

Štát a právo

Ročník 10

2023

1

Vyberáme z obsahu

Vládne nariadenia s mocou zákona v kvantitatívnej reflexii normatívnej zbierky Slovenského zákonníka

The Military Origins of Penal Liability for Causing a Road Accident in Polish Penal Law, according to the Penal Code of the Polish Army of 1944

Miesto a význam základných hodnôt sudcovskej etiky v predpokladoch pre výkon funkcie sudcu

Štát a právo

State and law

Redakčná rada

Predseda redakčnej rady:

doc. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, PhD.
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela

Podpredsedovia redakčnej rady:

Mult. Dr.h.c. prof. JUDr. Mojmir Mamojka, CSc. *Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela*
Dr.h.c. prof. JUDr. Jaroslav Chovanec, CSc. *Fakulta masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda*

Členovia:

prof. Dr. habil. Jozef Ciagwa *Wydział Prawa i Administracji Uniwersytet Śląski w Katowicach*
prof. JUDr. Ľubor Cibulka, CSc. *Právnická fakulta Univerzity Komenského*
prof. JUDr. Jozef Králik, CSc., MBA, *Fakulta práva Janka Jesenského, Vysoká škola Danubius*
prof. JUDr. Mojmir Mamojka, PhD., ml. *Akadémia policajného zboru*
prof. JUDr. Igor Paluš, CSc. *Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik*
Mult. Dr.h.c. prof. JUDr. Viktor Porada, DrSc. *Vysoká škola Karlovy Vary*
Prof. Habil. Dr. Gintaras Švedas, *Faculty of Law, Vilnius University, Vilnius, Lithuania*
prof. JUDr. Peter Vojčík, CSc. *Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika*
doc. JUDr. Eduard Burda, PhD. *Právnická fakulta Univerzity Komenského*
dr hab. Celina Nowak, prof. INP PAN, *Polish Academy of Sciences, Institute of Legal Sciences, Warsaw, Poland*
doc. JUDr. Pavel Salák, PhD. *Právnická fakulta Masarykovej univerzity v Brne*
doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD. *Vojenský historický ústav*
dr hab. Piotr Szymaniec, prof. PWSZ, *Angelus Silesius University of Applied Sciences in Walbrzych -Walbrzych, Poland*
doc. JUDr. Vladimír Zoubek, CSc. *Policejní akademie České republiky v Praze*

Výkonný redaktor a člen redakčnej rady:

doc. JUDr. PhDr. Róbert Jáger, PhD. *Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela* robert.jager@umb.sk

Jazyková úprava:

Mgr. Zuzana Mičková, PhD.

Obsah

Vládne nariadenia s mocou zákona v kvantitatívnej reflexii normatívnej zbierky
Slovenského zákonníka

Adriana Švecová – Adrián Gajarský 2

The Military Origins of Penal Liability for Causing a Road Accident in Polish Penal
Law, according to the Penal Code of the Polish Army of 1944

Tomasz Szczygiel 21

Miesto a význam základných hodnôt sudcovskej etiky v predpokladoch pre výkon
funkcie sudcu

Kristína Puziová – Dominik Šoltys 32

Súdny prieskum rozhodnutí v správnom súdnictve

Júlia Ondrová – Juraj Štorcel 41

Adopcie v historickom kontexte z aspektu uhorskej právnej vedy

Zuzana Mičková – Ivana Šošková 53

Vládne nariadenia s mocou zákona v kvantitatívnej reflexii normatívnej zbierky Slovenského zákonníka

Adriana Švecová* – Adrián Gajarský**

DOI: <https://doi.org/10.24040/sap.2023.10.1.2-20>

Abstrakt:

ŠVECOVÁ, Adriana – GAJARSKÝ, Adrián: *Vládne nariadenia s mocou zákona v kvantitatívnej reflexii normatívnej zbierky Slovenského zákonníka*. Podzákonné právne normy vládných nariadení doplnili v moderných právnych poriadkoch prvej polovice 20. storočia normatívne posilnené vládne nariadenia s mocou zákona, na ktoré sa z hľadiska kvantitatívnej analýzy pozrieme v tejto štúdií. Naša pozornosť sa v štúdií zameria na systematické miesto vládných nariadení (prednostne s mocou zákona), ktorých prevalencia a nadužívanie v ľudáckej normotvorbe vojnovej Slovenskej republiky sa zatiaľ veľmi nenachádza v hľadáčkovi právnej histórie. Pri ich kvantitatívnej analýze tak zároveň čiastočne upriamime pozornosť na niektoré podnetné aspekty vzniku hlavnej normatívnej zbierky – Slovenského zákonníka, v ktorom sa povinne tieto právne normy rovné zákonu publikovali.

Kľúčové slová:

vládne nariadenia s mocou zákona, vláda, parlament, vojnová Slovenská republika, Slovenský zákonník

Government Regulations with the Force of Law in the Quantitative Reflection of the Normative Collection of the Slovak Code of Law

Abstract:

ŠVECOVÁ, Adriana – GAJARSKÝ, Adrián: *Government Regulations with the Force of Law in the Quantitative Reflection of the Normative Collection of the Slovak Code of Law*. The study based on quantitative analysis will be focusing on normatively reinforced government regulations with the force of law that were in the first half of the 20th century complemented in the modern legislations with the sub-legislative legal norms of government regulations. Particular attention will be paid to the systematic position of government regulations (preferably with the force of law), whose prevalence and overuse in the popular normative formation of the wartime Slovak Republic is not yet in the finder of legal history. Thus, in the course of their quantitative analysis, the study will be partially focusing on some stimulating aspects of the creation of the main

---

* doc. JUDr. PhDr. Adriana Švecová, PhD., Katedra dejín práva, Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave.

** JUDr. Adrián Gajarský, externý doktorand Katedry dejín práva, Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave.

normative collection – the Slovak Code of Law – where it was obligatory to publish these legal norms equal to the law.

Keywords:

enabling legislation, decrees with the authority of the law, government, parliament, wartime Slovak Republic, Slovak Code of Law

Úvod

Československá medzivojnová vláda zosobňovala ústredný orgán štátnej správy, ktorý rozšíril v zhoršujúcej sa politickej situácii 30. rokov svoje postavenie v legislatívnom, resp. normotvornom procese, keď viacero zákonov posilnilo originárnu právomoc vlády vydávať vl. nariadenia so silou zákona¹ (napr. zákon 95/1933 Zb. z. a n. o mimoriadnej moci nariaďovacej,² úst. zákon č. 330/1938 Zb. z. a n. o mimoriadnej moci nariaďovacej³). Tieto normy sa v domácej právnej histórii nazývajú ako zmocňovacia legislatíva/zákonodarstvo alebo normotvorba. Ich tvorba a existencia po vzniku Slovenského štátu sa opierala o kontinuitný vývoj a formálnu recepciu česko-slovenského právneho poriadku a jeho oficiálnych normatívnych zbierok (primárnou právnou zbierkou sa stala počas II. Č-SR: Sbirka zákonů a nařízení republiky Česko-Slovenské/Zbierka zákonov a nariadení republiky Česko-Slovenskej) a vzhľadom k spomenutej právnej kontinuite sa do prvej slovenskej oficiálnej právnej zbierky – Slovenského zákonníka začlenili tiež zamerané vládne nariadenia (ďalej aj ako vl. nar.) s mocou zákona. Primárnou tézou pri písaní tohto textu je naše tvrdenie, že prenos reálnej politickej ale aj štátnej, resp. zákonodarnej moci zo snemu na vládu Slovenskej republiky tvorí jeden z nosných charakteristík začínajúceho sa autoritatívneho, ľudáckeho politického režimu a ním kreovaného právneho systému.⁴

- 1 Relevantná je predovšetkým štúdia ZAVACKÁ, K. Charakter zmocňovacieho zákonodarstva v Slovenskom štáte v roku 1938. In *Historický časopis*, roč. 39, č. 6, 1991, s. 643 – 650.
- 2 Tento obyčajný (nie ústavný) zákon mal stratiť platnosť 15. novembra 1933, no jeho platnosť Národné zhromaždenie predĺžilo až do roku 1937 a na jeho základe bolo prijatých až 306 vl. nariadení, najčastejšie s obsahom hospodársko-ochranným a protežujúcim. In TAUCHEN, J. Ermächtigungsgesetzgebung in der Tschechoslowakei. In *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*, Heft 2, Jhr. 8, 2018, s. 428 – 440; KYSELA, J. *Zákonodarství bez parlamentů. Delegation a substice zákonodárné pravomoci*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2006, X. a XI. kapitola, s. 99 a nasl.
- 3 Nesúci dlhší názov: „O zmocnení ku zmenám ústavnej listiny a ústavných zákonov republiky Česko-Slovenskej a o mimoriadnej moci nariaďovacej.“
- 4 Už prv potvrdenou viacerými inými relevantnými autormi, napr. PODOLEC, O. *Medzi kontinuitou a diskontinuitou ... Politický systém Slovenskej republiky 1939 – 1945*. Bratislava : Atticum, 2014, s. 67. „Z charakteru autoritatívneho režimu vyplývala, ako jeho typologický znak, tendencia presunu lnej politickej moci smerom k výkonnej moci, čo v slovenských podmienkach znamenalo neustále zosilňovanie pozície vlády na úkor snemu. Dialo sa tak i napriek tomu, že vláda mu bola z formálno-právneho hľadiska zodpovedná, pričom jeho poslanci mohli ako celku či jednotlivému ministrovi vysloviť nedôveru.“ Citované podľa PODOLEC, O. *Prvý slovenský parlament. Snem Slovenskej republiky a jeho legislatívna činnosť*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2017, s. 86. K postaveniu vlády a jej rozsiahlym právomociam v zákonodarnej činnosti v krátkosti naposledy NEUMANN, M. Tvorba ústavy Slovenskej republiky z 21. července 1939 a cesta k jejimu prijatí, In *Právněhistorické studie*, roč. 52, č. 1, 2022, s. 127.

1. Ústavnoprávne vymedzenie vl. nariadení s mocou zákona v právnom poriadku SR

Keďže už prvým dňom existencie nového Slovenského štátu na základe zákona č. 1/1939 Sl. z. (§ 4) bola zmocnená slovenská vláda, aby vykonávala všetko, čo je potrebné v prechodnom čase na zabezpečenie poriadku, bezpečnosti a konsolidácie nových štátnych pomerov na Slovensku, prenechala sa jej i dovtedajšia legislatívna právomoc vydávať obyčajné a zmocňovacie vládne nariadenia. Právomoc prijať zmocňovaciu normotvorbu si novovymenovaná slovenská vláda od 14. marca 1939 prisvojila z kompetencií oboch vládnych zborov, pôsobiacich ku koncu existencie II. Č-SR – pražskej vlády a slovenskej autonómnej (krajskej) vlády. Vychádzala normatívne z recipovanej československej legislatívy a jej legislatívno-technických prostriedkov štandardizovaných publikačných predpisov a procedurálnych postupov pre prijatie zákonných a podzákonných právnych noriem a ich publikácie v oficiálnych právnych zbierkach.⁵

Základný zákon štátu – úst. zákon č. 185/1939 Sl. z. vymedzil sledovanú zmocňovaciu právomoc v jedinom § 44, aby vláda naďalej mohla vydávať (a tiež meniť a zrušovať⁶) ústavou presne vymedzené a obmedzené vládne nariadenia s mocou zákona, a preto túto právomoc ponímali už i v ústave dispozitívne, nie obligatórne.⁷ Snem upravil v ústave zmocňovaciu právomoc vlády ako výnimku, aplikovanú vo výnimočných prípadoch a s revíznou a derogujúcou kompetenciou snemu voči nej. Zmocňovacie vládne normy v dobovom zúženom ústavnom výklade mali formálne charakter vládneho nariadenia, ale materiálny ráz zákona.⁸ Vláda si mohla zmocňovaciu právomoc prisvojiť i z výkladu § 103, keďže v jeho znení bola vo všeobecnosti poverená previesť ústavu do praxe.⁹

Proces ich prijatia spoluurčovali i *Pokyny pre postup v legislatívnych prácach*, ktoré schválila slovenská vláda 1. júna 1939, no ich obsah kopíroval legislatívne pokyny československej vlády. Návrhy skúmaných vl. nariadení s mocou zákona najčastejšie pripravili podľa ich vecného zamerania príslušné ministerské rezortné organy alebo

---

5 Pre prijatie právnych noriem na úrovni vlády a ministerstiev boli určujúce recipované československé *Pokyny pre postup v legislatívnych prácach*, ktoré schválila slovenská vláda 1. júna 1939, záväzné pre vládu aj všetky ministerstvá. Slovenský národný archív (ďalej SNA), f. Úrad predsedníctva vlády (ďalej len ÚPV), kr. 243.

6 Príkladom je návrh vlády na zrušenie vl. nar s mocou zákona č. 208/1939 Zb. z. a n. zo dňa 5. decembra 1939. SNA, f. ÚPV, kr. 243.

7 BEŇA, J. *Vývoj slovenského právneho poriadku*. Banská Bystrica : Právnická fakulta UBM v Banskej Bystrici, 2001 s. 54.

8 Doboví exegéti im prisúdili už formálnoprávne postavenie zákona (a to aj napriek tomu, že v ods. 3 § 44 prináležala snemu revízna a zrušujúca právomoc voči nim). Pozri napr. MARTINKA, J. Ešte k ustanoveniam § 44 Ústavy. In *Verejné právo*, roč. V, 1944, s. 18 – 19; GALBAVÝ, T. Naša ústava a legislatívna prax. In *Právny obzor*, roč. 22, 1939, s. 229.

9 Jediná polemická diskusia k § 44 vznikla medzi T. Galbavým a J. Martinkom na stránkach Verejného práva v roku 1940 a 1944. GALBAVÝ, T. Glossy k zákonu o Ústave Slovenskej republiky. In *Verejné právo*, roč. 1, 1940 s. 75; MARTINKA, J. Ešte k ustanoveniam § 44 Ústavy. In *Verejné právo*, roč. V, 1944, s. 19.

príp. aj Úrad predsedníctva (predsedu) vlády (ďalej len ÚPV). ÚPV ich potom štandardne rozoslalo na pripomienkové konanie všetkým ústredným štátnym orgánom. Po ich spripomienkovaní sa návrh vl. nariadenia mal predložiť na rokovanie vlády, ktorá návrh schválila, odmietla či vrátila na dopracovanie. Odmietnutie návrhu vl. nariadenia s mocou zákona okrem vecných dôvodov k ich obsahu na ich prijatí mohlo predovšetkým rešpektovať splnenie alebo nesplnenie podmienky § 44 ods. 1 – odôvodnený verejný hospodársky, finančný alebo politický záujem. Zamietajúco sa napr. Predsedníctvo vlády postavilo v roku 1939 k návrhu vl. nar. s mocou zákona o zriadení štátneho komasačného fondu, pretože podľa jeho vyjadrenia „z obsahu textu osnovy a z dôvodovej správy neplynie, žeby hrozila dajaká nenahraditeľná ujma z toho, že sa osnova stane účinnou normou o týžden dva neskôršie. Použitie § 44 ústavy nie je preto odôvodnené. Odporúča sa preto predložiť osnovu čo vládny návrh zákona alebo – ak predpoklady § 44 ústavy v skutku jestvujú – uviesť ich podrobnejšie a presvedčivejšie v dôvodovej správe.“¹⁰

Keďže sa naďalej objavovali nejasnosti, čo patrí alebo nepatrí do výlučnej právomoci snemu, resp. vlády, najmä v prvom roku existencie štátu (1939), T. Galbavý sa na stránkach odborných periodík vyjadroval diskusívne k výkladu § 44,¹¹ najmä sa snažil zmierlivo formulovať isté výhrady voči nezachovávaní ústavných medzí § 44, resp. k prekročeniu rozsahu delegovanej zmocňovacej právomoci vlády.¹² Pripomeňme niektoré kritické slová, ktoré vyjadril tento autor na adresu ústavne nie veľmi pregnantne formulovaných predpokladov § 44: „Citovaná štylizácia tohto ustanovenia (§ 44 ods. 1, pozn. aut.) je veľmi široká a môže viesť v praxi k pochybnostiam, či sú v konkrétnych životných pomeroch dané predpoklady rázu hospodárskeho, finančného alebo politického alebo nie. ... splnenie predpokladov § 44 na vydanie nariadenia s mocou zákona je príslušná skúmať a zisťovať vláda, t.j. rozhoduje o upotrebitelnosti splnomocnenia orgán splnomocnený.“ Okrem tejto výhrady podporoval ich konkrétnejšiu záväznú vykonávaciu úpravu, napr. v rokovacom poriadku snemu alebo vlády. Rokovací poriadok snemu však v jeho znení zákona č. 84/1939 Sl. z. o rokovacom poriadku Slovenského snemu sa o uvedenej bližšej úprave vôbec nezmieňoval.

---

10 Zamietajúce stanovisko predsedníctva vlády z 30. októbra 1939 o návrhu vl. nar. s mocou zákona o zriadení št. komasačného fondu. SNA, f. ÚPV, kr. 243. Štátny komasačný fond bol upravený napokon zákonom č. 328/1939 Sl. z. a vykonaný vl. nar. č. 48/1940 Sl. z.

11 § 44 Ústavy SR:

„(1) Ak na zamedzenie nenahraditeľnej ujmy vážne hospodárske, finančné alebo politické záujmy štátu vyžadujú neodkladné opatrenia, vláda ich môže vydať nariadením s mocou zákona s výnimkou vecí, ktoré patria do výlučnej právomoci snemu, alebo ktoré podľa ústavy má upraviť zákon.

(2) Takéto nariadenie platí len vtedy, ak ho podpíše väčšina členov vlády a prezident republiky.

(3) Nariadenie s mocou zákona súčasne s jeho vyhlásením predloží predseda vlády snemu, Snem môže do troch mesiacov vysloviť s ním svoj nesúhlas, ktorý sa vyhlasuje podľa § 29 s udaním dňa, ktorým nariadenie stráca svoju platnosť, alebo môže nariadenie zmeniť a vydať ho ako zákon.“

12 GALBAVÝ, T. Glossy k zákonu o Ústave Slovenskej republiky. In *Verejné právo*, roč. 1, 1940, s. 103.

Napokon sa T. Galbavý kriticky vtedy vyjadroval k obvykle využívaným (zneužívaným) politickým dôvodom aplikácie zmocňovacej legislatívy: „*Tretí kruh záujmov štátu, zahrnutý vo výraze „politické záujmy“, ktorý by mohol prísť v úvahu, predstavuje v modernom štáte a v modernej štátovede tak široký pojem, že zostáva veľmi málo vecí v záujmových sférach štátu, o ktorých by sa mohlo s určitosťou tvrdiť, že nie sú záujmami politickými.*“¹³ No a osobitne sa zmienil, že každú výnimku § 44 ods. 1 (pri hrozbe vážnych hospodárskych, finančných či politických nenapraviteľných škôd) treba vždy vykladať reštriktívne i vo vzťahu k týmto vl. nariadeniam.¹⁴

V krátkom čase po prvotnej konsolidácii pomerov vydal snem prípis zo dňa 12. mája 1939, v ktorom žiadal vyriešiť otázku právnej kontinuity čl. právneho poriadku a dodatočného legalizovania a sanovania vl. nar. s mocou zákona aj obyčajných vl. nar., vydaných pred 14. marcom 1939, ktoré slovenské súdy vyhlásili na neplatné pre ich nezákonnosť so slovenským právnym poriadkom. Ako vyplýva zo zápisu z rokovania Predsedníctva snemu 29. apríla 1939, predsedníctvo poverilo predsedu snemu, aby začal v tejto veci konať v spolupráci s vládou a aby sa všetky predmetné vl. nar. nechali v určenej lehote preskúmať vo vzťahu k týmto otázkam:

- 1) či nariadenie vlády má nejakú formálnu vadu (signovania, publikovania, nedostatku zákonného dôvodu na jeho vydanie, obídienie súhlasu snemu s nariadením a pod.)
- 2) či nariadenie vlády je po stránke materiálnej v súlade s právnym poriadkom,
- 3) či nariadenie vlády, ak má niektorú z vyššie uvedených väd, je potrebné zmeniť alebo ponechať ju v platnosti aj s touto vadou.¹⁵

Predsedníctvo snemu navrhovalo ako jeden z možných spôsobov ich sanácie prijatie jedného legalizujúceho zákona alebo viacerých špeciálnych zákonov a pri zrušení alebo zmene problémových nariadení navrhovalo prijatie nových vl. nariadení, čo bolo aj bežnou praxou v nasledujúcich rokoch.¹⁶ Legalizovanie predchádzajúcej normotvorby autonómnych slovenských orgánov, t.j. vládnych nariadení sa uskutočnilo prijatím úst. zákona č. 145/1940 Sl. z. *o legalizovaní nariadení vlády Slovenskej krajiny* pred 14. marcom 1939, ktorý v § 1 ustanovil, že tie nariadenia vlády, pri ktorých neboli dodržané obvyklé, riadne legislatívno-právne náležitosti a postup, po dobu svojej účinnosti nadobudli silu zákona.¹⁷

Nedôslednú prax pri aplikácii § 44 ods. 1 kritizoval taktiež ÚPV, pretože sa množili najmä zo strany snemu a poslancov kritické hlasy, že sa „*pri predkladaní osnov vládnych nariadení s mocou zákona podľa § 44 ústavy stáva, že ministerstvá buď vôbec neodôvodňujú, že sú splnené predpoklady § 44, ods. 1 ústavy, alebo v dôvodovej zpráve alebo v predkladacom dopise len všeobecne uvedú, že vážne hospodárske, politické alebo finančné záujmy štátu vyžadujú neodkladné riešenie veci.*“ ÚPV preto vo svojom prípise zo dňa 6. novembra 1939 (č. 11.522/IV-1939) žiadalo ministerstvá, aby predkladali podrobné zdôvodnenia použitia § 44 pre účely použitia ods. 3 uvedeného §-u, podľa ktorého sa schválené vl. nar. s mocou zákona predkladali snemu

13 GALBAVÝ, T. Naša ústava a legislatívna prax. In *Právny obzor*, roč. 22, 1939, s. 239.

14 GALBAVÝ, T. Naša ústava a legislatívna prax. In *Právny obzor*, roč. 22, 1939, s. 233.

15 Prípis Predsedníctva snemu z 12. mája 1939, SNA, f. ÚPV, kr. 243.

16 Prípis Predsedníctva snemu z 12. mája 1939, SNA, f. ÚPV, kr. 243.

17 K procesu prijatia tohto úst. zákona pozri archívny materiál SNA, f. ÚPV, kr. 125.

na schválenie alebo zamietnutie a „aby v dôvodovej zpráve osnov takýchto nariadení, nakoľko len možno, podrobne uviedly, ktorý politický alebo iný dôvod, uvedený v ods. 1 citovaného paragrafu ústavy, vyžaduje neodkladnej úpravy a aké nenahraditeľné škody by z nedostatku okamžitej zákonnej úpravy vznikly.“¹⁸ ÚPV zároveň v tomto prípise zdôraznilo, že pokiaľ uvedený obligatórny postup nebude dodržaný, tieto návrhy vl. nar. s mocou zákona nebudú predložené na rokovanie a schválenie v pléne vlády, pretože po ich prípadnom schválení vládou mal nasledovať postup ods. 3 § 44.¹⁹

Ak ide o nevyhnutnú podmienku platnosti podľa ods. 3 § 44 – konkludentný súhlas snemu s vl. nariadením s mocou zákona, o ktorý mal požiadať predseda vlády, nejaví sa nám jeho opodstatnenie ako ústavodarcom myslené vážne, pretože v praxi mala byť posudzovaná zmocňovacia norma predložená vládou predsedovi snemu a ten ju postúpil ústavno-právnomu výboru, ktorý pre snemové plénum pripravil odporúčanie.²⁰ Na základe jeho návrhu snem potom mohol podľa uvedeného ods. 3 prijať príslušné právne normy: i) nariadenie vlády schváliť vo forme zákona (v praxi malo ísť o päť prípadov), ii) v zákonom stanovenej lehote troch mesiacov vysloviť s nariadením nesúhlas, čím stratilo platnosť (čo snem využil len v jednom prípade vl. nar. č. 201/1942 Sl. z. o dočasnej úprave verejného notárstva) alebo iii) snem mohol vypracovať a schváliť zákon s derogačnou klauzulou, zrušujúci predmetné vládne nariadenie (napríklad v prípade schválenia zákona o Hlinkovej garde a Hlinkovej mládeži). Snem však prakticky toto oprávnenie § 44 ods. 3 využíval minimálne.²¹

Jedným z ojedinelých faktických príkladov tejto vyššie určenej ústavnej praxe je len koncept správy ústavno-právneho výboru z 27. novembra 1939 o preskúmaní vl. nariadení s mocou zákona, prijatých ešte v septembri 1939, o Freiwillige Schutzstaffel (vl. nar. č. 220/1939 Sl. z.), Hlinkovej garde (vl. nar. č. 240/1939 Sl. z.) a vyživovacom príspevku rodinných príslušníkov členov Hlinkovej gardy (vl. nar. č. 216/1939 Sl. z.), s ktorými sa ústavno-právny výbor nestotožnil a navrhol snemu, aby buď ich svojím uznesením odmietol odsúhlasiť (dňom vyhlásenia uznesenia snemu by vl. nariadenia s mocou zákona stratili platnosť) alebo navrhol, aby snem nevyužil svoje právo podľa ods. 3 § 44 ústavy. V návrhu správy sa

18 SNA, f. ÚPV, kr. 243.

19 Citujúc z prípisu ÚPV zo 6. 11. 1939 (č. 11.522/IV-1939): „*Osnovy nariadení s mocou zákona taktó neodôvodnené nebudú proste predstrené vláde k prerokovaniu, lebo dodatočné zisťovanie dôvodov vydania nariadenia s mocou zákona je technicky nemožné už i preto, že nariadenie s uvedeným odôvodnením musí byť snemu predstrené hneď s vyhlásením v Slovenskom zákonníku.*“ SNA, f. ÚPV, kr. 243.

20 PODOLEC, O. *Medzi kontinuitou a diskontinuitou ... Politický systém Slovenskej republiky 1939 – 1945*. Bratislava : Atticum, 2014, s. 69–69. Pozri súpis vl. nar. s mocou zákona, prijaté od 2. 8. 1939 až 24. 10. 1939, ktoré predseda snemu pridelil na rokovanie ústavno-právnomu výboru. SNA, f. SSR, kr. 8, inv. č. 69, tiež f. SSR, kr. 10. Pozri tiež jednu zo zachovaných pozvánok na rokovanie ústavno-právny výbor snemu na 27. 11. 1939 s prvým bodom programu – nariadenia s mocou zákona podľa § 44 Ústavy SR. SNA, f. ÚPV, kr. 122.

21 K fragmentárnej parlamentnej praxi vo vzťahu k § 44 ústavy pozri PODOLEC, O. *Prvý Slovenský parlament. Snem Slovenskej republiky a jeho legislatívna činnosť*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2017, s. 89 – 90.

výbor domnieval, že niektoré ustanovenia týchto vl. nariadení boli protiústavné a že „konštruktívne a konsolidačné poslanie HG a FS týmito nariadeniami nie je dostatočne chránené pred možnosťou vnikania a vlivu živlov charakteru sebeckého a rozvratného, ktoré by takto okľukou cez tieto útvary mohli zaviesť do štátneho života zmätky a samotné HG a FS rozvrátiť.“²² Vo svojom stanovisku výbor sa rozhodol akceptovať dva základné hľadiská: aby aj v mimoriadnych pomeroch, v ktorých sa Slovenská republika v prvom roku svojej existencie nachádzala, sa dodržiavala práve prijatá ústava („aby ani dobromyseľné jej porušenie nevnieslo do právneho poriadku prvok rozkladu a právnej neistoty“) a aby zostali špeciálne chránené organizácie HG a FS. Výbor uvažoval pri návrhu na ich zamietnutie, že „nedostatky skúmaných nariadení s mocou zákona treba pripísať na vrub toho, že mimoriadne rýchly spád udalostí vyžadoval rýchle upravenie celej matérie, prijatej do týchto nariadení a to práve v čase, keď množstvo iných, neodkladných problémov vyžadovalo, aby vláda hlavne týmto venovala svoju pozornosť.“ Výbor tiež pripomenul, že už sama vláda, keď prekladala do snemu tieto vl. nariadenia 21. novembra 1939, prehlásila, že si je vedomá formálnych nedostatkov predmetných právnych noriem a že pripravuje novú zákonnú úpravu postavenia HG a FS.²³

Iný z drobných problémov, ktorý vyplýval zo zrýchleného postupu vzniku a etablovania slovenských vládnych orgánov a jej zmocňovacej normotvorby, bol problém ich správneho označovania, keďže tradícia z čias medzivojnovovej ČSR vl. nariadenia s mocou zákona nedôsledne často pomenovala len pod známou skratkou vl. nar. Nesúrodú prax (ne)označovania vl. nar. s mocou zákona sa čiastočne poradilo od prijatia ústavy odstrániť a konsolidovať uverejnením v Slovenskom zákonníku úvodnej publikačnej klauzuly od čiastky 44 (vl. nar. č. 193/1939 Sl. z. z 21. augusta 1939 o obmedzení uplatnenia alebo vymáhania požiadavok advokátov – židov): „Vláda Slovenskej republiky podľa § 44 zákona zo dňa 21. júla 1939, č. 185 Sl. z. o Ústave Slovenskej republiky nariaďuje“. Napriek tomu bola slovenská vláda aj potom viac krát upozorňovaná zo strany odbornej verejnosti (napr. T. Galbavý, J. Martinka) na nevhodný postup a napokon rozhodla na svojom zasadnutí 22. novembra 1939, že „nariadenia vydané podľa §-u 44. ústavnej listiny majú sa označovať už v záhlaví nariadenia s mocou zákona“,²⁴ čo možno doložiť zmeneným zápisom v Slovenskom zákonníku od čiastky 63 (vl. nar. s mocou zákona č. 287/1939 Sl. z. z 22. novembra 1939, ktorým sa zrušuje Najvyšší úrad hospodársky).

Požiadavku zachovať riadny legislatívny postup prijatia zákona v rámci rešpektovania jeho dôležitej fázy pripomienkového, medzirezortného konania a nie urýchlene a nedomyslene napr. vo forme vl. nar. s mocou zákona si osoboval chrániť najmä snem, ale i samotné Predsedníctvo vlády alebo vláda, ktorá napr. viac krát už počas roka 1939 musela po prijatí ústavy negovať v zrýchlenom konaní nepripravené alebo nedomyslené návrhy vl. nar. s mocou zákona príslušnými ministerstvami a priamo odporujúce § 44

22 SNA, f. SSR, kr. 216.

23 SNA, f. SSR, kr. 216.

24 Pripis ÚPV určeným všetkým ministerstvám zo dňa 24. novembra 1939 č. 12.317/39. SNA, f. ÚPV, kr. 243.

ústavy.²⁵ Samotný snem napr. cestou ústavno-právneho výboru mal v novembri 1939 na svojom rokovaní jeden z bodov programu prerokovať otázku „*nariadení s mocou zákona podľa § 44 Ústavy*“.²⁶ Z doterajšieho archívneho výskumu nám však zatiaľ vyplynul poznatok, že vyššie uvedený štandardný riadny právny postup rekognície a revidovania schválených zmocňovacích vládnych nariadení sa vláda v spolupráci so snemom (ods. 3 § 44) snažila naplniť na počiatku existencie štátnosti v roku 1939 a prípadne ešte v roku 1940. Po salzburských rokovaníach však túto prax už nemožno z dochovaných archívnych dokumentov fondu ÚPV doložiť, no pripúšťame, že ju slovenské orgány aspoň *pro forma* zachovávali.

2. Normatívna zbierka Slovenského zákonníka a miesto vládnych nariadení s mocou zákona v nej

Uplatnenie všeobecnej zásady predikcie znalosti právnych noriem sa splnilo v moderných právnych poriadkoch zriadením a vydávaním oficiálnej zbierky zákonov a iných právnych predpisov pod gesciou štátnych orgánov. Úvodom sa možno zmieniť o prípravnej fáze vzniku Slovenského zákonníka v čase existencie slovenskej autonómie, keď sa na rokovanie autonómnej vlády a do pripomienkového medziministerského konania dostal na začiatku roka 1939 návrh zákona o zbierke slovenských právnych predpisov (tzv. publikačný zákon), pripravený pod gesciou slovenského krajiniského Ministerstva vnútra (MV) koncom decembra 1938, no ktorý sa už nestihol pripraviť na rokovanie krajiniského snemu vo forme vládneho návrhu zákona (keďže s ním viaceré krajiniské ministerstvá nesúhlasili alebo podmienené súhlasili s pripomienkami).²⁷ Jeho súčasťou bol návrh na zriadenie oficiálnej zbierky krajiniských právnych predpisov pod

---

25 Citujúc z výzvy snemu na zvolanie poslaneckého pléna: „*Nakoľko niektoré ministerstvá predložili predsedníctvu vlády návrh vládnych nariadení súrnej povahy, ktoré však nemôžu byť vládnyimi nariadeniami splnené a preto boli príslušným ministerstvám vrátené, bolo by účelne tieto návrhy vo forme návrhu zákona obratom predložiť predsedníctvu vlády, aby mohli byť v budúcom týždni vládou prejednané a hneď Snemu predložené.*“ Citované podľa žiadosti predsedníctva vlády, zaslanej 11. 8. 1939 snemu na zvolanie urýchlenej parlamentnej schôdze pléna, aby sa na ňom prerokovali a schválili návrhy zákonov, ktoré pôvodne predložili do vlády príslušné ministerstvá vo forme vl. nar. s mocou zákona a ktoré predsedníctvo vlády alebo samotná vláda odmietla z dôvodu neodôvodnenosti § 44 ods. 1 Ústavy SR. SNA, f. ÚPV, kr. 122.

26 SNA, f. ÚPV, kr. 122.

27 Išlo nielen o tento návrh tvorby slovenského autonómneho právneho periodika, ale aj o komplexné riešenie publikačného problému, ktoré predpisy autonómnych štátnych orgánov budú publikované v pripravovanej novej, spoločnej Zbierke zákonov a nariadení Česko-Slovenska. Na relevantnej porade legislatívnych referentov jednotlivých autonómnych slovenských ministerstiev sa 21. decembra 1938 dohodlo, že „*pokiaľ ide o ústrednú sbierku, aby sa vyčkalodotiaľ, kým si otázku vyhlasovania pre normy autonómnych orgánov neupraví snem Slovenskej krajiny a kým nebude definitívne upravené štátoprávne postavenie Čiech a Moravy v rámci Česko-Slovenskej republiky.*“ K tomu pozri archívny materiál o osnove (neschválenej) vl. nar. o vyhlasovaní právnych predpisov v Zbierke zákonov a nariadení Č-SR z konca roku 1939, SNA, f. ÚPV, kr. 122.

názvom Slovenský zákonník.²⁸ Z negatívnych vyjadrení je zaujímavé citovať napr. zdôvodnenie neprijat' označenie „Slovenský zákonník“, pretože podľa vyjadrenia MŠaNO „*názov Slovenský zákonník ... nevystihuje povahu publikačného prostriedku právnych predpisov autonómnych orgánov Slovenskej krajiny, keďže pod pojmom „zákoník“, pokiaľ sa vyskytuje v staršej právnej terminológii, rozumie sa codex, t.j. súhrn platných zákonov. ... Povahe publikačného prostriedku Slovenskej krajiny lepšie by vyhovoval názov „Sbierka zákonov a nariadení Slovenskej krajiny.“*²⁹

Vojnová Slovenská republika začala s vydávaním vlastnej oficiálnej zbierky zákonov, ktorú nazvala (už počas slovenskej autonómie prediskutovaného názvu) *Slovenský zákonník* (ďalej aj ako Sl. z.).³⁰ Toto hlavné normatívne periodikum vzniklo v prvých dňoch slovenskej štátnosti vl. nar. č. 14/1939 Sl. z. o *Slovenskom zákonníku* (pozmenené v roku 1939 vl. nar. 109/1939 Sl. z.). Formálna a materiálna redakcia sa pre Slovenský zákonník zakotvila po vzore prvorepublikovej Zbierky zákonov a nariadení.

Podľa § 1 vl. nar. č. 14/1939 Sl. z. sa mali v zákonníku bez výhrad, priebežne chronologicky a formálne v čiastkach publikovať všetky ústavné zákony, zákony, a normatívne právne akty (medzinárodné zmluvy), nariadenia a vyhlášky vlády a ostatných ústredných a iných štátnych orgánov a úradov, ktoré mali právomoc vydávať v rámci svojej pôsobnosti jednotlivé najvyššie štátne orgány. Medzi uvedenými podzákonnými právnymi predpismi sa kvantitatívne vynímali a dominovali práve vládne nariadenia (vrátane vl. nariadení s mocou zákona).

Samotná vláda, resp. ÚPV nadobudlo až novelou vl. nar. 14/1939 Sl. z.³¹ – vl. nar. 109/1939 Sl. z. do svojej kompetencie redigovanie, vydávanie, publikáciu a verejnú distribúciu Slovenského zákonníka ďalším orgánom (aj podriadeným) verejnej správy alebo do zahraničia, vrátane legislatívneho ukotvenia celého procesu publikácie.³² Úradným, autentickým jazykom sa stalo slovenské znenie. ÚPV malo však na starosti i prípadný preklad zbierky zákonov a ďalších oficiálnych zbierok do jazyka uznaných národnostných menšín.

Po prijatí ústavy sa realizovala na základe § 29 ods. 1 Ústavy SR definovaná povinnosť publicity. Pre platnosť zákonov a tiež skúmaných vl. nariadení s mocou zákona to znamenalo dodržanie istého formálneho postupu, aby sa všetky relevantné

---

28 Archívny materiál k tomu návrhu zákona SNA, f. ÚPV, kr. 122.

29 SNA, f. ÚPV, kr. 122.

30 K etymológii transkripcie pojmu zákonník možno doložiť aj iný archívny prameň – opis stanoviska krajiniského Ministerstva spravodlivosti (zo 4. februára 1939) pre krajiniské Ministerstvo vnútra, pripravujúce uvedený návrh zákona o slovenskej zbierke právnych predpisov. Uvedené Ministerstvo spravodlivosti požiadalo Maticu slovenskú, a tá vydala záväzné stanovisko 8. februára 1939, v ktorom odporúčala „*použiť výrazu „Slovenský zákonník“ s dvoma nn podľa nových pravidiel* (slovenského pravopisu, pozn. aut.), *ktorých schválenie ministerstvom školstva sa očakáva do 10. marca t.r.*“ Matica zároveň ešte poukázala na takmer zhodné transkribovanie dvoch pojmov: zákoníka s jedným n, ktorý znamená zákon a zákonníka s dvomi nn, ktorý si vysvetľovala ako zbierku zákonov. SNA, f. ÚPV, kr. 122.

31 Do prijatia vl. nar. 109/1939 Sl. z. túto kompetenciu malo Ministerstvo vnútra, pretože ÚPV sa ešte len v prvých mesiacoch Slovenského štátu konštituoval a existujúce predsedníctvo vlády nemalo formálne právnu subjektivitu a ani zákonný podklad pre svoju existenciu.

32 SNA, f. ÚPV, kr. 243.

všeobecne záväzné právne predpisy (normy) vyhlásili spôsobom určeným osobitným zákonom (t. j. v publikačnej norme o vydávaní Slovenského zákonníka) a to obvykle do 15 dní³³ od ich vyhlásenia (§ 4 ods. 3 zákona č. 11/1940 Sl. z. v nadväznosti na spomenutý § 29 ods. 2 ústavy).

Tieto publikačné normy, prijaté ešte v roku 1939, však neupravili presný formálny postup riadneho publikovania vl. nariadení s mocou zákona, uznesení snemu o nesúhlase s vl. nar. s mocou zákona alebo neodkladných opatrení snemu a ďalších právnych noriem a tak sa v priebehu druhej polovice roka 1939 pripravovala na úrovni vlády (resp. ÚPV) novela vl. nar. č. 14/1939 Sl. z., ktorá by systematizovala a nanovo upravila vydávanie všetkých úradných zbierok, vrátane Sl. z.³⁴ Na začiatku roka 1940 snem schválil novelizujúci zákon č. 11/1940 Sl. z. o vyhlasovaní právnych predpisov a úradných časopisoch (tzv. publikačná norma)³⁵, ktorého hlavným účelom bola petrifikácia, resp. ustálenie oficiálneho vydávania a distribúcie všetkých úradných periodík (nielen Sl. z. ale aj napr. Úradných novín, vydávaných ÚPV, Vestníka verejnej správy vnútornej, Vestníka ministerstva pravosúdia a i.).³⁶

Podľa § 1 tohto zákona sa v zbierke Sl. z. vydávali najmä zákony, medzinárodné zmluvy, ktoré vyžadovali ratifikáciu snemu alebo na základe uznesenia vlády, zákony o štátnom rozpočte a uznesenia snemu o štátnom záverečnom účte, neodkladné opatrenia výboru snemu podľa § 30 ods. 1 ústavy, vl. nariadenia s mocou zákona (na základe § 44 ods. 1 Ústavy SR, ktoré mali byť takto aj v záhlaví osobitne označované³⁷), uznesenia snemu o nesúhlase s vl. nariadením s mocou zákona (na základe § 44 ods. 3 Ústavy SR), vykonávacie nariadenia vlády a vyhlášky vlády (§ 43 Ústavy SR), ak ich vyhlásenie predpisoval zákon alebo vl. nariadenie, nariadenie a vyhláška ministrov, ministerstiev a iných úradov/orgánov SR, uznesenie ústavného senátu o neplatnosti zákona alebo vl. nariadenie s mocou zákona (§ 98 ods. 1 Ústavy SR), ktorých vyhlásenie predpisovali právne predpisy, publikované v Sl. z. alebo v iných zbierkach pre ne vyhradených.

Na medzivojnový recipovaný právny stav nadviazalo priamo ustanovenie § 21 zákona č. 11/1940 Sl. z., ktoré *expressis verbis* vyhlásilo platnosť tých predpisov, ktoré vznikli od 6. októbra 1938 (od vzniku faktickej autonómie na Slovensku) až

---

33 Vl. návrh publikačného zákona z druhej polovice roka 1939 počítal s 8 dňami od podpisu prezidentom.

34 Archívny materiál k schvaľovaniu tejto novely pozri SNA, f. ÚPV, kr. 243.

35 K príprave tohto zákona pozri vl. návrh tohto zákona SNA, f. ÚPV, kr. 243.

36 V roku 1939 najvyššie orgány štátnej správy vydávali tieto zbierky. Krajinský vestník, Súdny ústredný oznamovateľ, Vestník ministerstva pravosúdia, Úradné zprávy ministerstva dopravy a verejných prác, Železničný list, Úradné listy riaditeľstva pôst a telegrafov, Vestník pre železnice a plavbu, Vestník ministerstva školstva a národnej osvety. Pripojil sa k nim ešte Vestník pre verejnú správu v odbore ministerstva vnútra, Vestník ministerstva národnej obrany. SNA, f. ÚPV, kr. 243. K vzniku slovenských publikačných noriem a ich obsahu pozri KRÁLÍK, L. Slovenské sbírky a publikácie právnych predpisů. In *Právny obzor*, roč. 102, č. 1, 2019, s. 14–15.

37 Na to upozornil *expressis verbis* vl. návrh tohto zákona o legislatívnom archíve, aby sa *pro futuro* slovenské štátne orgány vyhlí vtedajšej nevhodnej praxi (najmä roka 1939) zámieny s obyčajným vl. nariadením. SNA, f. ÚPV, kr. 243.

do 14. marca 1939 a publikovali sa v Krajskom vestníku alebo Úradných novinách (pôvodných publikačných médiach, v ktorých sa vydávali normy vytvorené slovenskými krajskými, resp. autonómnymi orgánmi).

Vo vzťahu k vl. nariadeniam s mocou zákona dôvodová správa k zákonu č. 11/1940 Sl. z. formulovala ešte jednu povinnosť, aby sa z dôvodu často absentujúcej prehľadnosti a nedôslednej realizácie povinnosti ústavnej kontroly formou uznesení snemu o nesúhlase s vl. nar. s mocou zákona alebo o zrušení alebo vyhlásení zákona a vl. nar. s mocou zákona za neplatné určil v týchto derogujúcich právnych predpisoch aj deň zániku platnosti zrušenej právnej normy. Problém neprehľadnosti existujúceho a recipovaného čl. právneho poriadku dokonca primäl slovenské vládne orgány, aby začali uvažovať o zriadení tzv. legislatívneho archívu, ktorý by mal na starosti ÚPV, ale k realizácii tohto projektu počas existencie SR nedošlo.³⁸

Oddiel druhý (označený „*Úradné časopisy*“) tohto zákona konštituoval v § 9 povinnosť, že v existujúcej zbierke Úradných novín, ktorej vydávanie taktiež patrilo pod gesciu ÚPV, sa budú publikovať a vyhlasovať všetky ostatné právne predpisy, nezverejňované v Slovenskom zákonníku. Medzi takéto právne normy patrili najmä obežníky, oznamy, príkazy, zákazy, vyhlášky, vydávané prezidentom, Predsedníctvom snemu, Štátnou radou, predsedom vlády, ministerstvami, štátnymi úradmi, ústavami a verejnoprávnymi korporáciami Slovenskej národnej banky alebo Poštovej sporiteľne.

Deň vydania konkrétnej čiastky sa považoval za deň vyhlásenia v nej publikovaných právnych predpisov (§ 4 ods. 1 zákona č. 11/1940 Sl. z.) a ako doplnil ods. 2 § 4 tohto zákona, uverejnenie iným prípustným spôsobom nenahradilo vyhlásenie predpisu v Slovenskom zákonníku v jeho autentickej, tlačenej podobe. Tento zákon v ods. 3 § 4 určil štandardnú legisvakačnú lehotu 15 dní, po uplynutí ktorej nastala účinnosť právneho predpisu (ak nebol v danom alebo inom predpise určený iný deň).

Konkrétnu redakčnú a distribučnú povinnosť pre Slovenský zákonník a ďalšie úradné periodiká prevzal podľa vl. nar. 109/1939 Sl.z. a zákona č. 11/1940 Sl. z. ÚPV a medzi jeho výsostnú povinnosti patrila najmä oprava zjavných tlačových, pravopisných a štylistických chýb, samotné vydávanie a distribúcia autentickej tlačenej formy Sl. z. a prípadne vydávanie právnych predpisov o formálnom postupe vydávania a distribúcie jednotlivým orgánom štátnej a verejnej moci.

2.1 Kvantitatívna analýza vl. nariadení s mocou zákona v Slovenskom zákonníku rokov 1939–1944

Vysvetlivky ku grafom

Grafy ročníka 1939

Pod pojmom „vládne nariadenia prijaté na základe § 4 zákona č. 1/1939 Sl. z.“ pri grafe – ročník 1939 do prijatia ústavy rozumieme všetky vládne nariadenia (bez

---

38 Legislatívny archív podľa vl. návrhu zákona z roka 1939 mal mať na starosti vedenie všetkých právnych noriem, platných v slovenskom právnom poriadku a kontrolu ich platnosti. Pozri archívne materiály k prípravným prácam na legislatívnom archíve, SNA, f. ÚPV, kr. 243.

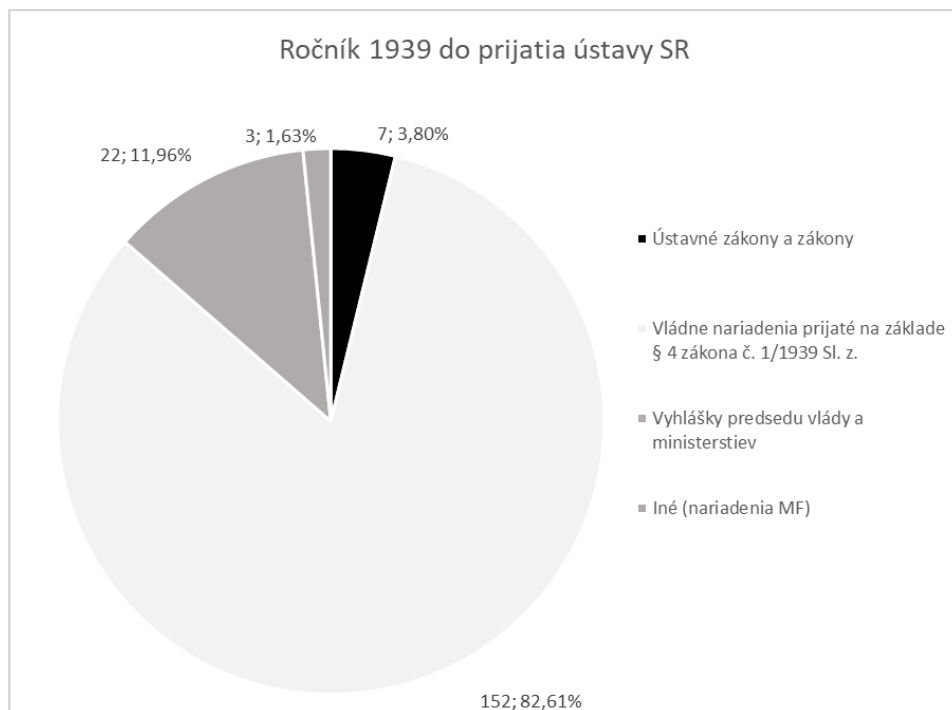
určenia ich normatívnej právnej sily), vydané na základe § 4 zákona č. 1/1939 Sl. z. o samostatnom Slovenskom štáte.

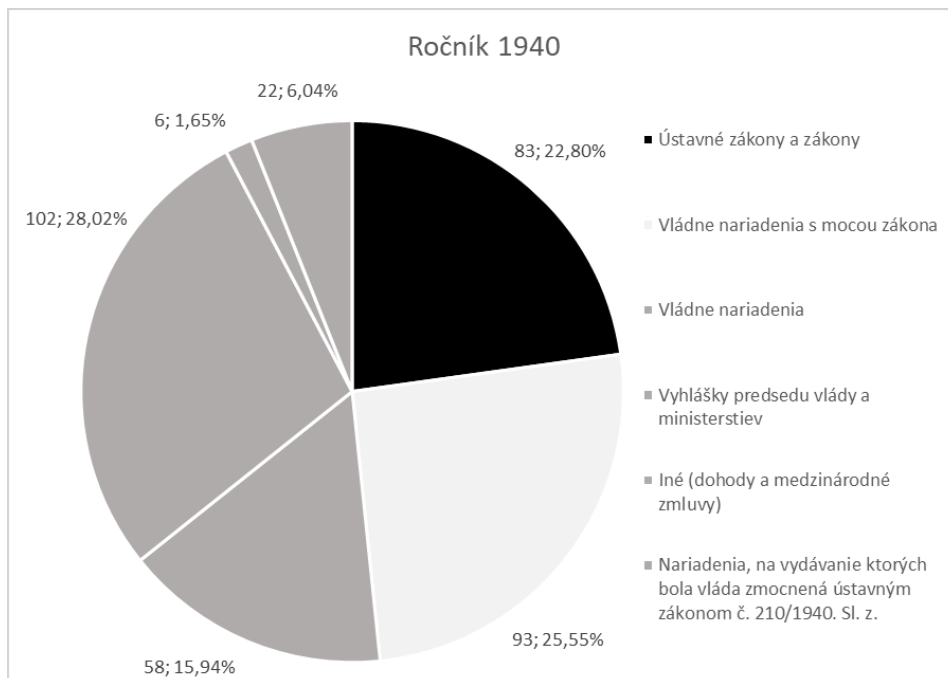
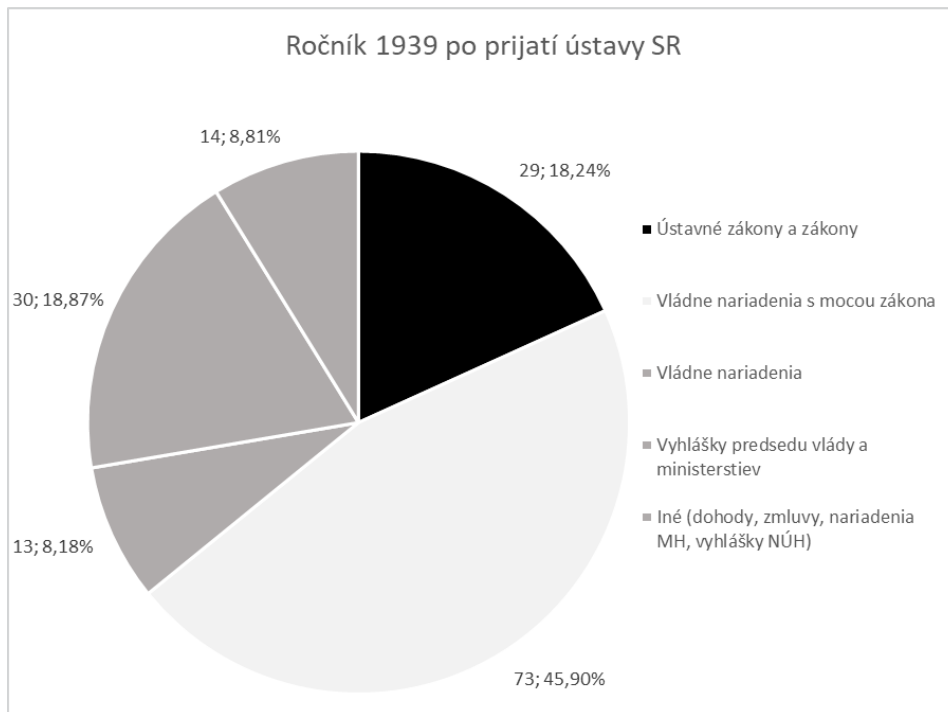
Pod pojmom „**vládne nariadenia s mocou zákona**“ pri grafe – ročník 1939 po prijatí ústavy rozumieme vl. nariadenia s mocou zákona. V danom roku sa *de facto* a *de iure* používal zjednotený pojem vládne nariadenia pre všetky druhy vládnych nariadení, pričom až v samotnom texte vládnych nariadení sa rozlišovalo: vládne nariadenia vydané na základe § 44, t.j. vl. nar. s mocou zákona alebo obyčajné vl. nar. (§ 43 Ústavy SR), vykonávajúce konkrétny právny predpis. Rozlišovanie formálnych prameňov práva: nariadenie s mocou zákona a vládne nariadenie je zavedené v Slovenskom zákonníku až od čiastky 63 ročníka 1940.

Ročníky 1939 až 1944:

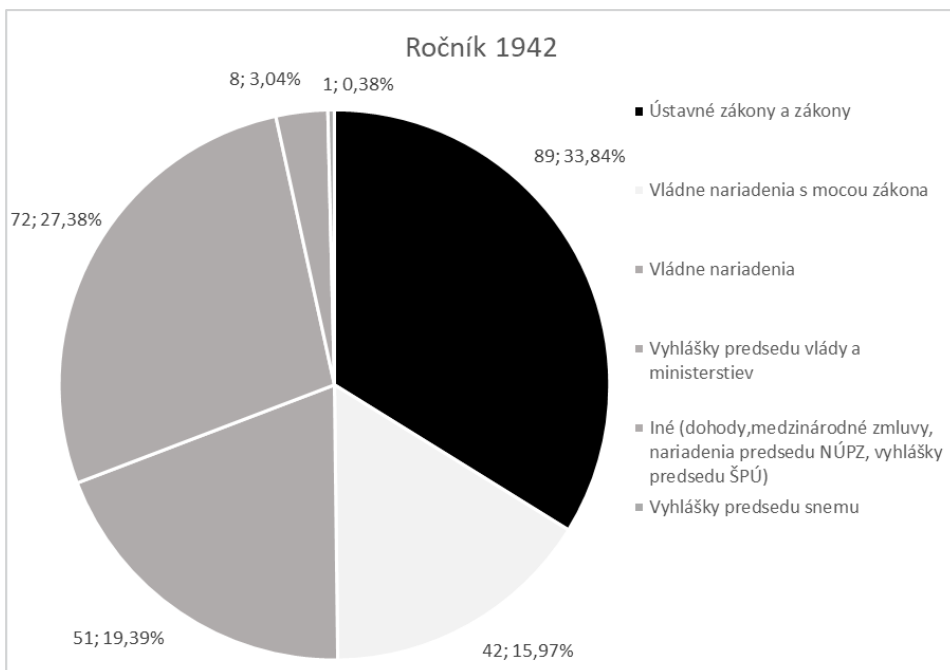
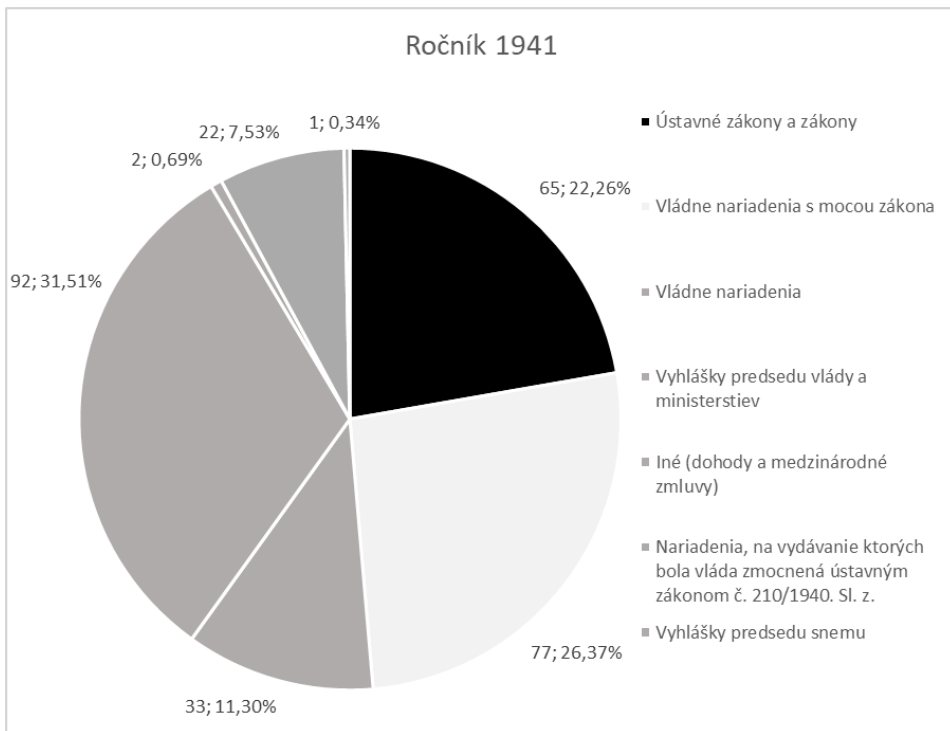
Pod pojmom „**vyhlášky predsedu vlády a ministerstiev**“ rozumieme vyhlášky jednotlivých ministerstiev a predsedu vlády.

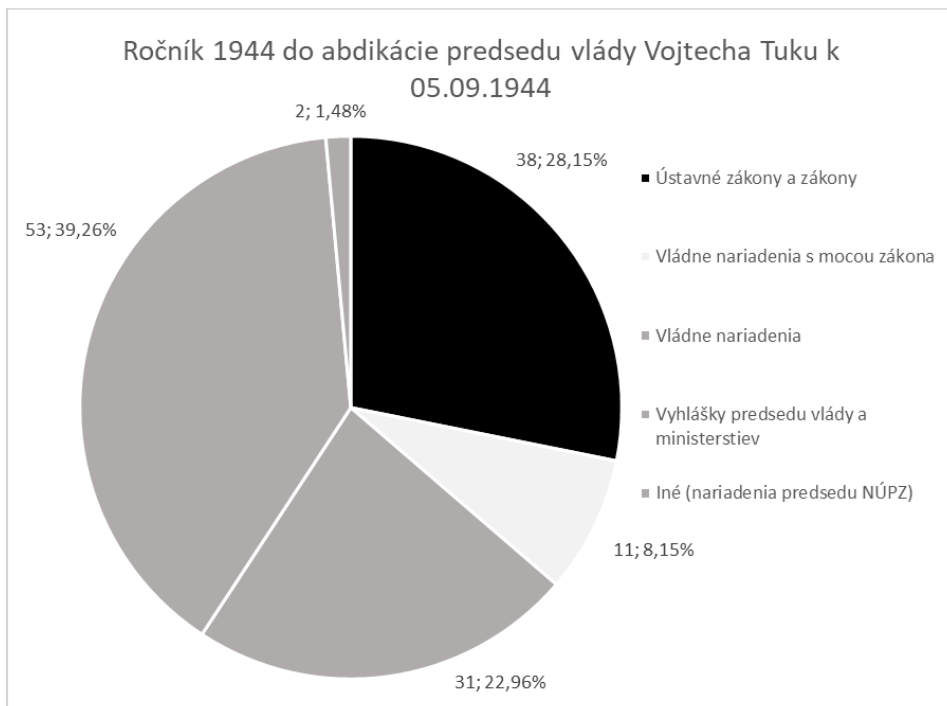
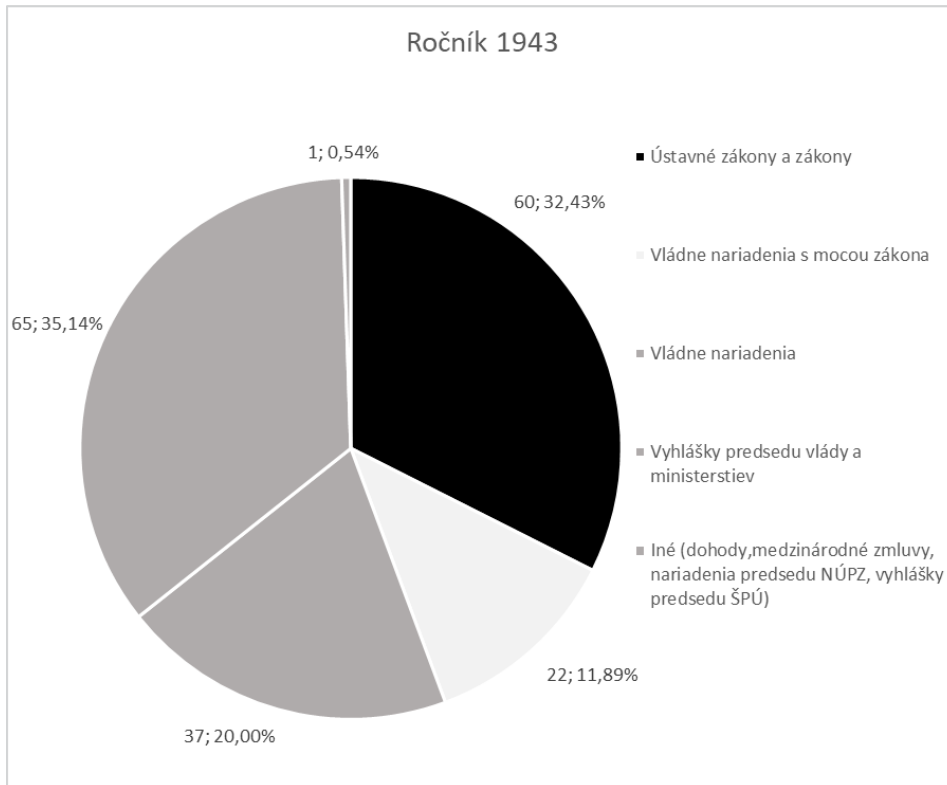
Pod pojmom „**iné**“ rozumieme podľa jednotlivých ročníkov medzinárodne zmluvy, dohody, dohovory, nariadenia ministra financií (nariadenia MF), nariadenia ministra hospodárstva (nariadenia MH), vyhlášky Najvyššieho úradu hospodárskeho (vyhlášky NÚH), nariadenia predsedu Najvyššieho úradu pre zásobovanie (nariadenia predsedu NÚPZ), Vyhlášky predsedu Štátneho pozemkového úradu (vyhlášky predsedu ŠPÚ), Vyhlášky Najvyššieho správneho súdu (Vyhlášky NSS).

Z kvantitatívnej analýzy Slovenského zákonníka rokov 1939 – 1944 (ročník 1944 zohľadňuje normotvornú činnosť SR iba do 1. septembra 1944 – do vypuknutia Slovenského národného povstania, kedy zároveň na poste predsedu vlády vystriedal 5. septembra 1944 už ťažko chorého Vojtecha Tuku nový predseda Štefan Tiso) vyplynuli naše nasledovné sumárne zhodnotenia normotvornej činnosti vlády. Zo siedmych grafov, z ktorých každý ročník Slovenského zákonníka je znázornený samostatným grafom, sme ročník 1939 z metodických dôvodov rozdelili do dvoch grafických sumárov: 1) od 14. marca 1939 do prijatia ústavy 21. júla 1939 a 2) po prijatí ústavy.

Prvý rok 1939 bol pre vládnú normotvorbu z pochopiteľných príčin zakladateľskej fázy vzniku štátnosti veľmi intenzívny. Naliehavá potreba úpravy najbazálnejších a najzásadnejších politických, hospodárskych a spoločenských pomerov v novovznikajúcom štáte sa prejavila fakticky zásadným nepomerom a prevalenciou prijatých vl. nariadení na základe § 4 zákona č. 1/1939 Sl. z. o samostatnom Slovenskom štáte k zákonom prijatým snemom. Nakoľko snem bol schopný do prijatia ústavy prijať len sedem zákonov, vláda prijala v rovnakom čase od 14. marca do 21. júla 1939 až 152 vl. nariadení, z ktorých väčšina mala charakter vl. nariadení s mocou zákona, vydaných na základe spomenutého § 4 zákona č. 1/1939 Sl. z. Vysoký podiel vl. nariadení voči zákonom sa udržal aj po konsolidácii legislatívneho procesu, t.j. po prijatí ústavy do konca roka 1939, keď snem prijal tri ústavné zákony a 26 zákonov a zároveň vláda prijala ďalších 73 vl. nariadení s mocou zákona prijatých už na základe § 44 Ústavy SR.

Uvedený rozdiel (disparita) sa začal znižovať až v období rokov 1940 a 1941. V roku 1940 prijal snem spolu päť ústavných zákonov a 78 zákonov a vláda prijala 93 vl. nariadení s mocou zákona, 58 obyčajných vl. nariadení a ďalších 22 nariadení vlády, na ktoré bola zmocnená vláda ústavným zákonom č. 210/1940 Sl. z. ktorým sa vláda splnomocňuje, aby činila opatrenia vo veciach arizácie. Tento druh vládných nariadení sa vyskytuje len v ročníku 1940 a 1941, pretože vláda bola splnomocnená na ich vydávanie výlučne na obdobie dvanástich mesiacov. Aj v roku 1941 vláda kontinuálne prevyšovala snem svojou normotvornou činnosťou a preto prijala 77 vl. nariadení s mocou zákona, 33 obyčajných vl. nariadení a nových 22 nariadení, na ktoré bola vláda osobitne splnomocnená vo veciach arizácie. Napokon snem v rovnakom roku prijal len dva ústavné zákony a 63 zákonov.

V rokoch 1942, 1943 a 1944 sa začína uvedená legislatívna disproporcija vláda verzus snem obracať v prospech snemu. Snem v roku 1942 prijal štyri ústavné zákony a až 85 zákonov, pričom vláda prijala 42 vl. nariadení s mocou zákona a 51 obyčajných vl. nariadení. Tento trend možno badať aj v roku 1943, kedy snem prijal dva ústavné zákony a 58 zákonov a vláda prijala 22 vl. nariadení s mocou zákona a 31 obyčajných vl. nariadení. V roku 1944 do vypuknutia SNP vláda prijala už iba 11 vl. nariadení s mocou zákona a 31 obyčajných vl. nariadení a snem prijal tri ústavné zákony a 35 zákonov.

Ešte na jednu zvláštnosť záverom upozorníme. Vyskytla sa v nasledujúcich ročníkoch (1940 až 1943), keď sa počet prijatých vl. nariadení s mocou zákona začal vždy zvyšovať v posledných troch mesiacoch roka. Tento opakujúci sa jav akcelerácie zmocňovacej normotvorby súvisel pravdepodobne s určitým politickým tlakom prijať na konci roka niektoré čisto politické rozhodnutia vo forme vl. nariadenia s mocou zákona a mohol pokojne súvisieť aj s ukončením legislatívnych prác vlády a snemu v závere roka. Vláda sa teda asi nechcela spoliehať na zdĺhavý legislatívny

proces prijímania zákonov v pléne snemu a dohadovania sa v ministerských grémiách alebo komisiách či v poslaneckých kuloároch, a tak zrejme uvažovala (s úmyslom použiť osvedčený zrýchlený spôsob zmocňovacej normotvorby) svižne a promptne normatívne upraviť *pro domo* vo vládnom kabinete *de facto* politicky nepriechodné veci v parlamente, ale predmetný normatívny stav bude vhodné ešte bližšie preskúmať.

Záver

Ako tvrdil súdobý právny teoretik T. Galbavý, pri sledovanej zmocňovacej normotvorbe vlády išlo iba o pokračovanie dovtedajšej praxe, ktorá však s demokratickou tradíciou prvej Československej republiky mala už pramálo spoločné.³⁹ Po prijatí ústavy sa vymedzil uvedený druh výnimočnej právotvorby vlády, avšak sa vágne formulovali formálne a materiálne požiadavky pre vl. nariadenia s mocou zákona v § 44 ústavy. Výklad tohto ústavného vymedzenia v § 44 sa dotvoril až v politickej a normatívnej praxi, ktorá napokon rozhodla, že sa hranica medzi parlamentom a vládou posunula v prospech vlády.

Na základe kvantitatívnej analýzy Slovenského zákonníka ročníkov 1939 až 1944 možno vyvodiť nasledovné čiastkové závery k charakteru zmocňovacej legislatívy vlády Slovenskej republiky v rokoch 1939 až september 1944. Ako sme už spomenuli vyššie, pokiaľ sa rok 1939 niesol v znamení naliehavej potreby urýchlenej úpravy všetkých relevantných štátoprávných pomerov v novovzniknutom štáte, potom bolo pre najvyššie orgány štátu z pochopiteľných príčin najvhodnejšie na vzniknutú situáciu reagovať rýchlo s dostatočnou akcieschopnosťou, čo sa prejavilo aj v prevalencii prijatých vl. nariadení na základe § 4 zákona č. 1/1939 Sl. z., *ergo* po prijatí slovenskej konštitúcie podľa § 44 ústavy. Najmä v prvých mesiacoch roka 1939 sa pod nelimitovanou vládnu normotvorbu (ktorú by sme mohli označiť i za faktickú zákonodarnú a ústavodarnú legislatívu, supľujúcu vtedy slabo či pozvoľna pracujúci snem) rozumelo bezbrehé prijímanie vl. nariadení s mocou zákona i obyčajných vl. nariadení, keďže len za prvý mesiac existencie Slovenského štátu prijala vláda desiatky vl. nariadení a nariadení s mocou zákona a snem naopak po schválení zakladacieho zákona č. 1/1939 Sl. z. prijal svoj druhý zákon až 24. apríla 1939 (zákon č. 83/1939 Sl. z. o zásluhách Andreja Hlinku).⁴⁰

Normotvorná situácia sa v Slovenskej republike začala konsolidovať v rokoch 1940 – 1941, keď sa rozdiel medzi prijatými vl. nariadeniami s mocou zákona a zákonmi začal zmenšovať a vyrovnávať. Hoci ku konsolidácii pomerov a obmedzeniu prijatých vl. nariadení s mocou zákona sa mohlo prísť už v priebehu prvého polroka 1940-teho roku, okolnosti a následky salzburských rokovaní z júla 1940 zvrátili tento trend a znovu posilnili naopak vládu a jej zmocňovaciu normotvorbu, ktorá sa rozvinula najmä pri urýchlenom riešení židovskej otázky na podklade úst. zákona č. 210/1940 Sl.

39 T. Galbavý upozorňoval, že § 44 ústavy mal svoju vecnú oporu s ústavnou listinou I. ČSR (§ 54) a tiež zmocňovacími zákonmi I. ČSR. Pozri bližšie GALBAVÝ, T. Naša ústava a legislatívna prax. In: *Právny obzor*, roč. 22, 1939, s. 231.

40 V celkovej normotvornej bilancii roka 1939 vláda podľa T. Galbavého vydala iba 61 nariadení s mocou zákona, parlament len 33 zákonov (z toho dva ústavné a 31 obyčajných). In GALBAVÝ, T. Ešte k ústave a legislatívnej praxi. In: *Právny obzor*, roč. 23, 1940, s. 129.

z. (s platnosťou od 3. septembra 1940). Ako už vieme z výsledkov predchádzajúceho historického výskumu, po Salzburgu prišlo k zmene na pozíciách vo vláde, v ktorej si radikálne krídlo HSLS reprezentované predovšetkým predsedom vlády Vojtechom Tukom posilnilo svoje postavenie. Tento zásah do vnútorných pomerov na Slovensku podľa nás možno badať aj v obsahu Slovenského zákonníka, kedy sa zintenzívnilo prijímanie vl. nariadení s mocou zákona a to najmä v súvislosti s urýchlením riešenia židovskej otázky v druhej polovici roka 1940 až do konca roku 1941. Postupne však upadla táto rýchlo nadobudnutá spoločensko-politická pozícia radikálov, čo sa prejavilo aj v obsahu Slovenského zákonníka rokov 1942 až 1944 (až do konca sledovaného obdobia na začiatku septembra 1944). Domnievame sa, že sa tak stalo vďaka novej rekonfigurácii politických pomerov v prospech Tisových umiernených konzervatívov, keď začal v priebehu roka 1942 celý zákonodarný proces fungovať štandardnejšie a efektívnejšie, čo možno zdokumentovať aj zmenou pomeru v prospech prijatých zákonov voči vl. nariadeniam s mocou zákona.

Literatúra:

- BEŇA, J. 2001. *Vývoj slovenského právneho poriadku*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici Právnická fakulta, 2001, 391 s. ISBN 80-8055-477-3.
- GALBAVÝ, T. 1940. Glossy k zákonu o Ústave Slovenskej republiky. In *Verejné právo*, roč. 1, 1940, s. 65–77 a 101–110.
- GALBAVÝ, T. 1940. Naša ústava a legislatívna prax. In *Právny obzor*, roč. XXII, 1940, s. 229–242.
- KRÁLÍK, L. 2019. Slovenské sbírky a publikace právních předpisů. In *Právny obzor*, roč. 102, 2019, s. 3–21.
- KYSELA, J. 2006. *Zákonodarství bez parlamentů. Delegation a substence zákonodarné pravomoci*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2006, 169 s. ISBN 80-85889-78-1.
- MARTINKA, J. 1944. Ešte k ustanoveniam § 44 Ústavy. In *Verejné právo*, roč. V, 1944, 18–22.
- NEUMANN, M. 2022. Tvorba ústavy Slovenské republiky z 21. července 1939 a cesta k jejímu přijetí. In *Právněhistorické studie*, roč. 52, 2022, č. 1, s. 113–132.
- PODOLEC, O. 2014. *Medzi kontinuitou a diskontinuitou. Politický systém Slovenskej republiky 1939 – 1945*. Bratislava : ATTICUM, 2014, 272 s. ISBN 978-80-89758-01-2.
- PODOLEC, O. 2017. *Prvý Slovenský parlament. Snem Slovenskej republiky a jeho legislatívna činnosť*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2017, 455 s. ISBN 978-80-89335-79-4.
- TAUCHEN, J. 2018. Ermächtigungsgesetzgebung in der Tschechoslowakei. In *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*, Jhr. 8, 2018, Heft 2, s. 428–440.
- ZÁVACKÁ, K. 1991. Charakter zmocňovacieho zákonodarstva v Slovensko štáte v roku 1939. In *Historický časopis*. roč. 39, č. 6, 1991, s. 643 – 650.

Archívne pramene a zbierky právnych predpisov:

- Slovenský národný archív (SNA).
- f. Úrad predsedníctva vlády.
- f. Snem Slovenskej republiky.
- f. Ministerstva vnútra Slovenskej republiky.
- Slovenský zákonník (1939 – 1945).

Summary: Government Regulations with the Force of Law in the Quantitative Reflection of the Normative Collection of the Slovak Code of Law

The authors aptly pointed out the vagueness of the formal and material requirements for the adoption of regulations with the force of law according to §44 of the Constitution of the Slovak Republic. The interpretation of this constitutional definition in § 44 was completed only in political and normative practice, which finally decided that the border between the parliament and the government shifted in favor of the government, which the authors confirmed by a quantitative analysis of the normative collection of the Slovak Code of Law. While the year 1939 was spent in a mood of unrestrained adoption of government regulations with the force of law, the years 1940 and 1941 were marked by the consolidation of constitutional conditions in the state, when the difference between adopted laws and regulations with the force of law began to decrease. However, this trend was briefly reversed by outside intervention after the Salzburg negotiations of July 1940, when the radical wing of the HSEŠ in the government was strengthened, which was manifested mainly in the adoption of anti-Jewish legislation. This position of the radicals in the government did not last long, which can also be confirmed in the content of the Slovak Code of Law of Years 1942-1944, when the legislative process began to function more effectively, which was manifested by a change in the ratio in favor of adopted laws against government regulations with the force of law.

doc. JUDr. PhDr. Adriana Švecová, PhD.
JUDr. Adrián Gajarský
Trnavská univerzita v Trnave
Právnická fakulta, Katedra dejín práva
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
Slovenská republika
e-mail: adriana.svecova@truni.sk
e-mail: adriangajarsky95@gmail.com

Obsah článku podlieha licencií Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (Adriana Švecová – Adrián Gajarský).

The Military Origins of Penal Liability for Causing a Road Accident in Polish Penal Law, according to the Penal Code of the Polish Army of 1944¹

Tomasz Szczygieł*

DOI: <https://doi.org/10.24040/sap.2023.10.1.21-31>

Abstract:

SZCZYGIEŁ, Tomasz: *The Military Origins of Penal Liability for Causing a Road Accident in Polish Penal Law, according to the Penal Code of the Polish Army of 1944*. The aim of the article is to present the impact of military criminal law on the development of the rules of criminal liability for causing a road accident in Poland in the second half of the 20th century. The fundamental question that guides the considerations undertaken here is whether and, if so, how the military criminal law influenced the development of the principles of criminal liability for traffic offences. The analysis of legal provisions and jurisprudence showed that the post-war provisions of Polish military law were a source of inspiration for developing common criminal law, which applies to road crimes. The offence of causing an accident from art. 144 The Penal Code of the Polish Army of 1944 was implemented for the ordinary judiciary only in the Penal Code of 1969. Until then, there was legal chaos in the ordinary judiciary.

Keywords:

penal law, Penal Code of the Polish Army, People's Poland

Introduction

The Second World War had an impact on the reality of the entire world. After its end, nothing was as it used to be before its outbreak. In many countries a political and institutional transformation took place, especially, in those located on the eastern side of so called Churchill's curtain. The war and the related arms race contributed also to an increased technological development, including to the development of land, air and water communication on an unprecedented scale. Such challenges had to be faced by the existing legal systems.

This article is going to present the problems of forming the rules of penal liability for causing a road accident in Polish penal law through the prism of the provisions of

---

* Tomasz Szczygieł, PhD in Law, Assistant Professor at University of Silesia in Katowice, Faculty of Law and Administration, ORCID: 0000-0002-7017-0000

1 "The work was created as a result of the implementation of the research project entitled "Supreme Military Court in Warsaw 1919-1962", No. 2021/05/X/HS5/01048, financed by the "National Science Centre" Poland.

the Penal Code of the Polish Army of 1944 and judicial practice of the Supreme Military Court and the Supreme Court. These problems are all the more noteworthy that the penal law of the People's Poland is usually regarded as an instrument of repression and struggle for a new political reality, and not as an important element of developing penal law, as such, in the context of new challenges of life and advance of the civilization.

There are two purposes of this study. The first is to present the provisions of penal law and judicial practice under that legislation, which formed a novelty in the approach of penal law to the negative phenomena arising from the revolution in land traffic. The second purpose is to demonstrate the impact of military penal law on the formation of the terms of liability for so called traffic offences in Polish general penal law in the II half of the XX century.

1. Legislative framework 1944-1969

The inter-war period in the Republic of Poland was a period of endeavours to replace post-partition legal systems with homegrown legislation. In the area of penal law – as opposed to civil law – those endeavours were concluded with success. Substantive and procedural penal codes, both general and military, were prepared and put into force.²

The military regulations of the thirties were replaced in the years 1944-45 with the new “People's” codes.³ On the other hand, the general penal legislative acts still remained in force. Although they were supplemented and amended by non-code pieces of legislation, they did not entirely answer the needs of post-war Poland. Representatives of the new communist authorities claimed that their provisions were incommensurate with the new social, economic and political reality.⁴

The problem was not only their incompatibility with the philosophical presumptions of Marxism and Leninism. The general Penal Code of 1932 was unable to cope with the new challenges of post-war Poland. One of its basic drawbacks was the lack of a specialised construction of the prohibited act of unintentionally causing a traffic (road) accident.⁵ This was the case as the Code was prepared in the conditions inherited from the Victorian industrial revolution of the second half of the XIX century,

---

2 Regulation of the President of the Republic of Poland of 11 July 1932 – *Penal Code* (Dz.U. z 1932 r. nr 60, poz. 571); Regulation of the President of the Republic of Poland of 19 March 1928 – *Code of Penal Procedure* (Dz.U. z 1928 r. nr 33, poz. 313); Regulation of the President of the Republic of Poland of 21 October 1932 – *Military Penal Code* (Dz.U. z 1932 r. nr 91, poz. 765); Decree of the President of the Republic of Poland of 29 September 1936 – *Code of Military Penal Procedure* (Dz.U. z 1936 r., nr 76, poz. 537).

3 Decree of 23 September 1944 – *Penal Code of the Polish Army* (Dz.U. z 1944 r. nr 6, poz. 27); Decree of 23 June 1945 – *Code of Military Penal Procedure* (Dz. U. z 1945 r. nr 36, poz. 216).

4 LERNELL, L. Z problematyki kodyfikacji prawa karnego (Rozważania metodologiczne). Część II. In *Państwo i Prawo*, z. 5-6, 1951, p. 841–853.

5 The term “accident” was present already in §49 and §66 of the Regulation of the Ministers of Communication, the Interior and Military Affairs of 27 October 1937 adopted in consultation with the Minister of Social Welfare on traffic of motor vehicles on public roads (Dz.U. 1937 nr 85 poz. 616).

when, in the first place, threats were associated with railway traffic, and not with the still scant car traffic.

However, after the end of the Second World War, the development of car traffic was gaining an unprecedented pace with each year. Before the war, in the Polish territories, there were 41.9 thousand registered motor cars (passenger cars and trucks) and 12 thousand motorcycles.⁶ Towards the end of 1963, in Poland, there were 1670 thousand motor vehicles, including 1173 thousand motorcycles, 183.5 thousand passenger cars, 176 thousand trucks and 16.5 thousand buses.⁷ According to the data for the years 1954-1956, everyday 5 persons died in Polish roads, and 26 were heavily injured.⁸ In the following years, it was even worse. In the 1960-1965 quinquennium, 12016 persons died in road traffic (which, on average, makes 2400 per year), including 2092 children up to 14. On top of that, approximately 109000 persons were wounded.⁹ 1054 passenger cars were entirely wrecked. The same referred to 802 trucks, 117 buses and hundreds of other vehicles. Perpetrators of 25% accidents were pedestrians, 30% motorcycle drivers and cyclists, 25 % drivers of trucks and tractors, and about 17 % drivers of passenger cars.¹⁰ The most frequent cause of traffic events was non-compliance with elementary traffic rules (about 35%) and state of intoxication (about 17%).¹¹ The number of traffic accidents was growing with every year. Statistics show that in the first semester of 1965, there were 9353 accidents, whereas at the beginning of 1966 already as many as 11089.¹²

The lack of a specialised norm that would correspond to the circumstances of traffic events made Polish courts, in the second half of the XX century, “bend” Art. 215§1 of the Penal Code of 1932 (PC), on “causing a danger of catastrophe.”¹³ It was assumed that the driver of a vehicle “consented” to causing a danger of a catastrophe, especially if the driver was under the influence of alcohol, to a degree which limited the driver’s ability to drive the vehicle. The following logic – as T. Cyprian relates – was deployed: “(...) a driver, as specialist, is in a position to predict certain typical situations, 2. since the driver has such possibility, the driver can predict the consequences of his behaviour, 3. if the driver nonetheless takes action that might bring such consequences, the driver consents to their materialisation.”¹⁴

---

6 WILK, H. Motoryzacja w Polsce (1945-1989). In *Studia i Materiały*, nr 17, 2019, p. 332.

7 CYPRIAN, T. Wypadki drogowe w 1963 roku w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego. In *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, nr 4, 1965, p. 74; see also: WILK, H. Motoryzacja w Polsce (1945-1989)..., p. 336.

8 ŁYSKO, M. Wykroczenia drogowe w praktyce orzecznictwa karno-administracyjnego okresu gomułkowskiego. In *Miscellanea Historico-Iuridica*, t. 11, 2012, p. 316.

9 Wstęp. In *Zeszyty problemowo-analityczne*, nr 8, 1968, p. 1.

10 Ibid.

11 Ibid.

12 RZEPECKI, T. Sprowadzenie niebezpieczeństwa katastrofy w komunikacji drogowej (art. 215§1 k.k.). In *Zeszyty problemowo-analityczne*, nr 8, 1968, p. 7.

13 “Whoever causes a danger of fire, collapse of a building or catastrophe in land, water or air communication, shall be subject to a penalty of imprisonment (§1). A perpetrator acting unintentionally shall be subject to a penalty of arrest up to one year or fine (§2).”

14 CYPRIAN, T. Odpowiedzialność karna urzędników za przestępstwa gospodarcze w świetle orzecznictwa. In *Państwo i Prawo*, z. 11, 1952, p. 634–635.

Such an approach was a completely artificial construction of applying *dolus eventualis* to actually unintentional situations.¹⁵ Moreover, it was questionable to even use the category of “catastrophe” in every single case, both in relation to a threat to property or human life. The proposition was difficult to understand, but necessary from the point of view of Art. 215§1, that even if the driver of a vehicle violated intentionally the rules of road traffic, the driver consented to negative consequences of an accident to third parties. The assumption – which justified intentionality of causing a danger of catastrophe – was even more problematic that the driver consented to the materialisation of tragic consequences for himself. Rejecting such argumentation, Polish courts would often qualify road traffic events as unintentional causing of a danger of catastrophe (Art. 215§2). However, in such situations – although the essence of that act was more adequate to the specificity of a road traffic event – mild sanctions were difficult to accept by political actors, who called for severe penal reaction and counteraction of the dangerous situation on Polish roads.¹⁶ In such situation, quite interchangeably with Art. 215 of the Penal Code, and therefore also arbitrarily, the courts applied Art. 242 PC, on exposing an individual to imminent danger.¹⁷ In case of a fatal consequence, also Art. 230 PC¹⁸ was applied, on involuntary manslaughter.¹⁹ There were also qualifications under Art. 235§2 PC,²⁰ or

-
- 15 “Driving a car on a public road by a drunken driver who does not control the driven vehicle constitutes, in itself, causing a danger of catastrophe in communication and falls under the provision of Art. 215§1 of the Penal Code” – Judgment of the Supreme Court of 18 March 1953, and “A defendant who, being a driver of a car, became heavily intoxicated with alcohol, even though he did not intend to cause a catastrophe, realised the fact that, by drinking vodka, he exposed himself to a situation in which his ability to control the vehicle was significantly impaired. If the defendant, later, in a state of alcohol intoxication drove a car, this means that the defendant consented to causing a danger of catastrophe” – quoted after PAWELA, S. Odurzenie alkoholowe a wypadki samochodowe. In *Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości*, nr 8, 1956, p. 8-9.
- 16 Zamiar ewentualny przy przestępstwach drogowych. Fragment referatu wygłoszonego na konferencji sędziów w Sądzie Wojewódzkim w Rzeszowie w dniu 27 marca 1965 r. In *Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości*, nr 3, 1965, p. 3; PAWELA, S. Rozbieżności na tle kwalifikacji prawnej czynów o spowodowanie wypadków drogowych. In *Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości*, nr 7-8, 1958, p. 48; ŁUKASZKIEWICZ, Z. Nieumyślne spowodowanie niebezpieczeństwa katastrofy (art. 215§2). In *Zeszyty Problemowo-Analityczne*, nr 8, 1968. p. 87–90; CYPRIAN, T. Wypadki drogowe w 1963 roku..., p. 80.
- 17 PAWELA, S. .Rozbieżności na tle kwalifikacji prawnej..., p. 43–45.
- 18 „§ 1. Whoever unintentionally causes death of a human, shall be subject to a penalty of imprisonment up to 5 years” – <https://iura.uj.edu.pl/Content/63/PDF/Kodeks%20karny%201932.pdf> (accessed on 09.04.2022).
- 19 CYPRIAN, T. Wypadki drogowe w 1963 roku..., p. 75–76.
- 20 „§ 1. Whoever: a) deprives an individual of sight, hearing, speech, fertility, or b) causes another permanent disability, severe incurable disease, disease posing danger to life, or permanent mental illness or permanent occupational incapacity, shall be subject to a penalty of imprisonment up to 10 years. § 2. If the perpetrator acts unintentionally, the perpetrator shall be subject to a penalty of imprisonment up to 3 years” – <https://iura.uj.edu.pl/Content/63/PDF/Kodeks%20karny%201932.pdf> (accessed: 09.04.2022).

Art. 236§2 PC,²¹ that is unintentional consequential offences in the form of causing very grievous or grievous bodily harm.²²

However, the political authorities and the Supreme Court put pressure on intensifying criminal repression against perpetrators of dangerous road traffic events, and this could be best achieved by the construction of intentional causing of a danger of catastrophe under Art. 215§1 PC.²³ There was a peculiar chaos when it came to the legal qualification of traffic events (accidents) in the practice of criminal courts.

2. Road traffic accident under the provisions of military penal law and in the judicial practice of the Supreme Military Court (1944-1962)

Whereas in the general judiciary there was a chaos about the penal law qualification of road traffic events, the situation in military courts looked completely different. In the Penal Code of the Polish Army (PCPA), adopted already during the war, on 23 September 1944, in Chapter XXII entitled: Offences against special official duties, a provision of Art. 157 (Art. 144 in the Code's consolidated text) was included, reading as follows: **“A soldier driving motor vehicles who violates internal regulations on their driving and provisions governing road traffic, insofar as the violation caused or could cause damage or destruction to the machine entrusted to the soldier, an unfortunate accident involving humans or other serious consequences, shall be subject to a penalty of imprisonment up to 5 years. If the offence is committed during the war, the perpetrator shall be subject to imprisonment for a period no shorter than 5 years or death penalty (§2).”**²⁴

The subject of that crime could only be a soldier or, possibly, civilian driver employed in the military.²⁵ The vehicle taking part in the event had to belong to the

---

21 „§ 1. Whoever causes: a) bodily harm or disorder of health which does not pose a danger to life or poses only a momentary danger to life but violates operation of an organ in the body for at least 20 days, or b) permanent defacement or permanent bodily disfigurement, shall be subject to a penalty of imprisonment up to 5 years” – Ibid.

22 CEBULSKI, S. Nieumyślne bardzo ciężkie lub ciężkie uszkodzenie ciała w wyniku wypadku drogowego (art. 235§2 i art. 236§2 k.k.). In *Zeszyty Problemowo-Analityczne*, nr 8, 1968, p. 85-87; KAFARSKI, A. Sprawy karne o wypadki samochodowe czyli o trudnościach przy ich rozpoznawaniu. In *Nowe Prawo*, nr 3, 1959, p. 418-419; KAFARSKI, A. Sprawy karne o wypadki samochodowe czyli o trudnościach przy ich rozpoznawaniu (I). In *Nowe Prawo*, nr 4, 1959, p. 533-534.

23 Announcement of the First President of the Supreme Court of 31 August 1963 on *Guidelines of the Judiciary and Judicial Practice in Traffic Offence Matters* (M.P. z 1963 r., nr 70, poz. 348); Wytoczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawach przestępstw drogowych (uchwalone przez Sąd Najwyższy na posiedzeniu połączonych Izb Karnej i Wojskowej w dniu 22.VI. 1963 r.- ogłoszone obwieszczeniem Pierwszego Prezesa S.N. z dnia 31. VIII. 1963 r.). In *Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości*, nr 5, 1963, p. 1-13.

24 Dz. U. z 1944 r., nr 6, poz. 27. In the consolidated text of 29 March 1957, this was Art. 144 (Dz. U. z 1957 r., nr 22, poz. 107).

25 Announcement of the First President of the Supreme Court of 31 August 1963 on *Guidelines of the Judiciary and Judicial Practice*..., p. 607; Decision of the Supreme Military Court of 30 September 1959, file reference 1529/59. In *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 1, 1960, p. 103-104.

army.²⁶ The *mens rea* was based on the construction of combined guilt, that is intentional violation of the rules applicable in land traffic²⁷ and an unintentional consequence of destroying property or an accident involving humans.²⁸

Even though this solution seemed modern as compared to the approach adopted in the general judiciary in road accident matters, the development of military penal law reached even further. At the beginning, intentionality was required in respect of the awareness of violating official regulations/traffic legislation and unintentionality in respect of the consequence in the form of accident, which was confirmed by the Supreme Military Court in the decision of 20 December 1955.²⁹ However, it was realised that this still does not fully address the specificity of road traffic events, which naturally very often take place also in consequence of unintentional violation of the principles and legislation applicable in road traffic. And this gap was filled by the military legislator at the beginning of the sixties. Under Art. 1 item 9 of the Act of 31 January 1961 amending certain provisions of the Penal Code of the Polish Army, Art. 144 of the PCPA was supplemented by §3, reading as follows: **“Where, in a situation specified in § 1 or in § 2, the violation of internal regulations on driving motor vehicles and road traffic legislation was unintentional, the perpetrator shall be subject to a penalty of imprisonment of up to 2 years or a penalty of arrest.”**³⁰

In this way, the combined guilt of the discussed offence’s *mens rea* was supplemented by an unintentional-unintentional situation. This gave rise to a privileged type of causing a road accident as a result or non-intentional (recklessness/negligence) violation by a soldier or a civilian employed in the military of internal regulations and provisions of traffic legislation resulting in a traffic accident. This construction fully rendered the specificity of road traffic events.

---

26 Decision of the Supreme Military Court of 30 September 1959, Rw 1529/59 (LEX No. 1724183).

27 Act of 27 November 1961 *on safety and order of traffic on public roads* (Dz. U. Nr 53, poz. 295).

28 “The provision of Art. 144 § 1 of the Penal Code of the Polish Army is based on a construction of combined guilt and applies only when a soldier-driver intentionally violates the applicable road traffic regulations and unintentionally (out of recklessness or negligence) causes an accident involving humans or destroys or damages the driven vehicle. On the other hand, when the violation of road traffic regulations by the driver is only unintentional, that is when the violation is a consequence of recklessness or lack of the driver’s care and reckless overestimation by the driver of the driver’s own abilities to drive a motor vehicle in the specific road traffic conditions, then, in principle, we have to do with an unintentional offence defined in Art. 144 § 3 of the Penal Code of the Polish Army” – Decision of the Supreme Court of 28 March 1963, Rw 237/63 LEX No. 136445.

29 “The offence defined in Art. 157 of the Penal Code of the Polish Army involves a construction of so called combined guilt (*dolus culpa*). The perpetrator’s intentional guilt is required only in respect of the perpetrator’s violation of road traffic legislation, and as far as the consequences are concerned of such violation of rules – unintentional guilt is sufficient” - (Decision of the Supreme Military Court of 20 December 1955 (file reference W 1251/55, Lex No 1724291).

30 Dz. U. z 1961 r, nr 6, poz. 40.

3. Use of the legacy of the military judiciary in works on the substantive Penal Code of 1969

At the same time, in the general system of justice, the only development taking place in the area of penal law reaction to of road traffic events after the Second World War consisted in recognising the problem of the impact of alcohol on traffic safety. This took place in connection with the adoption of the Act of 10 December 1959 on combatting alcoholism.³¹ Under that Act, new misdemeanours were introduced, consisting in:

- driving a vehicle in a state of intoxication (Art. 28§1 – motor vehicle; § 2 – other vehicle on a public road), and
- unintentional causing of a catastrophe in land, water or air traffic in consequence of driving a motor vehicle in a state of intoxication (Art. 30).

Although this time the approach to *mens rea* was a development in relation to the previous overuse of eventual intention (*dolus eventualis*), the use of the term “catastrophe” to accidents in land traffic was obviously defective. Moreover, the requirement of a state of intoxication even further narrowed down the scope of situations when such qualification could apply. As a result, the dissonance between military penal law and general penal law was still clear. Moreover, the legislative framework became somehow messy since the criminal provisions of that Act, bearing in mind the wide definition of the subject of offences under Art. 28 and Art. 30, could theoretically apply also to soldiers. The Supreme Court, in the guidelines of 31 August 1963, clarified that a possible concurrence of the offences under that piece of legislation with the provisions of the PCPA should – in principle – be resolved by Art. 32 PCPA, which meant that the court should apply a more severe provision.³² On the other hand, the Supreme Military Court, by the decision of 4 October 1960, concluded that Art. 144 PDPA has priority, in relation to soldiers, over Art. 30 of Act on combatting alcoholism.³³ As a consequence, doubts were not dispersed.

In such complicated and heterogenous legislative framework of post-war Poland, one of the main tasks of the Substantive Penal Law Panel of the Codification Commission at the Minister of Justice appointed in 1964 was to prepare provisions adequate to the reality on the roads for the purposes of a new Penal Code.

The result of the works was Art. 145 of the Penal Code of 19 April 1969, reading as follows: **“Whoever, violating, even through negligence, the principles of safety in land, water or air traffic, causes unintentional bodily injury or health disorder of another person or serious damage to property, shall be subject to a penalty of imprisonment up to 3 years” (Art. 145§1).**

For the purposes of this provision – just as in the PCPA – a combined construction of *mens rea* was adopted. In the same way as under the provision of Art. 144 PCPA, penal liability relied at least on unintentionality when it came to violation of safety principles in traffic and only on unintentionality when it came to causing an accident.

---

31 Dz. U. z 1959 r, nr 69, poz. 434.

32 Announcement of the First President of the Supreme Court of 31 August 1963 *on Guidelines of the Judiciary and Judicial Practice ...*, p. 608.

33 Decision of the Supreme Military Court of 4 October 1960, file reference Rw 1111/60. In *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 1, 1961, p. 128–129.

Although the term road accident was not expressly used by the legislator, there can be no doubt that its concept was accepted in line with the definition adopted in the doctrine of law and in the description of the *actus reus* under Art. 144 PCPA, that is as an event on a public road resulting in bodily injury or death of a person, or a serious damage to property.³⁴

In the special part of the Penal Code of 1969, the legislator included also Art. 323§1 PC, which penalised causing an accident in land, water or air traffic as a result of driving, by a soldier, of an armed motor vehicle contrary to safety principles. This misdemeanour was addressed separately in the Code because of a major hazard posed by an armed motor vehicle to life and property. The *mens rea* was identical to the *mens rea* under Art. 145 PC.

Conclusions

The provisions of the Penal Code of the Polish Army on safety in the widely understood land and air traffic were a novelty in the system of Polish penal law. Normative specification of an “unfortunate accident involving humans” predated the legislative solutions of general law, in which an “accident” was only a concept developed in judicial practice and in the doctrine, but was absent in the provisions of penal law. On the other hand, the correlation of penal liability for causing an accident with non-observance of internal regulations and rules governing road traffic, also unintentional, made an introduction to the specification of the terms of liability for road offences in civilian traffic. Moreover, the application of combined guilt in military law contrasted, in terms of its novelty of approaching road traffic events, with the artificial and clearly erroneous conception of eventual intention (*dolus eventualis*) to cause a danger of catastrophe within the general penal law framework (Art. 215 of the Penal Code of 1932).

The construction and practice under Art. 144 PCPA also shows that the military Code was not only a tool in the struggle to consolidate the new political system but also an important element in the evolution process of the Polish penal law after the Second World War. The provisions of that legislative act were, undoubtedly, also a manifestation of the transitions relating to the operation of the army during the war, whose element were significant numbers of combat and transport vehicles used in the hostilities. The military legislator recognised that phenomenon and was aware of the specificity of road traffic events taking place in land communication with the involvement of military equipment, which is why already in 1944 the legislator took a specific legislative action. The general legislator was waiting, as though the legislative actors did not appreciate the advancing communication revolution also in civilian life, which gave rise to problems concerning the uniformity of judicial practice and of the post-war system of penal law.

On the other hand, the relatively scant knowledge of Art. 144 PCPA was, in the first place, a consequence of situating that provision as an offence perpetrated in connection

---

34 ANDREJEW, I. *Polskie prawo karne w zarysie*. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1973, p. 337; ŚWIDA, W. *Prawo karne*. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978, p. 476–477.

with performance of official duties. The post-war practice showed that the discussed provision became not as much an offence relating to official duties as, first and foremost, a forerunner of a new group of offences against safety in communication. This was the case as the *mens rea* construction adopted in that provision and the developed judicial practice led to the introduction of the misdemeanour of causing a traffic accident into the Penal Code of 1969. It should be noted that the essential elements of that approach have still remained valid in the Polish system of penal law of the XXI century.³⁵

Bibliography:

- Decree of the President of the Republic of Poland of 29 September 1936 – Code of Military Penal Procedure (Dz.U. z 1936 r., nr 76, poz. 537).
- Decree of 23 September 1944 – Penal Code of the Polish Army (Dz.U. z 1944 r. nr 6, poz. 27).
- Decree of 23 June 1945 – Code of Military Penal Procedure (Dz. U. z 1945 r. nr 36, poz. 216).
- Regulation of the President of the Republic of Poland of 11 July 1932 – Penal Code (Dz.U. z 1932 r. nr 60, poz. 571).
- Regulation of the Ministers of Communication, the Interior and Military Affairs of 27 October 1937 adopted in consultation with the Minister of Social Welfare on traffic of motor vehicles on public roads (Dz.U. 1937 nr 85 poz. 616).
- Regulation of the President of the Republic of Poland of 19 March 1928 – Code of Penal Procedure (Dz.U. z 1928 r. nr 33, poz. 313).
- Regulation of the President of the Republic of Poland of 21 October 1932 – Military Penal Code (Dz.U. z 1932 r. nr 91, poz. 765).
- Announcement of the Minister of National Defence of 29 March 1957 on the publication of consolidated text of the Penal Code of the Polish Army (Dz. U. z 1957 r, nr 22, poz. 107).
- Act of 31 January 1961 amending certain provisions of the Penal Code of the Polish Army. (Dz. U. z 1961 r, nr 6, poz. 40).
- Act of 10 December 1959 on combatting alcoholism. (Dz. U. z 1959 r, nr 69, poz. 434).
- Announcement of the First President of the Supreme Court of 31 August 1963 on Guidelines of the Judiciary and Judicial Practice in Traffic Offence Matters (M.P. z 1963 r., nr 70, poz. 348).
- Act of 27 November 1961 on safety and order of traffic on public roads (Dz. U. Nr 53, poz. 295).
- Act of 6 June 1997 – Penal Code (Dz. U. z 2021 r. poz. 2345, 2447).

---

35 Art. 177. § 1. Whoever unintentionally causes an accident in which another person has suffered a bodily injury specified in Article 157 § 1, by violating, even unintentionally, the safety rules for land, water or air traffic shall be subject to a penalty of deprivation of liberty for up to 3 years. § 2. If the consequence of the accident is the death or a serious bodily injury to another person, the perpetrator shall be subject to a penalty of deprivation of liberty for a term of between 6 months and 8 years. § 3. If the injured person is a next of kin of the perpetrator, the prosecution of the offence specified in § 1 shall occur on a motion from the former” – Act of 6 June 1997 – Penal Code (Dz. U. z 2021 r. poz. 2345, 2447).

Literature:

- ANDREJEW, I. 1973. *Polskie prawo karne w zarysie*. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1973, p. 478.
- CEBULSKI, S. 1968. Nieumyślne bardzo ciężkie lub ciężkie uszkodzenie ciała w wyniku wypadku drogowego (art. 235§2 i art. 236§2 k.k.). In *Zeszyty Problemowo-Analityczne*, nr 8, 1968, p. 85–87.
- CYPRIAN, T. 1952. Odpowiedzialność karna urzędników za przestępstwa gospodarcze w świetle orzecznictwa. In *Państwo i Prawa*, z. 11, 1952, p. 634–656.
- CYPRIAN, T. 1965. Wypadki drogowe w 1963 roku w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego. In *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, nr 4, 1965, p. 73–92.
- KAFARSKI, A. 1959. Sprawy karne o wypadki samochodowe czyli o trudnościach przy ich rozpoznawaniu. In *Nowe Prawo*, nr 3, 1959, p. 418–421.
- KAFARSKI, A. 1959. Sprawy karne o wypadki samochodowe czyli o trudnościach przy ich rozpoznawaniu (I). In *Nowe Prawo*, nr 4, 1959, p. 533–534.
- LERNELL, L. 1951. Z problematyki kodyfikacji prawa karnego (Rozważania metodologiczne). Część II. In *Państwo i Prawo*, z. 5-6, 1951, p. 841–853.
- ŁUKASZKIEWICZ, Z. 1968. Nieumyślne spowodowanie niebezpieczeństwa katastrofy (art. 215§2). In *Zeszyty Problemowo-Analityczne*, nr 8, 1968, p. 87–90.
- ŁYSKO, M. 2012. Wykroczenia drogowe w praktyce orzecznictwa karno-administracyjnego okresu gomułkowskiego. In *Miscellanea Historico-Iuridica*, t. 11, 2012, p. 315–349.
- PAWELA, S. 1956. Odurzenie alkoholowe a wypadki samochodowe. In *Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości*, nr 8, 1956, p. 8–12.
- PAWELA, S. 1958. Rozbieżności na tle kwalifikacji prawnej czynów o spowodowanie wypadków drogowych. In *Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości*, nr 7-8, 1958, p. 48–51.
- RZEPECKI, T. 1968. Spowodowanie niebezpieczeństwa katastrofy w komunikacji drogowej (art. 215§1 k.k.). In *Zeszyty problemowo-analityczne*, nr 8, 1968, p. 7–36.
- ŚWIDA, W. 1978. *Prawo karne*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978, p. 729.
- WILK, H. 2019. Motoryzacja w Polsce (1945-1989). In *Studia i Materiały*, nr 17, 2019, p. 331 – 348.
- Wstęp. In *Zeszyty problemowo-analityczne*, nr 8, 1968, p. 1.
- Wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawach przestępstw drogowych (uchwalone przez Sąd Najwyższy na posiedzeniu połączonych Izb Karnej i Wojskowej w dniu 22.VI. 1963 r.- ogłoszone obwieszczeniem Pierwszego Prezesa S.N. z dnia 31. VIII. 1963 r.). In *Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości*, nr 5, 1963, p. 1–13.
- Zamiar ewentualny przy przestępstwach drogowych. Fragment referatu wygłoszonego na konferencji sędziów w Sądzie Wojewódzkim w Rzeszowie w dniu 27 marca 1965 r. In *Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości*, nr 3, 1965, p. 3–4.

Court decisions

- Decision of the Supreme Military Court of 20 December 1955, file reference W 1251/55, (Lex No. 1724291).
- Decision of the Supreme Military Court of 30 September 1959, Rw 1529/59 (LEX No. 1724183).
- Decision of the Supreme Military Court of 30 September 1959, file reference 1529/59. In *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 1, 1960, p. 103–104.
- Decision of the Supreme Military Court of 4 October 1960, Rw 1111/60. In *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 1, 1961, p. 128–129.
- Decision of the Supreme Court of 28 March 1963, Rw 237/63 (LEX No. 136445).

Internet sources

<https://iura.uj.edu.pl/Content/63/PDF/Kodeks%20karny%201932.pdf> (accessed: 09.04.2022).

Summary: The Military Origins of Penal Liability for Causing a Road accident in Polish Penal Law, according to the Penal Code of the Polish Army of 1944

This article concentrates on demonstrating the impact of military penal law on the formation of the terms of penal liability for causing a road accident in Polish penal law after the Second World War. The Penal Code of 1932, still applicable at that time, was not able to meet the challenges posed before penal law by the communication, especially automotive, revolution. The lack of a special norm on road accidents brought a chaos to penal judicial practice and, especially, overuse of the construction of intentional causing of a danger of catastrophe. In the military judiciary the situation looked different. The Penal Code of the Polish Army adopted in 1944 provided, in Art. 144, for a situation of unintentional causing of an accident in land traffic, both in consequence of intentional and unintentional (since 1961) violation of legal provisions and rules applicable in road traffic. This solution was adopted in the general judiciary only in the Penal Code of 1969.

Tomasz Szczygieł, PhD
University of Silesia in Katowice
Faculty of Law and Administration
Bankowa 11b,
40-007 Katowice
Poland
e-mail: tomasz.szczygiel@us.edu.pl

Obsah článku podlieha licencií Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (Tomasz Szczygieł).

Miesto a význam základných hodnôt sudcovskej etiky v predpokladoch pre výkon funkcie sudcu

Kristína Puziová* – Dominik Šoltys**

DOI: <https://doi.org/10.24040/sap.2023.10.1.32-40>

Abstrakt:

PUZIOVÁ, Kristína – ŠOLTYS, Dominik: *Miesto a význam základných hodnôt sudcovskej etiky v predpokladoch pre výkon funkcie sudcu*. Predložený príspevok sa zameriava na predpoklady potrebné pre vymenovanie a riadny výkon funkcie sudcu tak ako sú ustanovené v podmienkach Slovenskej republiky. Okrem všeobecných predpokladov sa bližšie orientuje na predpoklady sudcovskej spôsobilosti, ktoré dávajú záruku, že funkciu sudcu bude vykonávať riadne. V tomto zmysle popisuje a skúma obsah pojmov morálny štandard a integrita sudcu s apelom na ich hodnotovú stránku profesijnej etiky sudcu.

Kľúčové slová:

sudcovská etika, hodnoty sudcovskej etiky, všeobecné predpoklady na vymenovanie sudcu, morálny štandard sudcu, integrita sudcu

The Place and Importance of Judicial Ethics Basic Values in the Prerequisites for the Function of a Judge

Abstract:

PUZIOVÁ, Kristína – ŠOLTYS, Dominik: *The Place and Importance of Judicial Ethics Basic Values in the Prerequisites for the Function of a Judge*. This paper aims at the basic prerequisites necessary for the appointment and proper performance of the judicial function in the conditions of the Slovak Republic. In addition to the general preconditions, it focuses on the preconditions for judicial competence, which provide a guarantee that he/she will perform the function of a judge properly. In this sense, it describes and explores the content of the moral standard and integrity of the judge to emphasize the values of the judicial ethics.

Keywords:

judicial ethics, values of judicial ethics, general preconditions for the appointment of a judge, moral standard of a judge, integrity of a judge

---

* Bc. Kristína Puziová, Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach, študentka 2. ročníka Mgr. štúdia v odbore právo

** JUDr. Dominik Šoltys, Ústav teórie práva Gustáva Radbrucha, Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach, odborný asistent

Úvod

V roku 2019 otriaslo verejnou mienkou v Slovenskej republike viacero korupčných káuz, ktoré sa bezprostredne dotkli niektorých právnických povolání, medzi ktoré patrili prokurátori, advokáti a sudcovia. Mediálny obraz o aktéroch tzv. Kočnerových káuz, medzi ktorými sa vyskytli aj sudcovia obrátil pozornosť okrem možných trestnoprávných a disciplinárnych následkov aj na úlohu a podobu právnej etiky sudcu.¹ Sudcovia, ktorí mali pôvodne ako piliere demokratického právneho štátu garantovať spravodlivosť, sa zrazu mali podieľať alebo inak prispievať k páchaniu trestnej činnosti. Tieto počiny v celej spoločnosti znížili právnu istotu. A tak sa o etiku sudcov začalo zaujímať viac ľudí častejšie a hlbšie. Nehovoríme len o ľuďoch, ktorí majú znalosti v tomto odbore, ale aj o študentoch a širokú laickú verejnosť. V podmienkach Slovenskej republiky nie je profesijná etika sudcov novinkou. Existuje tu dokument s názvom Základné zásady sudcovskej etiky, ktorý upravuje správanie sudcu pri výkone svojej funkcie ale takisto aj mimo nej.

Pohľad do okolitých i vzdialenejších krajín ukazuje, či už v minulosti alebo súčasnosti, že viaceré krajiny pripisujú tomuto etickým kódexom sudcov mimoriadny význam. S ohľadom na deľbu moci ako jeden z fundamentálnych princípov demokratického právneho štátu možno tvrdiť, že bez ohľadu na rozdiely v právnych kultúrach je práve sudca najdôležitejším reprezentantom súdnej moci. Jednoducho povedané, sudca má byť synonymom spravodlivosti. S ohľadom na rozdiely v právnych kultúrach možno tvrdiť, že sudca v kontinentálnych systémoch samotné právo nevytvára. Ideovo vychádza z Montesquieuho predstavy o sudcovi ako o „ústach zákona“.² Sudca tak dôsledne rešpektuje hranice medzi mocou zákonodarnou a mocou súdnou. V anglo-americkéj právnej kultúre sú v tomto smere zase postavenie a činnosť sudcu odlišné. Všíma si to aj James E. Moliterno a Paul D. Paton, keď píšu: „*V krajinách common law sudcovia tiež tvoria právo. Ich rozhodnutia majú precedenčnú hodnotu a slúžia k úprave správania verejnosti, a nie iba strán daného sporu.*“³ Napriek týmto rozdielom, však nemožno celkom opomenúť ani aktuálny vývoj, ktorý približuje rozhodnutia kontinentálnych sudcov čoraz viac k kvázi-precedenčnej povahe.

Cieľom nášho príspevku je bližšie venovať pozornosť základným etickým predpokladom výkonu funkcie sudcu tak ako boli formované a pôsobia v kontinentálnej právnej kultúre. Osobitne sa zameriame na podmienky výkonu sudcu v Slovenskej republike. Skôr než tak urobíme, preskúmame najprv všeobecné predpoklady výkonu sudcovskej funkcie v podmienkach právneho poriadku Slovenskej republiky.

-
- 1 Napríklad, Ján Čipkár si všíma očakávania občianskej verejnosti, v zmysle ktorých sa výkon právnických profesií automaticky spája a realizuje v súlade s určitými etickými zásadami a právnymi normami, ktoré v konečných dôsledkoch ústia do potreby vytvorenia profesijnej etiky právnika. Pozri ČIPKÁR, J. *Etika a právo*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010. s. 77.
  - 2 Charles-Louis de Montesquieu doslova hovorí: „*Avšak sudcovia vybraní z ľudu sú, ako sme povedali, iba ústami prednášajúcimi slova zákona; sú to bezduché bytosti, ktoré nemôžu zmierniť jeho silu ani jeho prísnosť.*“ Pozri bližšie MONTESQUIEU, CH.-L. *O Duchu zákonů I*. Praha : OIKOYMENH, 2010. s. 190.
  - 3 MOLITERNO, J. E. – PATON P. D. *Globální problémy profesní etiky právníků*. Praha : Wolter Kluwer, 2017. s. 155.

Všeobecné predpoklady výkonu funkcie sudcu

V podmienkach Slovenskej republiky sú všeobecné podmienky na vymenovanie sudcu vymedzené taxatívne. Tento typ podmienok ustanovujú čl. 145 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava“) a následne aj § 5 zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a príseďiacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sudcoch a príseďiacich“). Skupina všeobecných podmienok pozostáva z podmienok kvalifikačnej, vekovej, štátnoobčianskej, pobytovej a spôsobilostnej (t. j. právnej, zdravotnej, morálnej a etickej) povahy. Podľa nášho názoru ide o veľmi jasne a zároveň prísne vymedzené podmienky. Splnenie týchto predpokladov ako aj predkladanie návrhov konkrétnych kandidátov na vymenovanie za sudcu patrí Súdnej rade Slovenskej republiky (ďalej len „Súdna rada“). V tejto súvislosti v zmysle čl. 141a ods. 6 písm. c) Ústavy predkladá Súdna rada prezidentovi Slovenskej republiky (ďalej len „prezident“) návrhy kandidátov na vymenovanie sudcov. Prezident následne vymenúva navrhnutých kandidátov na funkciu sudcu v zmysle čl. 145 ods. 1 Ústavy.

Sudcom sa tak v podmienkach Slovenskej republiky môže stať iba občan Slovenskej republiky, ktorý má trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a úspešne dosiahol druhý stupeň vysokoškolského vzdelania v odbore právo. Okrem toho musí daný občan v deň vymenovania dosiahnuť aspoň 30. rok života. Rovnako sudca musí mať plnú spôsobilosť na právne úkony, a tiež byť zdravotne spôsobilý na výkon sudcovskej funkcie. Je samozrejmosťou, že sudca musí byť tiež bezúhonným, pretože bezúhonnosť poskytuje záruky budúceho spravodlivého výkonu funkcie sudcu a prispieva k celkovému obrazu o osobnosti toho-ktorého sudcu.

Medzi všeobecné predpoklady výkonu funkcie sudcu, ktoré odrážajú kvalifikačné predpoklady na funkciu sudcu patria dosiahnuté vzdelanie a úspešné vykonanie odbornej justičnej skúšky. V nadväznosti na uvedené je potrebné, aby osoba, ktorá sa má stať sudcom dosiahla aspoň druhý stupeň vysokoškolského vzdelania v študijnom odbore právo. Je potrebné aby sudca úspešne absolvoval odbornú justičnú skúšku. Prípravu na túto skúšku realizuje Justičná akadémia Slovenskej republiky a realizuje sa podľa jej skúšobného poriadku a v zmysle § 12 a nasl. zákona č. 548/2003 Z. z. o Justičnej akadémii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Kandidát na sudcovskú funkciu musí takisto úspešne absolvovať výberové konanie. Bližšie podmienky výberového konania na funkciu sudcu určuje vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 160/2017 Z. z, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o výberovom konaní na funkciu sudcu v znení neskorších predpisov. Zákon o sudcoch a príseďiacich však môže ustanoviť, kedy nie je potrebné, aby kandidát na sudcu podstúpil výberové konanie.

Dôležitou podmienkou takisto je, že sudcom sa nemôže stať nikto proti svojej vôli, a preto zákon ako poslednú podmienku ustanovuje súhlas sudcu na vymenovanie do funkcie. Tento písomný prejav vôle zhodný s výkonom funkcie sudcu musí obsahovať aj súhlas s pridelením na vopred určený súd.⁴

---

4 §5 ods. 1 písm. a) až i) zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a príseďiacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Základné etické predpoklady výkonu funkcie sudcu

§ 5 ods. 1 písm. zákona o sudcoch a prísediacich uvádza, že kandidát na sudcu ako aj sudca musia spĺňať okrem vyššie uvedených podmienok aj predpoklady sudcovskej spôsobilosti. Tie dávajú záruku, že funkciu sudcu budú vykonávať riadne, t.j. spôsobom, ktorý neohrozuje dôveryhodnosť a dobrú povesť súdnictva. Prijímať stanovisko a presadzovať iné opatrenia voči tomu, či naplnenie týchto požiadaviek pred navrhovaním a vymenovaním kandidáta za sudcu ako aj ich napĺňanie počas výkonu funkcie sudcu sú splnené patria v zmysle čl. 141a ods. 6 písm. b) Ústavy a § 3b písm. b) zákona č. 185/2002 Z. z. o Súdnej rade Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov do kompetencie Súdnej rady. Sudca je povinný v zmysle § 30 ods. 2 písm. f) zákona o sudcoch a prísediacich spĺňať predpoklady sudcovskej spôsobilosti po celý čas trvania funkcie sudcu, rovnako ako je povinný v zmysle písm. g) zmieneneho ustanovenia zákona dodržiavať zásady sudcovskej etiky.

V nasledujúcom obsahu tejto časti príspevku sa preto zameriame na obsah tohto pojmu ako aj hodnoty sudcovskej etiky, ktoré ho tvoria a prispievajú k riadnemu výkonu funkcie sudcu. Predovšetkým však § 5 ods. 6 zákona o sudcoch a prísediacich apeluje na morálny štandard, integritu sudcu, ako aj to, že sudca nemá obchodné, majetkové alebo finančné vzťahy s osobami z prostredia organizovaného zločinu, čím určuje náležitý a zodpovedný výkon sudcovskej funkcie. Z rozhodnutia disciplinárneho senátu vo veci 5Ds/2/2019 zase vyplýva, že morálny štandard a integritu sudcu „treba chápať ako určitú *spol'ahľivosť sudcu, teda, že je možné sa na neho spol'ahnúť, bez pochybností mu dôverovať, že je spôsobilý riadne dodržiavať všetky zákonom uložené povinnosti sudcu ako takého, ale aj dodržiavať etické zásady ako pravidlá etického správania sa sudcu, že sa zdrží všetkého, čo by mohlo narušiť vážnosť a dôstojnosť funkcie sudcu a bude dodržiavať všetky povinnosti aj voči súdnictvu ako stavu, t. j. šírenie dobrého mena súdnictva, a že neohrozí dôveru v nezávislé, nestranné a spravodlivé rozhodovanie súdov.*“⁵ Z tohto dôvodu sa zameriame na zvolené hodnoty sudcovskej etiky a etické pozadie, ktoré ich zabezpečuje.

Základnou požiadavkou medzinárodných zmlúv a vnútroštátneho práva je právo na spravodlivý súdny proces pre každého. Na to nadväzuje zabezpečenie nestrannosti a nezávislosti súdov. Sudcovská nezávislosť, a teda aj nezávislosť sudcu je základnou požiadavkou každého právneho štátu.⁶ V záujme právnej istoty a zvýšenia dôvery spoločnosti voči justícií je potrebné, aby si každý sudca osvojil etiku sudcov. Sudca pri výkone svojej súdnej moci a zároveň svojho povolania je viazaný Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi a zákonmi, pričom jeho viazanosť sa viaže aj na medzinárodné zmluvy, ktoré majú prednosť pred vnútroštátnymi zákonmi. Túto viazanosť môžeme nazvať právnou. Čo však musí sudca spĺňať v morálnej rovine? Akými základnými hodnotami má disponovať?

Základnými, dôležitými a vyžadovanými hodnotami sudcu od štátu a spoločnosti je nestrannosť a nezávislosť pri výkone sudcovskej funkcie. Aj keď sa obe tieto hodnoty uvádzajú veľmi často spolu, predsa len možno zdôrazniť, že nejde o synonymá. Pod

5 Rozhodnutie disciplinárneho senátu vo veci 5Ds/2/2019, s. 5.

6 Hodnota 1, NEZÁVISLOSŤ, Zásada, Bangalórske zásady správania sa sudcov.

nezávislosťou vo všeobecnosti rozumieme, že sudca nesmie podliehať žiadnym vplyvom a silám mimo veci samej. To znamená, že sudca nie je viazaný príkazmi a tlakmi zo strán iných osôb, organizácií či inštitúcií, ktoré sa snažia pôsobiť na neho v procese rozhodovania a pri rozhodovaní vo veci samej. Podľa Sobeka: „*Nezávislosť sa stala základným poznávacím znamením spravodlivej súdnej moci.*“⁷ Napríklad, aj izraelský právny filozof a sudca Najvyššieho súdu Štátu Izrael Aharon Barak vytvára koncept sudcovskej filozofie, v rámci ktorého tvrdí: „*Sudcovská nezávislosť je ústrednou zložkou každej demokracie a má zásadný význam pre deľbu moci, pre právny poriadok a pre ľudské práva.*“⁸ Preto je veľmi dôležitá garancia nezávislosti sudcu už pri výbere uchádzača o túto pozíciu a rovnako aj po celý čas výkonu.

Naopak, pod nestrannosťou sudcu možno najbežnejšie rozumieť, absenciu akéhokoľvek predsudku alebo zaujatosti pri vynášaní rozsudku, ako aj v procese pred jeho vynesením.⁹ Takáto definícia vyplýva z kontinuity v rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Piersack proti Belgicku (1982)*, *Carvalho proti Portugalisku (1994)* a *Gautrin a ďalší proti Francúzsku (1998)*, na ktorú nadväzuje aj judikatúra Ústavného súdu Slovenskej republiky, Najvyššieho súdu Slovenskej republiky a ostatných súdov v sústave súdnej moci Slovenskej republiky.¹⁰ Z uvádzanej rozhodovacej činnosti súdov tak vyplýva, že nestrannosť sudcov je nevyhnutným predpokladom riadneho fungovania sudcovského úradu a súčasťou spravodlivého procesu.

Na základe uvedeného rozboru medzi nezávislosťou a nestrannosťou sudcov tak možno tvrdiť, že nezávislosť a nestrannosť sa ako hodnoty sudcovskej etiky vzájomne podmieniajú. Lepšie povedané, nevyhnutnou podmienkou nestrannosti sudcu je jeho nezávislosť. Z tohto dôvodu nezávislosť a nestrannosť sudcu a celej súdnej moci garantuje právo. Dôležitým aspektom tejto záruky je aj spoločnosť a jej názor. Vyžaduje sa, aby aj verejnosť bola presvedčená o sudcovej nezávislosti a nestrannosti.¹¹ Sudca má vykonávať svoju funkciu nestranne, s profesionálnym prístupom, s absolútnou dôslednosťou a svedomito. Vyžaduje sa aby sudca uznával a dával do pozornosti nezávislosť, bezúhonnosť, morálnu integritu a nezávislosť súdnictva. Je neprijateľné aby sa správal nevhodným spôsobom či tak vystupoval alebo len taký dojem navodzoval.¹² Ak verejnosť prejavuje silným spôsobom akékoľvek emócie k účastníkom konania je to práve sudca, ktorého úlohou je vyvolávať a chrániť dojem nestrannosti čo najvyšším spôsobom vo všetkých takýchto konaniach. Ak má byť sudca nestranným a nezávislým, nesmie sa nechať ovplyvniť ani tlakom verejnej mienky.¹³

7 SOBEK, T. a kol. *Právní etika*. Praha : Leges, 2019. s. 197.

8 BARAK, A. *Sudca v demokracii*. Bratislava : Kalligram, 2016. s. 121.

9 Pozri ČAPUTOVÁ, Z. *Profesijná etika sudcov*. Pezinok : VIA IURIS, 2012. Napr. s. 51, 54, 60 a 89.

10 Pozri napr. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 124/2010 z 26. augusta 2010 alebo Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5 Nc 24/2009 z 24. septembra 2009, prípadne ďalšie.

11 Článok III 4) Základy sudcovskej etiky.

12 Článok III 7) Základy sudcovskej etiky.

13 Napríklad § 242 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov ustanovuje: „*Zakazujú sa zhromaždenia v okruhu 100 metrov od budov ústavného súdu a od miest, kde ústavný súd pojednáva.*“

Na sudcu sa s ohľadom na požiadavku jeho nestrannosti vzťahuje zákaz diskriminácie. Nesmie diskriminovať alebo akokoľvek znevýhodňovať osoby pri výkone svojej funkcie a musí sa riadiť zásadou rovnakého zaobchádzania. Inými slovami, držať svoje pocity pod povrchom. S týmto zákazom je úzko spojená ďalšia zásada etiky sudcu a to, že sudca sa nesmie prejavovať a ani byť členom v organizáciách, ktoré verejne dávajú na vedomie nenávisť. Vzťahuje sa to aj na všetky organizácie, ktoré stoja na nezákonnom diskriminovaní na základe rasy, etnického pôvodu, pohlavia, vierovyznania, národnosti alebo sexuálnej orientácie.¹⁴

Sudca ako osobná záruka spravodlivosti musí disponovať niektorými vlastnosťami. Súdny proces má byť vykonávaný s dôrazom na zásadu efektívnosti, hospodárnosti a v primeranej lehote. V záujme efektívneho procesu, ktorý má viesť k spravodlivosti: „*Sudca má vykonávať funkciu najmä s ľudskosťou, odvahou, serióznosťou, rozvážnosťou, pracovitosťou, rešpektom a schopnosťou počúvať.*“¹⁵ Sudca sa nesmie verejne vyjadrovať o prejednávanych veciach tak, aby mohli mať podstatný vplyv na meritórne rozhodnutie, na spravodlivý proces alebo samotné pojednávanie. Mohlo by sa tým nadobudnúť presvedčenie o jeho nestrannosti a zaujatosti. Výnimkou však sú už právoplatne skončené veci.¹⁶

Povinnosti pri výkone funkcií sudcu sú všeobecne známe, pričom sudca má povinnosť voči svojej profesii takisto aj vo svojom súkromnom živote. V širšom slova zmysle sa jeho povinnosť vzťahuje aj na občiansky život vo všetkých smeroch. Čo sa pod touto povinnosťou rozumie? Sudca nemôže svoju funkciu zneužívať vo svoj prospech alebo v prospech iných. Povolanie sudcu je nadradené akýmkoľvek osobným, ekonomickým záujmom konkrétneho sudcu. Jeho mimopracovné aktivity nesmú nabráť nemorálny charakter alebo zjavne ohroziť jeho výkon.¹⁷ Od sudcu predsa očakávame, že sa bude správať tak, aby bol vhodným príkladom pre každého. V opačnom prípade to má dopad nielen na samotného sudcu, ale i na celú právnu istotu k súdnej moci. To neznamená, že nemôže viesť spoločenský život, alebo mať mimopracovné aktivity. Pri každej svojej činnosti však musí mať na zreteli akú funkciu vykonáva.¹⁸ Nemôže prijímať dary ani iné výhody, ktoré by boli poskytované najmä za účelom ovplyvniť jeho rozhodovaciu činnosť alebo tie, ktoré taký dojem vytvárajú. Jeho rozhodovacia činnosť má byť vo všetkých aspektoch nestranná, nezávislá a spravodlivá. Snaha ovplyvniť sudcovské rozhodovanie môže mať aj tvrdšiu podobu. Sudca nemôže znášať a podliehať tlaku verejnosti ani poddať sa vôli násilného jednotlivca či skupín. Je zrejmé, že sudca musí často čeliť nástrahám, ktoré majú jeden cieľ a to rozhodnúť v ich prospech. Z etického hľadiska by si sudca nemal vytvárať city a vnútorné pochody k žiadnemu prípadu alebo ku ktorejkoľvek strane v konaní. Nerozhoduje predsa na základe svojho vnútorného presvedčenia.

K účastníkom konania, k stranám, zúčastneným osobám na konaní ako aj ostatným osobám s ktorými príde pri výkone svojej funkcie do styku sa má správať dôstojne

14 Článok III 10) Základy sudcovskej etiky.

15 Článok II 2) Základy sudcovskej etiky.

16 Článok III 7) Základy sudcovskej etiky.

17 Článok II 3) Základy sudcovskej etiky.

18 ČIPKÁR, J. Etika a právo, s.109.

a zdvorilostne. Musí byť trpezlivý.¹⁹ Podľa Čipkára: „*Psychologické predpoklady sú taktiež dôležité pre výkon sudcovskej profesie, keďže úlohou sudcu je správne pochopiť, múdro zvážiť a spravodlivo rozhodnúť.*“²⁰ Preto sa aj vyžaduje na výkon funkcie sudcu vyššie vzdelanie. Sudca predsa rozhoduje o postavení, právach a požiadavkách tretích osôb. Preto je privilegované nezávislé rozhodovanie a predchádzanie svojvôle v rozhodovacej činnosti. Zaujatosť je neakceptovateľná.²¹

Záver

S nespravodlivosťou v našom živote sa stretávame čoraz častejšie. Pojem spravodlivosť nie je preferovaný a dôležitý len pre sudcov a celý súdny systém, ale aj pre nás, mladých ľudí a každého jednotlivca či skupinu osôb. Vyžadujeme ju v práci, v škole, pri kúpe a predaji tovaru a služieb, pri dopravnej premávke, od vlády v štáte alebo aj jednoducho, doma. Najdôležitejšou spravodlivosťou pre štát je však spravodlivý výkon súdnej moci. Pretože, ak budeme veriť v sudy a sudcov, budeme veriť, že naše práva a slobody budú chránené a domáhať sa spravodlivosti nebude namáhavé. Takže, sudy ovplyvňujú celý štát, spoločnosť a jednotlivca.

Z týchto dôvodov je obzvlášť dôležité napĺňanie hodnôt sudcovskej etiky ako základnej záruky dôveryhodnosti súdnictva. Avšak podľa nášho názoru, sudcu nemožno donútiť splňať dôsledne etický kódex²² a sudcovskú etiku len vonkajším systémom dohľadu, kontroly a ukladania sankcií, ale musí vychádzať z jeho vnútorného presvedčenia, vedomia a svedomia.²³ V tomto prípade je dobrovoľnosť dôležitejšia ako hrozba možného disciplinárneho či trestného konania. Na základe dobrovoľnosti plnenia sudcovskej etiky a presvedčenia, že je to správne, sudca splňa znaky právneho štátu. Pretože, ak by konal mimo práva, nemôžeme hovoriť, že ide o právny štát. Ak budeme mať istotu v sudcoch, budeme mať istotu v celú súdnu moc.

Literatúra:

- BARAK, A. 2016. *Sudca v demokracii*. Bratislava : Kalligram, 2016. 429 s. ISBN 9788081019210.
- BARON, P. – CORBIN, L. 2017. The Unprofessional Professional: do Lawyers Need Rules? In *Legal Ethics*, Vol. 20, Iss. 2, 2017. s 155-173.
- ČAPUTOVÁ, Z. 2012. *Profesijná etika sudcov*. Pezinok : VIA IURIS, 2012. 116 s. ISBN 978-80-970686-6-0.
- ČIPKÁR, J. 2010. *Etika a právo*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010. 231 s. ISBN 978-80-7097-808-5.

---

19 Článok III 6) Základy sudcovskej etiky.

20 ČIPKÁR, J. *Etika a právo*, s. 110.

21 Tamže.

22 K otázke účelnosti dôsledného a presného vymedzenia profesijných povinností sudcu v etických kódexoch pozri napr. BARON, P. – CORBIN, L. The Unprofessional Professional: do Lawyers Need Rules? In *Legal Ethics*, Vol. 20, Iss. 2, 2017. s 155–173.

23 Porovnaj napr. HALL, K – HOLMES, V. The Legal Profession in Times of Turbulence. In *Legal Ethics*, Vol. 13, Iss. 2, 2010. s. 209–213.

- HALL, K – HOLMES, V. 2010. The Legal Profession in Times of Turbulence. In *Legal Ethics*, Vol. 13, Iss. 2, 2010. s. 209–213.
- JÁGER, R. – SCHNEIDEROVÁ, A. 2018. Terminological aspects of referring to and content expression in the Code of ethics for judges. In *Štát a právo*, Vol. , No. 1-2, 2018. s. 85–92.
- MOLITERNO, J. E. – PATON P. D. 2017. *Globální problémy profesní etiky právníků*. Praha : Wolter Kluwer, 2017. 212 s. ISBN 978-80-7552-838-4.
- MONTESQUIEU, CH.-L. 2010. *O Duchu zákonů I*. Praha : OIKOYMENH, 2010. 380 s. ISBN 978-80-7298-405-3.
- SOBEK, T. a kol. 2019. *Právní etika*. Praha : Leges, 2019. 462 s. ISBN 978-80-7502-333-9.
- Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 385/2000 Z. z. Zákon o sudcoch a prísediacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- Zákona č. 185/2002 Z. z. o Súdnej rade Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- Zákona č. 548/2003 Z. z. o Justičnej akadémii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- Rozhodnutie disciplinárneho senátu vo veci 5Ds/2/2019.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 124/2010 z 26. augusta 2010.
- Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5 Nc 24/2009 z 24. septembra 2009.
- Bangalórske zásady správania sa sudcov.
- Základy sudcovskej etiky.

Summary: The Place and Importance of Judicial Ethics Basic Values in the Prerequisites for the Function of a Judge

Authors stress the importance to fulfill the values of judicial ethics as a basic guarantee for a trustworthy judiciary. However, in their opinion, a judge cannot be forced to strictly comply with the code of ethics and judicial ethics only by an external system of supervision, control, and imposition of sanctions, but must be based on his inner conviction, consciousness, and conscience. This makes the whole problem more complex. It seems that the inner preconditions (determined psychologically or socially) are more and more important for just deciding the judicial cases. In this case, voluntariness is more important than the threat of possible disciplinary or criminal proceedings. Based on the voluntary fulfillment of judicial ethics and the belief that it is right; a judge fulfills the characteristics of the rule of law. Because if he acted outside the law, we cannot say that it is a rule of law. If we have confidence in the judges, we will have confidence in the entire judiciary.

Bc. Kristína Puziová
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Právnická fakulta
Kováčska 26
040 01 Košice
Slovenská republika
e-mail: kristina.puziova@student.upjs.sk

JUDr. Dominik Šoltys, PhD.
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Právnická fakulta, Ústav teórie práva Gustava Radbrucha
Kováčska 26
040 01 Košice
Slovenská republika
e-mail: dominik.soltys@upjs.sk

Obsah článku podlieha licenci Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (Kristína Puziová - Dominik Šoltys).

Súdny prieskum rozhodnutí v správnom súdnictve

Júlia Ondrová* – Juraj Štorcel**

DOI: <https://doi.org/10.24040/sap.2023.10.1.41-52>

Abstrakt:

ONDROVÁ, Júlia – ŠTORCEL, Juraj: *Súdny prieskum rozhodnutí v správnom súdnictve*. Predmetný príspevok sa vo svojom obsahu zaoberá súdnym prieskumom rozhodnutí v správnom súdnictve, so zameraním ako na súdny prieskum rozhodnutí v správnom súdnictve nazerá právna teória a súdna prax. Autori sa zameriavajú na rozhodnutia orgánov verejnej správy alebo opatrenia orgánov verejnej správy, ktoré síce nie sú formálne označené ako „rozhodnutie“ alebo „oprávnenie“, ale na základe východísk, ktoré formulovala súdna prax, môžu byť predmetom súdneho prieskumu v správnom súdnictve. Autori pracovali na základe tradičných metód, ktoré sa používajú v oblasti práva, a to najmä abstrakcia a systematizácia a následne aj indukcia a dedukcia. Podkladom na vypracovanie bola odborná literatúra najmä z oblasti správneho práva a štúdium judikatúry, a to najmä Ústavného súdu Slovenskej republiky, Najvyššieho správneho súdu Českej republiky a Najvyššieho súdu Slovenskej republiky ako predchodcu Najvyššieho správneho súdu Slovenskej republiky.

Kľúčové slová:

správne súdnictvo, súdny prieskum, rozhodnutie orgánu verejnej správy, opatrenie orgánu verejnej správy

Administrative Judiciary Survey of Judicial Decisions

Abstract:

ONDROVÁ, Júlia – ŠTORCEL, Juraj: *Administrative Judiciary Survey of Judicial Decisions*. Concerning the content, the article in question presents the judicial review of decisions made by the administrative judiciary. The focus is concentrated on the application of the legal theory and judicial practice from the administrative judiciary point of view. Primarily, the authors put their attention on decisions made by the public administration bodies, and the measures made by the public administration that are not formality marked as “decision” or “authorization” but they are based on the principles formulated by the judicial practice, and therefore, they can become the subject of the judicial review made by the administrative judiciary. The article is based on the traditional methods that are namely used in the field of law, such as abstraction, systematization and subsequently induction and deduction. The sources used in the article consist mostly of the professional administrative law literature and the jurisprudence

* JUDr. Júlia Ondrová, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, Katedra ústavného práva a teórie práva, odborná asistentka

** JUDr. Mgr. Juraj Štorcel, PhD., advokát so sídlom v Bratislave

study, specifically focusing the attention on the Constitutional Court of the Slovak Republic, the Czech Republic Supreme Administrative Court and the Slovak Republic Supreme Court which has become the predecessor of the Slovak Republic Supreme Administrative Court.

Keywords:

administrative judiciary, judiciary survey, public administration body decision, public administration body measure

Úvod

Možno konštatovať, že správne súdnictvo¹ je primárne prostriedkom ochrany subjektívnych práv adresáta výkonu verejnej správy v jej najrôznejších podobách. Účelom správneho súdnictva nie je náprava nezákonnosti vo verejnej správe, ale účinná ochrana subjektívnych práv fyzickej osoby alebo právnickej osoby, voči ktorej je verejná správa v jednotlivom prípade vykonávaná. Správny súd spravidla nie je súdom skutkovým, ale je súdom, ktorý posudzuje iba právne otázky napadnutého postupu alebo rozhodnutia orgánu verejnej správy.² Správne súdnictvo v Slovenskej republike tak vychádza z materiálneho chápania právneho štátu v zmysle čl. 1 ods. 1 Ústavy SR vyžadujúceho, aby verejná správa bola pod kontrolou súdnej moci. Je to založené jednak na kontrole verejnej správy, či táto (ne)prekračuje jej zverené právomoci a jednak poskytuje ochranu subjektívnych práv osôb, do ktorých bolo zasiahnuté alebo zasahované v rozpore so zákonom. Správne súdnictvo je neoddeliteľným atribútom právneho štátu zaručujúcim každej osobe, či už ide o fyzickú alebo právnickú osobu ochranu práv pred činnosťou orgánov verejnej správy. Dodržiavanie zákonnosti v oblasti výkonnej moci a dôsledná ochrana jednotlivca je jednou z najdôležitejších črt právneho štátu, ktorého koncepcia práva stojí aj na dodržiavaní práva štátnymi orgánmi.³ Prostredníctvom správneho súdnictva sa tak naplňujú ústavné práva účastníkov konania v správnom konaní – práve súdny prieskum je prostriedkom toho ako si účastníci konania naplňujú svoje ústavné práva, garantované im Ústavou SR. Garancia týchto práv je priamo vymedzená v ust. § 2 ods. 1 zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len „Správny súdny poriadok“), ktorý uvádza, že v správnom súdnictve poskytuje správny súd ochranu právam a právom chráneným záujmom fyzickej osoby a právnickej osoby v oblasti verejnej správy a rozhoduje v ďalších veciach ustanovených týmto zákonom. Ustanovenie § 2 ods. 2 Správneho súdneho poriadku zároveň uvádza, že každý, kto tvrdí, že jeho práva alebo právom chránené záujmy boli porušené alebo priamo dotknuté rozhodnutím orgánu verejnej správy, opatrením orgánu verej-

1 K tomu pozri: GANDŽALOVÁ, D. *Control of the legality of public administration*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2019, 132 s.

2 Napr. uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 502/2015 zo dňa 06.10.2015 , uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 596/2012 zo dňa 22.11.2012.

3 Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2Sžk/6/2020 zo dňa 30.11.2021.

nej správy, nečinnosťou orgánu verejnej správy alebo iným zásahom orgánu verejnej správy sa môže domáhať za podmienok ustanovených v Správnom súdnom poriadku ochrany na správnom súde. Správny súdny poriadok tak priamo uvádza, že správne súdnictvo je zamerané na ochranu práv a právom chránených záujmov a táto ochrana je vykonávaná súdnym prieskumom rozhodnutí v správnom súdnictve.

Správny súdny poriadok vo svojom obsahu upravuje pozitívne a negatívne vymedzenie rozhodnutí orgánov verejnej správy alebo opatrení orgánov verejnej správy, ktoré je možné alebo nie je možné podrobiť súdnemu prieskumu v správnom súdnictve. Prostredníctvom správneho súdnictva sa tak okrem iného naplňa aj základné ústavné právo, a to právo na súdnu ochranu podľa článku 46 ods. 2 Ústavy SR, ktoré je pretažené práve v súdnom prieskume rozhodnutí.

Predmetom tohto príspevku je snaha autorov poukázať na to, že v rámci súdneho prieskumu v správnom súdnictve je prípustný súdny prieskum aj rozhodnutí, ktoré nie sú formálne označené ako „rozhodnutie“ alebo „opatrenie“, avšak svojim obsahom (a charakterom) týmito rozhodnutiami alebo opatreniami dochádza k zásahu do práv a právom chránených záujmov účastníka konania, resp. žalobcu v rámci správneho súdnictva. Prostredníctvom tohto príspevku poukážeme na právnu teóriu a judikatórne východiská, na základe ktorých je možné demonštrovať, aké rozhodnutia orgánov verejnej správy alebo opatrení orgánov verejnej správy môžu byť podrobené súdnemu prieskumu v správnom súdnictve.

1. Vymedzenie rozhodnutia orgánu verejnej správy a opatrenia orgánu verejnej správy

Ako bolo už uvedené v úvode, Správny súdny poriadok jasne vymedzuje, aké rozhodnutia alebo opatrenia je možné podrobiť súdnemu prieskumu v správnom súdnictve. Vo vzťahu k danému si dovoľujeme poukázať na ust. § 3 ods. 1 písm. b) Správneho súdneho poriadku, ktorý uvádza, že rozhodnutím orgánu verejnej správy je správny akt vydaný orgánom verejnej správy v administratívnom konaní, ktorý je formálne označený ako rozhodnutie alebo je za rozhodnutie považovaný podľa osobitného predpisu a zakladá, mení, zrušuje alebo deklaruje práva, právom chránené záujmy alebo povinnosti fyzickej osoby a právnickej osoby alebo sa jej priamo dotýka. Správny súdny poriadok následne v ust. § 3 ods. 1 písm. c) uvádza, že opatrením orgánu verejnej správy je správny akt vydaný orgánom verejnej správy v administratívnom konaní, ktorým sú alebo môžu byť práva, právom chránené záujmy alebo povinnosti fyzickej osoby a právnickej osoby priamo dotknuté. Správny súdny poriadok tak jednoznačne obsahovo vymedzuje, čo je možné rozumieť pod rozhodnutím orgánu verejnej správy a opatrením orgánu verejnej správy. Jedná sa však podľa nášho názoru o to najvšeobecnejšie vymedzenie toho, čo možno považovať za rozhodnutie orgánu verejnej správy alebo opatrenie orgánu verejnej správy.

Vo vzťahu k právomoci a príslušnosti správnych súdov, teda vo vzťahu k tomu, čo je možné podrobiť súdnemu prieskumu v správnom súdnictve sú dôležité ust. § 6 Správneho súdneho poriadku (pozitívne vymedzenie právomoci správnych súdov) a ust. § 7 Správneho súdneho poriadku (negatívne vymedzenie právomoci správnych súdov). Práve uvedené ustanovenia napomáhajú účastníkom k tomu, aby sa vedeli vysporiadať

s otázkou, či je to / ktoré rozhodnutie orgánu verejnej správy alebo opatrenie orgánu verejnej správy preskúmateľné v správnom súdnictve. Čo sa týka negatívneho vymedzenia právomoci, tu súdna prax uvádza, že procesné rozhodnutia sú zo súdneho prieskumu vylúčené, avšak len za splnenia kumulatívnej podmienky, že „nemohli mať za následok ujmu na subjektívnych právach účastníka konania.“ Tu Najvyšší správny súd Slovenskej republiky uviedol, že rozhodnutie o vylúčení zo správneho konania je svojou povahou negatívnym rozhodnutím, t. j. nejedná sa o rozhodnutie, ktorým by sa konštitutívne priznávali účastníkovi subjektívne práva, prípadne ukladali povinnosti, ale naopak účastník konania stráca, resp. prichádza o práva, ktoré inak pred právoplatnosťou predmetného rozhodnutia mal a mohol v priebehu kolaudačného konania riadne vykonávať. Strata práv pritom nemusí existovať len v procesnej rovine, ale môže sa nepochybné následne prejavíť aj v hmotnoprávnej sfére sťažovateľa. Ak bol totiž sťažovateľ vylúčený z kolaudačného konania, nemohol v tomto konaní (od právoplatnosti jeho vylúčenia) uplatňovať svoje práva, a tým ovplyvniť priebeh, ako ani výsledok samotného kolaudačného konania, ktorého záver môže/mohol mať dopad na práva a právom chránené záujmy sťažovateľa (ak má, resp. mal mať status účastníka kolaudačného konania). Uvedená skutočnosť vylučuje, aby správny súd žalobu odmietol odkazom na to, že samotné kolaudačné konanie, z ktorého bol žalobca vylúčený, bolo v čase podania žaloby a rozhodovania správneho súdu, právoplatne skončené. Najvyšší správny súd Slovenskej republiky pri aplikovaní testu, či procesné rozhodnutie orgánu verejnej správy nemohlo mať za následok ujmu na subjektívnych právach účastníka konania neskúma primárne to, či ešte účastník konania môže aktívne vystupovať v správnom konaní, z ktorého bol vylúčený, ale to, či samotné vylúčenie nemohlo mať vplyv na subjektívne práva účastníka konania.⁴

Možno konštatovať, že najčastejšie rozšírenou správnu žalobou je všeobecná správna žaloba – táto je upravená v ust. § 177 a nasl. Správneho súdneho poriadku. Ako uvádza ust. § 177 ods. 1 Správneho súdneho poriadku, tak správnu žalobou sa žalobca môže domáhať ochrany svojich subjektívnych práv proti rozhodnutiu orgánu verejnej správy alebo opatreniu orgánu verejnej správy. Ako bolo uvedené vyššie, rozhodnutie orgánu verejnej správy a opatrenie orgánu verejnej správy sú definované v ust. § 3 Správneho súdneho poriadku. Tu je potrebné poukázať na právnu teóriu⁵, ktorá uvádza, že rozhodnutie a opatrenie majú povahu individuálneho správneho aktu, prostredníctvom ktorého orgány verejnej správy v rámci administratívneho konania najčastejšie rozhodujú. Zatiaľ čo rozhodnutie je typické pre administratívne konanie upravené napríklad zákonom č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len „Správny poriadok“)⁶ alebo zákonom č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých

4 Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1Sžk/42/2020 zo dňa 20.10. 2021.

5 BARICOVÁ, J. – FEČÍK, M. – ŠTEVČEK, M. – FILOVÁ, A. a kol. *Správny súdny poriadok. 1. vydanie.* Bratislava : C. H. Beck, 2017, s. 867.

6 Vo vzťahu k rozhodnutiu na základe Správneho poriadku pozri: napríklad PÍRY, M. *Zákon o správnom konaní (správny poriadok) : veľký komentár.* Žilina : Eurokódex, 2022, 255 s. Zároveň pozri ďalej aj PÍRY, M. *Stavebný zákon : veľký komentár.* Žilina : Eurokódex, 2020, 244 s.

zákonov v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len „Daňový poriadok“),⁷ opatrenia sa vydávajú zväčša v osobitných, menej formalizovaných typoch konaní (napr. záznamové konanie podľa zákona č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení neskorších právnych predpisov⁸). V rámci všeobecnej správnej žaloby sa pritom preskúmajú jednak meritórne a konečné rozhodnutia a opatrenia orgánov verejnej správy, ako i tie rozhodnutia a opatrenia, ktoré sú vydané počas administratívneho konania, ak ich súdny prieskum nevyklučuje ust. § 7 Správneho súdneho poriadku.

Je však potrebné konštatovať, že správne konanie ako také (ktoré predchádza podaniu správnej žaloby podľa Správneho súdneho poriadku) je zložené z množstva právnych odvetví, ktoré sú upravované množstvom právnych predpisov – je preto nereálne (aj z dôvodu dynamiky práva a dynamiky spoločnosti ako takej), aby bolo každé rozhodnutie alebo opatrenie akéhokoľvek správneho orgánu (či už správcu dane, stavebného úradu, úradu pre verejné obstarávanie a pod.) vždy formulované ako rozhodnutie alebo opatrenie, alebo aby výrok vždy vyhovoval požiadavke procesných právnych predpisov. V rámci správneho konania tak možno nájsť individuálne právne akty⁹, ktoré nie sú označené ako rozhodnutia alebo opatrenia, ale ako oznámenia, odpovede, upovedomenia a pod. Z uvedeného dôvodu tak bolo potrebné, aby sa judikatúra k tejto skutočnosti postavila a ustálila (judikovala), či sú aj takto pomenované rozhodnutia preskúmateľné v správnom súdnictve alebo nie a ak áno, za akých podmienok.

2. Súdny prieskum rozhodnutí v správnom súdnictve – vybrané otázky

Impulzom k napísaniu tohto príspevku bola praktická analýza toho, aké rozhodnutia vydané v rámci administratívneho konania je možné podrobiť súdnemu prieskumu. Na základe tejto analýzy bolo zistené, že je možné podať aj všeobecné správne žaloby voči rozhodnutiam, ktoré neboli formálne označené ako rozhodnutia – tu možno napríklad poukázať na oznámenia o neposkytnutí dotácie alebo na ust. § 53d Daňového poriadku, ktorý upravuje index daňovej spoľahlivosti. Tento index daňovej spoľahlivosti je v súlade s ust. § 53d Daňového poriadku vydávaný ako oznámenie o indexe daňovej spoľahlivosti – nejedná sa tak o rozhodnutie vo svojom formálnom zmysle. Výrokom takéhoto oznámenia zároveň je, že príslušný správca dane oznamuje príslušnému daňovému subjektu určenie indexu daňovej spoľahlivosti. Rozhodnutie o námietkach voči takémuto oznámeniu o indexe daňovej spoľahlivosti je síce formálne označené ako rozhodnutie, ale stále sa podľa autorov nejedná o rozhodnutie orgánu verejnej správy tak ako je vo všeobecnosti chápané. V prípade všeobecných správnych žalôb sa žiada

---

7 K danému pozri ďalej KUBINCOVÁ, S. *Daňový poriadok : komentár*. Bratislava : C. H. Beck Praha, organizačná zložka v Bratislave, 2015, 752 s.

8 K danému pozri: napríklad BARANCOVÁ, A. Katastrálny zákon s komentárom. In *Poradca*. Žilina : Poradca, 2010, s. 11-12, s. 7–68.

9 K individuálnym právnym aktom pozri napríklad BARANCOVÁ, A. – JAKUBČO, J. Odôvodnenie individuálnych právnych aktov. In *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii. Roč. 16 / zost. Soňa Kubincová ; rec. Stanislav Mráz, Ján Cuper. - [1. vyd.]*. - Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2011, s. 36–47.

aj zrušenie nielen rozhodnutia odvolacieho orgánu, ale aj rozhodnutia prvostupňového orgánu – tu teda napríklad oznámenia o indexe daňovej spoľahlivosti – toto oznámenie tak nie je formálne označené ani ako „rozhodnutie“, tak ani ako „opatrenie“.

Správne súdnictvo je ako také prísne formálne, a preto je potrebné, aby bolo už zo správnej žaloby zrejmé, či je napadnuté rozhodnutie alebo opatrenie orgánu verejnej správy preskúmateľné v správnom súdnictve (v opačnom prípade dochádza k odmietnutiu takej správnej žaloby). Vo vzťahu k tomu, či je to-ktoré rozhodnutie orgánu verejnej správy alebo opatrenia verejnej správy preskúmateľné v správnom súdnictve si dovoľujeme poukázať na právnu teóriu,¹⁰ ktorá uvádza, že povinnosť uložená rozhodnutím orgánu verejnej správy sa týka najčastejšie príkazu konať (napr. zaplatiť daň z nehnuteľností na základe rozhodnutia o jej vyrubení) alebo niečo znášať, resp. strpieť (napr. strpieť vykonanie stavebných prác zo susedného pozemku). Rozhodnutia orgánov verejnej správy môžu mať aj deklaratórne účinky, čo znamená, že deklarujú, t. j. potvrdzujú alebo vyjadrujú existenciu určitého právneho stavu (napr. vlastníctva na základe rozhodnutia o schválení registra obnovennej evidencie pozemkov).

K danému si dovoľujeme poukázať na uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 29.03.2017, sp. zn.: 10Sžak/3/2017, v ktorom uviedol, že predmetom preskúmania súdov môžu byť aj rozhodnutia orgánov verejnej správy, ktoré nemajú formálne náležitosti, ak sa dotýkajú alebo sa môžu dotknúť práv a právom chránených záujmov fyzických alebo právnických osôb. Súdna prax ustálila, že rozhodnutím správneho orgánu je každé rozhodnutie, ktorým sa zakladajú, menia, rušia alebo ktorým môžu byť priamo dotknuté práva a povinnosti právnických osôb a fyzických osôb. Pojem „rozhodnutie“ je označením technickým a je potrebné k nemu pristupovať vždy z hľadiska jeho obsahu a nie formy. Za spôsobilý predmet súdneho prieskumu sa považujú aj listy s charakterom rozhodnutia vydané príslušným orgánom verejnej správy. Zároveň si dovoľujeme uviesť, že súdna prax judikovala, že rozhodnutím správneho orgánu je každé rozhodnutie, ktorým sa zakladajú, menia, rušia alebo ktorými môžu byť dotknuté práva a povinnosti právnických osôb a fyzických osôb. Za spôsobilý predmet súdneho prieskumu sa považujú aj listy s charakterom rozhodnutia vydané príslušným orgánom verejnej správy. Predmetom preskúmania súdom môžu byť aj rozhodnutia orgánov verejnej správy, ktoré nemajú formálne náležitosti, ak sa dotýkajú alebo ak sa môžu dotknúť práv a právom chránených záujmov fyzických alebo právnických osôb.¹¹

Dôležitou súčasťou rozhodnutia orgánu verejnej správy a opatrenia orgánu verejnej správy (tak ako sú vymedzené v Správnom súdnom poriadku) je, aby boli vydané v administratívnom konaní. V zmysle ust. § 3 ods. 1 písm. a) Správneho súdneho poriadku je administratívnym konaním postup orgánu verejnej správy v rámci výkonu jeho pôsobnosti v oblasti verejnej správy pri vydávaní individuálnych správnych aktov a normatívnych správnych aktov. Pojem postup obsiahnutý vo vyššie citovanom záväznom výklade normotvorcu je relatívne vágny, a preto vyvstáva otázka, či by bolo možné pod neho subsumovať akékoľvek úkony predchádzajúce vydaniu individuálneho, resp. normatívneho právneho aktu. S vyčerpávajúcou interpretáciou

10 BARICOVÁ, J. – FEČÍK, M. – ŠTEVČEK, M. – FILOVÁ, A. a kol. *Správny súdny poriadok*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2017, s. 35.

11 Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 8Sž/39/2014 zo dňa 19.8.2015.

„administratívneho konania“ sa možno stretnúť v právnej teórii. Fečík uvádza, že administratívne konanie predstavuje pojem oveľa širší ako správne konanie (konanie podľa správneho poriadku).¹² Zároveň dodáva, že administratívne konanie je procesne formalizovaný postup pri vydávaní správnych aktov. Pod procesnou formalizáciou je pritom potrebné rozumieť to, že pri administratívnom konaní možno rozoznávať jeho začiatok, priebeh a ukončenie, prípadne i účastníkov.¹³ Z uvedeného zreteľne vyplýva, že administratívne konanie nepredstavuje iba zdĺhavé konania, ktorých súčasťou je množstvo čiastkových procesných úkonov (napr. dokazovanie), ale postačuje, aby bol rozpoznateľný začiatok, priebeh a koniec tohto konania (fakultatívne aj účastníci).

K danému si dovoľujeme poukázať na aktuálnu a ustálenú rozhodovaciu prax Ústavného súdu Slovenskej republiky,¹⁴ ktorý pod pojem „opatieň orgánu verejnej správy“ subsumoval aj opatrenia Úradu verejného zdravotníctva vydávané na základne zákona č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov účinného do 14.10. 2020, ktorým žiadne administratívne formalizované konanie nepredchádzalo,¹⁵ ktoré nemali ani uzatvorený okruh účastníkov konania (vzťahovali sa na každého, kto naplnil hypotézu normy obsiahnutej v príslušnom opatrení) a ktoré nemožno v žiadnom prípade klasifikovať ako individuálne právne akty. Ústavný súd Slovenskej republiky priamo konštatoval, že pokiaľ má opatieň právnu povahu tzv. hybridného správneho aktu, pri vymedzení žalobnej legitímácie je potrebné postupovať ústavne konformným spôsobom. Obsahom takto formulovanej požiadavky je dôkladné zohľadnenie čl. 46 ods. 2 Ústavy SR, garantujúceho právo každého kto tvrdí, že bol na svojich právach ukrátený rozhodnutím orgánu verejnej správy, obrátiť sa na súd, aby preskúmal zákonnosť takéhoto rozhodnutia. Zároveň výklad a uplatnenie podústavného práva (teda Správneho súdneho poriadku) nesmie viesť k výsledku, ktorý by spočíval vo vylúčení rozhodnutí orgánov verejnej správy týkajúcich sa základných práv a slobôd zo súdneho prieskumu.¹⁶ Ústavný súd Slovenskej republiky týmto založil legitímne očakávanie adresátov výkonu verejnej správy, že pojmové znaky opatrenia orgánu verejnej správy nemusia byť striktné a vyčerpávajúco naplnené, ak sa tým sleduje ochrana práv a právom chránených záujmov súkromných osôb v rámci revízie aktov správnych orgánov v správnom súdnictve.

Komentárová literatúra dopľňa ďalší pojmový znak administratívneho konania, a teda že pôjde len o taký postup, ktorý má vrchnostenský charakter, pri ktorom je orgán verejnej správy vo vzťahu k fyzickým a právnickým osobám v nadradenej

---

12 BARICOVÁ, J. – FEČÍK, M. – ŠTEVČEK, M. – FILOVÁ, A. a kol. *Správny súdny poriadok. I. vydanie.* Bratislava : C. H. Beck, 2017, s. 34.

13 BARICOVÁ, J. – FEČÍK, M. – ŠTEVČEK, M. – FILOVÁ, A. a kol. *Správny súdny poriadok. I. vydanie.* Bratislava : C. H. Beck, 2017, s. 34.

14 Napr. uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 438/2020 zo dňa 24.09.2020, uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 439/2020 zo dňa 24.09.2020 alebo uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 433/2020 zo dňa 24.09.2020.

15 Napríklad rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 438/2020 zo dňa 24.09.2020.

16 Pozri: napríklad uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 433/2020 zo dňa 24.09.2020.

pozícii. Práve z takejto pozície (odlišnej od postavenia účastníkov konania, dotknutých osôb, adresátov opatrení) orgán rozhoduje o právach, právom chránených záujmoch a povinnostiach fyzických a právnických osôb alebo ich rozsah normatívne určuje.¹⁷ Vrchnostenská správa je činnosť, ktorá má regulačný a nariad'ovací charakter, a ktorá vyvoláva zmeny v právnom postavení jej adresátov. Prejavuje sa najmä v rovine rozhodovacej a kontrolnej právomoci. Kruciálnu úlohu v rámci vrchnostenskej verejnej správy zohráva aj revízia vrchnostenských aktov orgánov verejnej správy, nakoľko sú spôsobilé zasiahnuť nie len do práv a záujmov chránených jednoduchým podústavným právom, ale aj do základných práv a slobôd garantovaných ústavou.¹⁸

Aby sme však tieto úvahy neprezentovali iba v abstraktnej, ničím nepodloženej rovine, dovolíme si poukázať na rozpracovanú a ustálenú judikatúru jednak slovenských súdov a súčasne aj Najvyššieho správneho súdu Českej republiky, ktorého aplikačnú prax neobišli ani otázky o prípustnosti súdneho prieskumu. Najvyšší správny súd Českej republiky v rozhodnutí zo dňa 12.09.2013, sp. zn.: 9 Afs 59/2013 konštatoval, že na účely skúmania prípustnosti prieskumu správneho aktu je potrebné naplniť celkovo štyri podmienky. V prvom rade je nutné zamerať sa na skutočnosť, či bol daný akt vydaný orgánom verejnej správy – prvá podmienka.

Za druhú podmienku Najvyšší správny súd Českej republiky označil požiadavku, že sa musí jednať o rozhodovanie o právach, právom chránených záujmoch alebo povinnostiach adresátov výkonu verejnej správy. Treťou podmienkou je, že rozhodovanie prebieha v oblasti verejnej správy. Ako posledný štvrtý znak Najvyšší správny súd Českej republiky označil podmienku „dotyku“ na verejných subjektívnych právach fyzických alebo právnických osôb. Samotná existencia verejného subjektívneho práva však nie je nutnou podmienkou pre žalobnú legitímáciu v správnom súdnictve.¹⁹ Najvyšší správny súd Českej republiky v prezentovanom rozhodnutí odkázal na Rozšírený senát Najvyššieho správneho súdu Českej republiky, ktorý vo svojom uznesení zo dňa 23.03. 2005, sp. zn.: 6A/25/2002 konštatoval, že na vznik žalobnej legitímácie v prípade konania o žalobe proti rozhodnutiu správneho orgánu postačuje, ak sa rozhodnutie správneho orgánu negatívne prejaví v právnej sfére žalobcu. V práve spomínanom uznesení sa rozšírený senát zaoberal súdnym preskúmaním rozhodnutia o žiadosti o udelenie štátneho občianstva (na ktoré neexistuje právny nárok a je založené výlučne na voľnej úvahe konajúceho orgánu), dospel pritom k záveru, že nech je takéto rozhodnutie kladné alebo záporné, zasahuje do právnej sféry žiadateľa. Rozšírený senát konštatoval, že vyhovenie takej žiadosti zakladá štátoobčiansky právny vzťah medzi žiadateľom a štátom, a tým aj právny status žiadateľa ako štátneho občana Slovenskej republiky; naopak nevyhovením žiadosti je žiadateľovi odopretá možnosť byť nositeľom práv, ktoré vyplývajú iba zo štátoobčianskeho vzťahu, čo sa tiež môže dotknúť právnej sféry. Podľa rozšíreného senátu pritom nebolo rozhodné, či sa rozhodovanie o udelení štátneho občianstva deje vo sfére voľného správneho uváženia alebo nie. V závere si dovolíme poukázať na doktrínu prezumpcie preskúmateľnosti rozhodnutí správnych

17 BARICOVÁ, J. – FEČÍK, M. – ŠTEVČEK, M. – FILOVÁ, A. a kol. *Správny súdny poriadok*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2017, s. 34.

18 KOŠIČIAROVÁ, S. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. 2. vydanie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2017, s. 64 a 65.

19 Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky sp. zn. 7 Afs 15/2007 zo dňa 4.02.2010.

orgánov, vyjadrenú v rozhodnutí Najvyššieho správneho súdu Českej republiky zo dňa 21.05.2008, sp. zn.: 4Ans 9/2007, ktorý uviedol: „*přezkoumat lze každé rozhodnutí orgánu veřejné moci, ledaže by je ze soudního přezkumu výslovně vyloučil zákon. Tato pozitivní klauzule zakládá jakousi „presumpci přezkumu“, která soudům velí podrobit akty moci veřejné přezkumu potud, pokud není jejich přezkum výslovně vyloučen. Princip presumpce přezkoumatelnosti rozhodnutí správního orgánu hraje dále roli širšího interpretačního vodítka pro případ pochybností o rozsahu kompetence správních soudů: v pochybnostech je nutné přezkum umožnit. Zuzující výklad, který by omezoval přístup k soudu a zbavoval fyzické a právnické osoby právní ochrany, je nepřipustný.*“²⁰ Zjednodušene teda platí „v pochybnostiach, v prospech prieskumu žaloby“.

Ako bolo uvedené aj vyššie, aj slovenská súdna prax je zameraná na prieskum neformálnych listín či oznámení. Najvyšší súd Slovenskej republiky vo svojom rozhodnutí sp. zn. 7Sžo/105/2015 dospel k záveru, že list ako administratívny akt podľa § 3 ods. 7 Správneho poriadku vydaný na základe žiadosti žalobcu súdnemu prieskumu podlieha, lebo žalobca mal priamy záujem na správnom akte. Preto odpoveď žalovaného zo 7. decembra 2012 na list žalobcu, treba považovať za „ďalšie rozhodnutie“ v zmysle, ktorým (mysliac tým listom) môžu byť práva, právom chránené záujmy alebo povinnosti žalobcu priamo dotknuté. Ústavný súd Slovenskej republiky v náleze zo dňa 17.05.2016, sp. zn.: III. ÚS 91/2016 akcentoval, že v správnom súdnictve je právo na prístup k súdu vymedzené princípom generálnej klauzuly s negatívnou enumeráciou, z ktorého vyplýva, že súdy v zásade preskúmavajú všetky rozhodnutia orgánov verejnej správy okrem tých, ktoré zákon výslovne z prieskumu vylučuje. Odkazujúc na nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 23.09.2009 sp. zn. PL. ÚS 21/08, Ústavný súd Slovenskej republiky zdôraznil, že nie je podstatné to ako je príslušný (individuálny) právny akt formálne označený (rozhodnutie, opatrenie, oznámenie, vyjadrenie a pod.), ale to, či svojimi účinkami smeruje ku konkrétnym adresátom práva, a zakladá im priamo alebo aj sprostredkovane práva alebo povinnosti. Ústavný súd Slovenskej republiky odkázal na ustálenú prax Najvyššieho súdu Slovenskej republiky vo vzťahu k preskúmvaniu oznámení, listov a iných opatrení orgánov verejnej správy, ktoré nevykazujú formálne znaky administratívneho rozhodnutia. Najvyšší súd Slovenskej republiky napr. v uznesení Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 25.08.2011, sp. zn. 5 Sžf /31/2011 s poukazom na vecný rozsah konania pred správnym súdom poukázal, že „výnimky z aplikácie ústavy (čl. 46 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky), i keď sú ustanovené zákonom, nie je možné vykladať extenzívne, ale treba ku nim pristupovať reštriktívne“.

Z citovanej judikatúry ustálenej súdnej praxe tak jednoznačne vyplýva, že správne súdy sa pri skúmaní prípustnosti právneho aktu nemajú obmedziť na laxnú konštatáciu o neprípustnosti prieskumu aktu vizuálne nenaplnňajúceho formalistické predstavy o prototypy rozhodnutia so všetkými jeho náležitosťami, ale sa majú zaoberať aj právnymi aktami s prvkami menej formálneho charakteru (listy, oznámenia), pokiaľ sú spôsobilé zasiahnuť do právneho postavenia adresáta výkonu verejnej správy. Ako vyplynulo zo súdnej praxe, zasiahnuť do verejných subjektívnych práv je spôsobilý aj

---

20 Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky sp. zn. 4 Ans 9/2007 zo dňa 21.05.2008.

taký právny akt, ktorý adresátovi výkonu verejnej správy odopiera nenárokovateľný záujem (napr. na dotáciu, na zaradenie do Programu podpory a ochrany obchodovania s ľuďmi, na udelenie štátneho občianstva,...). V prípade, ak by súd poprel svoju právomoc na prieskum takýchto právnych aktov, prenechal by tým správny orgánom pocit neobmedzeného priestoru voľnej úvahy, čo v právnom štáte nie je prípustné.²¹

Záver

Ako bolo uvedené v tomto príspevku, správne súdnictvo má vo vzťahu k súdnemu prieskumu rozhodnutí „široké pole pôsobnosti“. Toto pole pôsobnosti je vyznačené rôznou šírkou rozhodnutí orgánov verejnej správy alebo opatrení orgánov verejnej správy, ktoré sú v rôznej podobe a forme. Práve potreba vedomosti o tom, ktoré rozhodnutia orgánov verejnej správy alebo opatrení orgánov verejnej správy je možné podrobiť súdnemu prieskumu je dôležitá k tomu, aby došlo k naplneniu všetkých ústavných garancií účastníkov správneho konania. Máme za to, že uvedené nereprezentuje lepšie nič ako nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 17.05.2016 sp. zn.: III.ÚS 91/2016, v ktorom Ústavný súd Slovenskej republiky uviedol, že pokiaľ súd v správnom súdnictve odmietne vecne prejednať žalobu smerujúcu proti neformálnemu oznámeniu správneho orgánu, ktorý nemal zo zákona vyplývajúcu povinnosť vydať rozhodnutie, dopúšťa sa odopretia spravodlivosti vo vzťahu k takému žalobcovi.

Literatúra:

- BARANCOVÁ, A. 2010. Katastrálny zákon s komentárom. In *Poradca*, Žilina : Poradca, 2010, s. 11–12, s. 7-68. ISSN: 1335-1583.
- BARANCOVÁ, A. – JAKUBČO, J. 2011. Odôvodnenie individuálnych právnych aktov. In *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii. Roč. 16 /zost. Soňa Kubincová ; rec. Stanislav Mráz, Ján Cuper. - [1. vyd.]*. - Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2011, s. 36–47. ISBN: 978-80-557-0127-1.
- BARICOVÁ, J. – FEČÍK, M. – ŠTEVČEK, M. – FILOVÁ, A. a kol. 2017. *Správny súdny poriadok. 1. vydanie*. Bratislava : C. H. Beck, 2017, 1824 s. ISBN: 978-80-7400-678-4.
- GANDŽALOVÁ, D. 2019. *Control of the legality of public administration*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2019, 132 s. ISBN: 978-80-557-1621-3.
- PÍRY, M. 2020. *Stavebný zákon : veľký komentár*. Žilina : Eurokódex, 2020, 244 s. ISBN 978-80-8455-111-6.
- PÍRY, M. 2022. *Zákon o správnom konaní (správny poriadok) : veľký komentár*. Žilina : Eurokódex, 2022, 255 s. ISBN: 978-80-8155-097-3.
- KOŠIČIAROVÁ, S. 2017. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť. 2. vydanie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, 402 s. ISBN: 978-80-7380-684-2.

---

21 Pozri: uznesenie rozšíreného senátu Najvyššieho správneho súdu Českej republiky sp. zn. 6A/25/2002 zo dňa 23.03.2005.

- KUBINCOVÁ, S. 2015. *Daňový poriadok : komentár*. Bratislava : C. H. Beck Praha, organizačná zložka v Bratislave, 2015, 752 s. ISBN: 978-80-89603-28-2.

Súdne rozhodnutia:

- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III.ÚS 91/2016 zo dňa 17.05.2016.
- Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky sp. zn. 4 Ans 9/2007 zo dňa 21.05.2008.
- Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky sp. zn. 7 Afs 15/2007 zo dňa 04.02.2010.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 8SŽi/39/2014 zo dňa 19.08.2015.
- Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2SŽk/6/2020 zo dňa 30.11.2021.
- Uznesenie rozšíreného senátu Najvyššieho správneho súdu Českej republiky sp. zn. 6A/25/2002 zo dňa 23.03.2005.
- Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5 Sžf /31/2011 zo dňa 25.08.2011.
- Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 10Sžak/3/2017 zo dňa 29.03.2017.
- Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1Sžk/42/2020 zo dňa 20.10.2021.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 596/2012 zo dňa 22.11.2012.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 502/2015 zo dňa 06.10.2015.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 433/2020 zo dňa 24.09.2020.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 438/2020 zo dňa 24.09.2020.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 439/2020 zo dňa 24.09.2020.

Právne predpisy:

- ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
- zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov.
- zákon č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení neskorších predpisov.
- zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov.

Summary: Administrative Judiciary Survey of Judicial Decisions

In the article in question, the authors deal with the selected questions of the judicial review of decision within the administrative judiciary. The paper deals with the theory and practice of the administrative justice that creates a justification to look into the possible judicial review of the public administration bodies decisions, which are not formally marked as “decision” or “measure”. In the paper, the authors have come to the conclusion that a formal name is not indispensable for a judicial review of the public administration bodies decisions as regards the administrative judiciary agenda.

JUDr. Júlia Ondrová, PhD.
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Právnická fakulta, Katedra ústavného práva a teórie práva
Komenského 20,
974 01 Banská Bystrica
Slovenská republika
e-mail: julia.ondrova@umb.sk

JUDr. Mgr. Juraj Štorcel, PhD.
advokát
Lazaretská 3/A,
811 08 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: storcel.advokat@gmail.com

Obsah článku podlieha licencií Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (Júlia Ondrová - Juraj Štorcel).

Adopcie v historickom kontexte z aspektu uhorskej právnej vedy¹

Zuzana Mičková* – Ivana Šošková**

DOI: <https://doi.org/10.24040/sap.2023.10.1.53-67>

Abstrakt:

MIČKOVÁ, Zuzana – ŠOŠKOVÁ, Ivana: *Adopcie v historickom kontexte z aspektu uhorskej právnej vedy*. Príspevok skúma vývoj právnej úpravy inštitútu adopcie v uhorskom prostredí, konkrétne v šľachtickom krajinskom práve, a to od obdobia stredoveku až po zánik rakúsko-uhorskej monarchie. Autorky sledujú osvojovanie osôb cez prizmu uhorskej právnej vedy, predovšetkým prostredníctvom analýzy adopcii v dielach Štefana Verböczyho *Opus Tripartitum*, Štefana Huszteho *Iurisprudentia Practica seu Commentarius Novus in Ius Hungaricum* a Imricha Kelemena *Institutiones Iuris Hungarici Privati*. Metódou právno-historickej analýzy a následnej komparácie vystihujú adopciu v minulosti ako inštitút dedičského práva, ktorého hlavným zmyslom bolo získať dediča, ak osoba zákonného dediča z určitého dôvodu nemala a chcela vyriešiť otázku prechodu svojich majetkových práv pre prípad smrti. Poukazujú na vplyv rímskeho práva na synovskú a bratskú adopciu ako zaužívané inštitúty uhorského obyčajového práva. V závere naznačujú, kedy došlo na našom území k právne podchytenej eliminácii využívania adopcie ako zmluvy na účely dedenia a k hodnotovej premene tohto inštitútu na inštitút rodinného práva, s primárne sledovaným cieľom poskytnúť maloletému jedincovi predovšetkým náhradu za chýbajúce rodinné prostredie a v rámci takto ponímanej náhradnej rodinnej starostlivosti potom zabezpečiť jeho riadnu výchovu a výživu.

Kľúčové slová:

adopcia, právna veda, rímske právo, uhorské obyčajové právo, právne dejiny, synovská adopcia, bratská adopcia, dedičské právo, rodinné právo

Adoptions in a Historical Context from the Aspect of Hungarian Jurisprudence

Abstract:

MIČKOVÁ, Zuzana – ŠOŠKOVÁ, Ivana: *Adoptions in a Historical Context from the Aspect of Hungarian Jurisprudence*. The article examines the development of the legal regulation of the institute of adoption in the Hungarian environment, specifically in the noble law, from the Middle Ages to the end of the Austro-Hungarian Monarchy. The authors observe the adoption of persons

---

* Mgr. Zuzana Mičková, PhD., Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, Katedra dejín štátu a práva, odborná asistentka

** doc. JUDr. Ivana Šošková, PhD., Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, Katedra dejín štátu a práva

1 Predkladaný príspevok je výstupom grantového projektu VEGA č. 1/0619/21 *Hodnoty v práve*.

through the prism of Hungarian jurisprudence, primarily through the analysis of adoptions in the works of Stephan Verböczi *Opus Tripartitum*, Stephan Huszty's *Iurisprudentia Practica seu Commentarius Novus in Ius Hungaricum* and Imrich Kelemen's *Institutiones Iuris Hungarici Privati*. Using the method of legal-historical analysis and subsequent comparison, they describe adoption in the past as an institute of inheritance law, the main purpose of which was to obtain an heir if a person did not have a legal heir because of a certain reason and wanted to resolve the issue of the transfer of his property rights in case of death. The authors point to the influence of Roman law on filial and fraternal adoption as customary institute of Hungarian customary law. In the end, they indicate when the use of adoption as a contract for inheritance purposes was legally eliminated in our territory and when occurred the value transformation of this institute into an institute of family law, with the primary goal of providing a minor the compensation for the missing family environment and within the framework of substitute family ensure his proper upbringing and subsistence.

Keywords:

adoption, jurisprudence, Roman law, Hungarian customary law, legal history, filial adoption, fraternal adoption, inheritance law, family law

Úvod

Hodnoty mnohých inštitútov jednotlivých právnych odvetví známych v súčasnosti, zostávajú vo svojej podstate dlhodobo nemenné. Sú však i také právne inštitúty, ktorých pôvodný zmysel sa v priebehu vekov menil. Takýmto typom inštitútu je aj adopcia – osvojenie, ktorého účinky sa od nášho dnešného chápania v minulosti diametrálne odlišovali.

V našom súčasnom ponímaní je inštitút adopcie – osvojenia súčasťou rodinného práva, pričom jeho zásadnou ideou je prijatie cudzieho dieťaťa za svoje. Dieťa sa z právnej stránky včleňuje do rodiny osvojiteľa a jeho právne vzťahy s pôvodnou biologickou rodinou zanikajú.² Dôvody uskutočnenia adopcie sú rôzne. Či už ide o substitúciu naplnenia biologických potrieb z dôvodu nemožnosti páru mať svoje vlastné dieťa, alebo ide o pomoc dieťaťu, či už osirelému, prípadne dieťaťu, o ktoré sa rodičia nechcú alebo nemôžu starať.

V minulosti bol zámer (a môžeme smelo povedať, že i účinok) tohto inštitútu ale odlišný, keď hlavným a v podstate jediným cieľom adopcie bolo zabezpečenie dediča, kde tento z rôznych dôvodov neexistoval. Adopciu v konotáciách historického vývoja na našom území možno teda kategorizovať predovšetkým ako inštitút dedičského práva, a to v zásade až do polovice 20. storočia, kedy sa pod vplyvom prebudovávania právneho poriadku stal inštitútom rodinného práva, sledujúcim cieľ stať sa inštitútom náhradnej rodinnej starostlivosti.

Predmetom tohto článku je tak, prostredníctvom uhorskej právnej vedy, objasniť vývoj tohto inštitútu v uhorskom prostredí, konkrétne v šľachtickom – krajinskom

---

2 LAZAR, J a kol. *Občianske právo hmotné I*. Bratislava : Iura edition, 2010. s. 329.

práve, a to od obdobia stredoveku až po zánik Rakúska-Uhorska, a konečne naznačiť, kedy došlo v právnom poriadku platnom na našom území definitívne k zásadnej zmene chápania tohto inštitútu do podoby, akú poznáme aj dnes.

1. Pôvod adopčného pomeru

Zmienky o adopčnom pomere možno sledovať už v starovekých kultúrach. Kým účel adopcie ako inštitútu dedičského práva bol viac menej jednotný, jej forma bola do istej miery odlišná. Adopcia sa napríklad využívala pre účely dedenia už v starovekom Egypte (pričom však išlo o adopciu manželky jej manželom³), no inštitút adopcie – osvojenia jednoznačne v starovekom svete najpodrobnejšie rozpracovalo rímske právo.

Pri adopcii išlo o zriadenie moci otcovskej nad osobami, ktoré pôvodne nepatrili do rodiny. Pojem adopcia možno v rímskom práve vykladať v širšom zmysle, kde je vnímaný ako označenie druhové, pričom pod týmto pojmom ďalej rozumieme adopciu samotnú (teda v užšom zmysle) a arrogáciu.⁴ Jednoduchšie podané, existovali dva druhy adopcie: jeden sa nazýval arrogácia /tiež adrogácia/,⁵ pri ktorej išlo o osvojenie osoby svojprávnej (*sui iuris*); druhý sa nazýval identicky – adopcia – v tomto prípade išlo o osvojenie nesvojprávnych osôb, teda osôb nachádzajúcich sa pod otcovskou mocou (*alieni iuris*).⁶ Rozlišovanie medzi arrogáciou a adopciou v užšom slova zmysle záviselo tiež od spôsobu, akým sa ten-ktorý druh adopcie uskutočňoval: či so súhlasom ľudového zhromaždenia, resp. neskôr na základe cisárskej autority (arrogácia), alebo z moci úradnej, resp. súdnym aktom magistráta (adopcia).⁷ Zmyslom oboch týchto inštitútov bolo napodobenie vzťahu vytvoreného prírodou – *adoptio naturam imitatur*. *Pater familias* získaval do svojej moci deti nielen prirodzenou cestou, t.j. narodením dieťaťa v riadnom manželstve, ale tiež pomocou osvojenia. Práve sledovaním účelu napodobniť čo najvernejšie prírodu sa uznávalo, že mladší nesmel adoptovať staršieho.⁸ Preto kto chcel získať syna osvojením, musel byť starší o plnšiu dospelosť (*plena pubertate*),

3 KNOLLOVÁ, M. Stereotypy a specifika v dedičskom právu vybraných zemí starovekého sveta. In *Časopis pro právní vědu a praxi*. 3/2012, s. 222.

4 V prameňoch rímskeho práva často dochádza k zmiešavaniu týchto dvoch pojmov, keď pojmom adopcia sa niekedy označuje skutočná adopcia (v užšom zmysle), inokedy zas len arrogácia. STLOUKALOVÁ, K. Adopce, arrogace a jejich rozlišení v pramenech římského práva. In *I. Česko-slovenské setkání doktorských studentů a postdoktorandů oboru právní historie a římského práva. Sborník příspěvků z konference*. Eds. L. Vojáček, J. Tauchen. Brno : Masarykova univerzita, 2013. s. 367.

5 Pojem je odvodený od „*rogatio*“, čo bol v archaickom období proces ľudového hlasovania riadeného na *comitia curiata*, t.j. jednalo sa o istý druh verejnej akceptácie osvojenia, ako formálna podmienka jeho platnosti. „*Kdybych tě adoptoval jako soukromník podle zákona kurijního před pontifiky, jak je zvykem...*“ TACITUS. Dějiny I. Kniha první. Kapitola 15. Prevzaté z: TACITUS. *Z dějin císařského Říma*. Praha : Svoboda, 1976. s. 29.

6 Viac o adopcii v rímskom práve napr. BUBELOVÁ, K. Dědičské spory. In *Časopis pro právní vědu a praxi*. 3/2012, s. 267.

7 Porovnaj Gai. Inst. 1,97 až 1,99; Just. Inst. 1,11,1.

8 „... *bolo by nehorázne, aby bol syn starší ako otec.*“ Just. Inst. 1,11,4.

t.j. o 18 rokov.⁹ Osvojená osoba (či už arrogovaná alebo adoptovaná) získavala status dieťaťa narodeného v legitímnom manželstve. Podstúpila zmenu právnej osobnosti slobodného rímskeho občana (tzv. *capitis deminutio minima*) vystúpením z jednej rodiny a vstupom do inej. Zmenila sa teda jej príslušnosť k určitej rímskej rodine, resp. zakladalo sa členstvo v rodine, do ktorej táto osoba doteraz nepatrila.¹⁰ Hlavným dôvodom osvojenia bolo, aby bezdetný *pater familias* získal potomka, pokračovateľa rodu. Samozrejme, k uplatneniu osvojenia viedli tiež dôvody majetkového charakteru, pretože *pater familias* získaním potomka nadobúdala istotu, že po jeho smrti sa bude mať kto ujať a postarať sa o rodinné imanie. Osvojenec totiž dedil po poručiteľovi ako jeho vlastný dedič (*heres suus*), t. zn. v rovnakom postavení ako legitímne deti poručiteľa narodené v riadnom manželstve. Stával sa právoplatným dedičom osvojiteľa.¹¹ Po ďalšie, osoby, ktoré podstúpili adopciu/arrogáciu nadobúdali meno (nomen) rodu, do ktorého vstúpili. Významným dôsledkom pre všetky osoby zúčastnené na osvojení bolo tiež zrušenie a vytvorenie agnátskeho príbuzenstva (kognátske = pokrvné príbuzenstvo sa nerušilo). Vstupom do novej rodiny vznikala medzi novo spriaznenými osobami prekážka manželstva v línii priamej, ako aj pobočnej, do rovnakého stupňa ako u pokrvných príbuzných. Pre pobočnú líniu však prekážka trvala len dovtedy, kým trval aj adopčný/arrogačný pomer.¹²

Súčasťou adopcie (vo význame osvojenia nesvojprávnej osoby) nebolo získanie otcovskej moci nad adoptovaným samozrejme tak, ako je to v súčasnosti (dnes adopciou vzniká moc rodičovská). V prípade, že adoptujúci otcovskú moc nad adoptovaným získal, išlo o tzv. *adoptio plena*. Len takáto adopcia mala plný účinok pokrvného príbuzenstva. Pokiaľ ale získanie otcovskej moci nad adoptovaným nebolo súčasťou adopčného aktu, išlo o tzv. *adoptio minus plena*, čo znamenalo získanie len základných dedičských práv osvojenca po osvojiteľovi, no bez získania otcovskej moci nad osvojeným. Rímske právo pripúšťalo taktiež situácie, kedy si *pater familias* ako hlava rodiny mohol niekoho adoptovať i na miesto vnuka.¹³ Na rozdiel od obdobia stredoveku

9 Just. Inst. 1,11,4.

10 Tento fakt mal nezanedbateľný význam v rovine náboženskej. Osvojenec sa adopciou/arrogáciou dostal do novej rodiny s vlastným náboženským kultom a musel sa oprostíť od svojej dovtedajšej sakrálnej príslušnosti, zbaviť sa slávnostnými obradmi ochrany bohov a predkov svojej predchádzajúcej famílie. STLOUKALOVÁ, K. Adopce, arrogace a jejich rozlišení v pramenech římského práva. s. 369.

11 TUROŠÍK, M. Obchodovanie s deťmi a nelegálne adopcie v historickom kontexte (Druhá kapitola). In ČEČOT, V. – MADLIAK, J. – TKÁČ, V. a kol. *Obchodovanie s deťmi a nelegálne adopcie*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici, Inštitút kriminologických štúdií Banská Bystrica, 2015. s. 17.

12 STLOUKALOVÁ, K. Adopce, arrogace a jejich rozlišení v pramenech římského práva. In *I. Česko-slovenské setkání doktorských studentů a postdoktorandů oboru právní historie a římského práva. Sborník příspěvků z konference*. Eds. L. Vojáček, J. Tauchen. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 370.

13 Tu v závislosti od vývojového obdobia bol v rímskom práve vyžadovaný aj súhlas syna osvojiteľa. Viac o adopcii v rímskom práve pozri napr. BUBELOVÁ, K. Dědičské spory. In *Časopis pro právní vědu a praxi*. 3/2012, s. 267.

a novoveku rímske právo poznalo aj osvojenie ženy¹⁴ a nedospelých.¹⁵ Dokonca adoptovať mohli napríklad aj kastráti, ako osoby, ktoré samy nemohli plodiť deti.¹⁶ Ženy sa však osvojiteľkami v žiadnom prípade stať nemohli,¹⁷ právo adoptovať im absolútne neprislúchalo.

Hlavným princípom adopcie, resp. arrogácie teda bolo stanovenie dediča. Samozrejme, možno namietat, že bezdetný muž mohol ako právne riešenie svojej situácie využiť možnosť testamentárneho dedenia. Avšak adopcia ponúkala riešenie problému práve s absenciou/nedostatkom priamych dedičov pre prípad beztestamentárneho dedenia. Takýto trend bol zreteľný aj v uhorskom šľachtickom práve.

2. Adopcia v uhorskom práve a jej opis vo vybraných dielach uhorskej právnej vedy

V uhorskom stredovekom a novovekom práve sa stretávame s formou adopcie v rímskom práve nazývanej arrogácia, teda osoby svojprávnej. Zaujímavosťou je, že terminologicky bola táto forma osvojenia v uhorskom práve označovaná latinským pojmom „adopcia“. Terminologický posun nie je ničím výnimočným. Preberanie latinčiny v uhorskom právnom prostredí na zaužívané inštitúty obyčajového práva, často úplne nekorešpondovalo s pôvodným obsahom termínov rímskeho práva. Bol to jav bežný i v iných stredovekých a novovekých právnych kultúrach a je odrazom situácie, keď latinčina ako už existujúci a prepracovaný jazyk pôvodne rímskeho práva bol použitý na označovanie jednotlivých inštitútov obyčajových právnych systémov feudálnych spoločností, čím logicky často dochádzalo k významovým posunom, resp. nepresnostiam v porovnaní s právom rímskym.

Adopcia mala v uhorskom práve (obdobne ako v práve rímskom) konsenzuálny charakter. Adoptčná zmluva bola uzatváraná medzi adoptujúcim a adoptovaným za účelom vysporiadania sa s problémom nedostatku, resp. neexistencie dedičov z dôvodu *defectus seminis*. Je možné, že takéto vnímanie adopcie v Uhorsku bolo ovplyvnené (nielen nepriamo) rímskym právom, čo je zjavné, ale pripúšťame možnosť ovplyvnenia aj tzv. barbarským právom používaným vo Franskej ríši, kde sa nedostatok dedičov taktiež riešil na spôsob dedičskej zmluvy.¹⁸

V podmienkach uhorského právneho partikularizmu možno inštitút adopcie zaradiť jednoznačne počas obdobia stredoveku a takmer do konca novoveku prioritne medzi inštitúty šľachtického práva. Medzi uhorskými šľachticmi sa stretávame s adopciou v dvoch základných formách:

- a) adopcia synovská (*adoptio filialis*),
- b) adopcia bratská (*adoptio in fratrem, adoptio fraternalis*).

---

14 Gai. Inst. I,101

15 Gai. Inst. I,102

16 Gai. Inst. I,103

17 Gai. Inst. I,104

18 V zákonníku sálských Frankov sa stretávame s inštitútom *affatomie* a u Longobardov s inštitútom *gairethrix*, keď v oboch prípadoch išlo o obdobu zmluvy, v ktorej sa stanovoval dedič – t.j. dedičskú zmluvu. OLECHOWSKI, Th. – GAMAUF, R. *Studienwörterbuch Rechtsgeschichte und Römisches Recht*. Wien : MANZ, 2006. s. 12–13.

Osvojiteľom pri tzv. **synovskej adopcii** mohol byť výlučne len ten, kto nemal zákonných dedičov, t.j. vlastného manželského syna. Osvojenec sa totiž stával zákonným dedičom osvojiteľa, no pod rozväzovacou podmienkou, že sa osvojiteľovi nenarodí dedič, vlastné manželské dieťa.¹⁹ Na ujmu existujúcich zákonných dedičov sa totiž adoptovať nesmelo. Pokiaľ ide o ďalšie účinky synovskej adopcie, osvojenec nadobúdala meno osvojiteľa a aj jeho status, najmä status šľachtický (*nobilitas adoptiva*), keďže sa pri adopcii vyžadovalo, aby adoptovaný bol statuovaný do donačných majetkov adoptanta.²⁰ Zmluva, ktorou sa adopcia uskutočňovala, bola podmienená súhlasom panovníka.²¹ Adopciou sa totiž do šľachtickej rodiny často prijímal nešľachtic a nobilitácia patrila výhradne panovníkovi; ďalej pri adopcii sa prevádzalo na osvojenca šľachtické meno, k čomu bol tiež potrebný súhlas kráľa; a napokon – najdôležitejšia príčina – adopciou sa ukračovalo právo panovníka na prípadnú devolúciu donačných majetkov. Určitou zvláštnosťou uhorskej synovskej adopcie bola právna obyčaj, že osvojenec sa síce dostával do rodiny a domácnosti osvojiteľa, no neprechádzal pod jeho otcovskú moc. V praxi to znamenalo, že osvojenec naďalej až do plnoletosti zostával pod mocou svojho dovtedajšieho pokrvného otca. Osvojovanie žien nebolo v staršom uhorskom šľachtickom práve takmer vôbec známe ani praktizované.²²

Bratská adopcia, uskutočňovaná zmluvou, spočívala v tom, že jedna osoba prijímala druhú za svojho brata, dokonca osoba prijímaná mohla prehlásiť, že prijíma adoptujúceho tiež za brata (podľa toho sa rozlišovala bratská adopcia jednostranná alebo dvojstranná). Hlavným dôvodom vzniku bratskej adopcie bolo predovšetkým vytvorenie dedičského práva medzi osvojiteľom a osvojencom (samozrejme, určitú rolu zohrávala aj úprava vnútorných rodinných vzťahov). Bratské adopcie boli v Uhorsku zaznamenané už v 13. storočí a obzvlášť v 15. storočí boli veľmi častým javom.²³ Príčinu, prečo sa práve bratská adopcia v Uhorsku natoľko rozšírila, je potrebné hľadať vo zvláštnosti povahy uhorského dedičského práva, ktorá bola zasa podmienená povahou uhorského majetkového práva rodinného. Podľa uhorského práva dedili predovšetkým osoby príbuzné, preto bolo žiaduce vytvoriť aj v Uhorsku inštitút, ktorý by odstránil nedostatok dôvodu podmieňujúceho existenciu dedičského práva. Bratská adopcia bola pravidelne uzatváraná medzi osobami nepríbuznými a prostredníctvom nej sa vytváral vzájomný, alebo aspoň jednostranný príbuzenský pomer. R. Raucher vo svojej štúdií dokonca uvádza, že ako osvojiteľa, ale i osoby osvojované prichádzali do úvahy nie len muži, ale i ženy. O tomto fakte však nemáme zatiaľ dostatočné vedomosti a nepotvrdzujú to ani autori, ktorých diela budeme v ďalších riadkoch analyzovať. Základnou podmienkou bratskej adopcie však bola neexistencia vlastného dediča

---

19 Tripartitum, I/58, I/66 §3.

20 LUBY, Š. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. 2. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2002. s. 330.

21 Tripartitum, I/66.

22 LUBY, Š. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. 2. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2002. s. 331.

23 „... zvlášť v 15. storočí sa bratské adopcie stávajú pomerne časté.“ RAUSCHER, R. O bratské adopci v zemskom práve uherském. In *Sborník věd právních a státních*, roč. XXVIII., 1928. s. 336.

u osvojiteľa.²⁴ Účinky tzv. bratskej adopcie boli v zásade také isté ako pri synovskej adopcii.²⁵ Dokonca zhodne s podmienkami synovskej adopcie, i pri bratskej adopcii sa z rovnakých dôvodov vyžadoval súhlas kráľa (*consensus regius* alebo *permissio principis*). Bez kráľovského súhlasu by bola adopcia neplatná a uplatnilo by sa odúmrtné právo kráľovské.²⁶ Ak by sme mali zhodnotiť, aký význam mala bratská adopcia, potom sa ňou jednoznačne mali posilniť príbuzenské vzťahy: medzi osvojencom a osvojiteľom mali vzniknúť právne vzťahy ako medzi rodnými bratmi, prípadne vzdialenejší príbuzní sa stávali príbuznými bližšími.²⁷ Najdôležitejším účinkom bratskej adopcie však bol vznik dedičského práva medzi osvojiteľom a osvojencom (opäť pripomíname s odkazom na Verböczyho Tripartitum, za podmienky, že sa osvojiteľovi nenarodil dedič pre zdedený majetok).

Odpoveď na otázku, prečo sa počet adopcií, začal zvyšovať práve v období vrcholného stredoveku, možno pravdepodobne hľadať v zmenách dedičského práva šľachty, ktoré nastali v roku 1351 za vlády Ľudovíta I., keď súčasťou renovácie Zlatej Buly Ľudovítom I. bola práve zmena článku 4, známa ako tzv. aviticitný zákon. Do roku 1351 mohli totiž šľachtici, ktorí zomreli bez dedičov, za svojho života so svojim majetkom voľne disponovať, čo znamená, že ho za života, ako aj pre prípad smrti, mohli voľne darovať, testovať, predať, alebo svoje majetky odstúpiť cirkvi.²⁸ Zmyslom konkrétneho zmeneného 4. článku spomenutého dekrétu bolo definitívne zabrániť práve možnosti voľného testovania šľachtického majetku. Majetok šľachtica tak od tohto času nebolo možné voľne testovať a bez akýchkoľvek výnimiek mal byť po jeho smrti postúpený členom jeho rodu. V prípade, že rod nepokračoval mužským potomkom, z titulu devolúcie sa takýto majetok stával opäť majetkom panovníka.

Na základe vyššie uvedeného možno predpokladať, že adopcie, či už bratské alebo synovské sa začali hojne využívať práve po prijatí tzv. aviticitného zákona. Domnievame sa teda, že zvýšený počet adopcií mal do istej miery vyriešiť to, čo aviticitný zákon zakázal – vznik dedičského práva mimo priameho pokrvného príbuzenstva mužského pohlavia. Účinkom adopcie tak bolo vytvorenie fikcie príbuzenského vzťahu medzi adoptovaným a adoptantom, ktorí boli buď vzdialenými príbuznými, alebo neboli rodovo prepojení vôbec. Tým sa eliminovala potenciálna devolúcia donačného majetku na panovníka. No ani tento spôsob zabezpečenia dediča však nebol jednoduchý, keďže adopcia bola viazaná na súhlas panovníka.

---

24 Tripartitum, I/66 §3 a §4

25 LUBY, Š. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. 2. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2002. s. 330.

26 RAUSCHER, R. O bratské adopci v zemskom právu uherském. In *Sborník věd právnických a státních*, roč. XXVIII., 1928. s. 340.

27 RAUSCHER, R. O bratské adopci v zemskom právu uherském. In *Sborník věd právnických a státních*, roč. XXVIII., 1928. s. 340.

28 Toto šľachtické právo bolo zakotvené aj v 4. článku Zlatej buly Ondreja II. z roku 1222 ... *Ak nejaký servient zomrie bez syna, štvrtú časť jeho majetku dostane dcéra, a o ostatnom rozhoduje sám ako chce. A ak by nečakane zomrel bez závetu, nech majetok nadobudnú príbuzní, ktorí sú mu najbližší, ak nemá žiadne príbuzenstvo, dedičstvo získa kráľ...* SEGEŠ, V. – ŠEĐOVÁ, B. (eds). *Pramene k vojenským dejinám Slovenska I/2 (1000 – 1387)*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2011. s. 66 –71.

Štefan Verböczy – *Opus Tripartitum*

So spisomnením obyčajového práva ohľadom adopcií sa prvýkrát stretávame už vo vyššie spomenutom Verböczyho diele *Opus Tripartitum* z roku 1514, konkrétne v knihe I., v článkoch 8, 66 a 67. V spomínaných článkoch sa dozvedáme základné tézy ohľadom adopcie v šľachtickom práve, ktoré boli následne v neskoršom období uhorskou právnou vedou širšie interpretované a spresňované.

V článku 8 *Tripartita* sa teda dozvedáme, že šľachticom sa bolo možné stať aj adopciou, v prípade, ak si šľachtic adoptoval poddaného alebo nešľachtica za syna a rozhodol, že tento bude jeho nástupcom a dedičom. Ako jediná podmienka adopcie tu bol spomenutý súhlas panovníka. Adopcia tak po takto udelenom súhlase nadobudla silu donácie, čím došlo zároveň k nobilitácii adoptovaného. Iné podmienky a súvislosti týkajúce sa synovskej adopcie v *Tripartite* spomenuté nie sú.²⁹

Článok 66 *Tripartita* sa zmieňuje zase výlučne o bratskej adopcii. O bratskej adopcii sa v *Tripartite* hovorí ako o zmluve. Bratskú adopciu definovalo toto dielo nasledovne: „*keď niekto (bez zákonných dedičov) s dovolením nahradí dedičov svojich majetkov niektorou cudzou osobou.*“ Podľa § 3 toho istého článku tu však bola spomenutá výhrada, že bratská adopcia (ale aj synovská) bola možná len v prípade, ak neexistovali žiadni zákonití dedičia a potomkovia. Na tomto mieste treba podotknúť, že sa jednalo výlučne o absenciu dedičov mužského rodu, pretože len tí mali právny nárok na dedenie donačného majetku. Rovnako ako synovská adopcia, tak aj bratská si vyžadovala súhlas panovníka.³⁰ Článok 67 obsahoval už len zmienku, že náhradný dedič ustanovený adopciou bol dedičom zákonným, čím pokračoval rod, bez prerušenia semena.³¹

Spomenuté články a paragrafy *Tripartita* sa stali východiskovými pre ďalšiu neskoršiu interpretáciu inštitútu adopcie. Dovolíme si predostrieť dielo Štefana Husztyho (1710 – 1772) s názvom *Jurisprudentia Practica seu Commentarius Novus in Jus Hungaricum Compositus*, ktorého prvé vydanie vyšlo v Budíne v roku 1745 a posledné v roku 1794,³² ako aj dielo peštianskeho profesora práva Imricha Kelemen (1747 – 1819) nazvané *Institutiones Juris Hungarici Privati* z roku 1814 (neskoršie vydanie bolo z roku 1818).³³

Obaja nami vybraní autori v podstate obširnejšie pojednávajú o základných faktoch o adopcii uvedených v *Tripartite*. O aké fakty ohľadom inštitútu adopcie sú tieto diela rozšírené, resp. ktoré rozvádzajú podrobnejšie, uvádzame v nasledujúcich riadkoch.

Štefan Huszty – *Jurisprudentia Practica seu Commentarius Novus in Jus Hungaricum Compositus*

Huszty je ohľadom adopcií vo svojom diele v mnohých otázkach konkrétnejší v porovnaní so všeobecne podanými tézami v *Tripartite*. V prvej knihe jeho diela v titule

29 ŠTENPIEN, E. *Tripartitum*. Bratislava : EUROKÓDEX, 2008, s. 74.

30 ŠTENPIEN, E. *Tripartitum*. Bratislava : EUROKÓDEX, 2008, s. 122–123. V tejto súvislosti možno nájsť určitú analógiu s rímskym právom, kde súhlas panovníka možno stotožniť so súhlasom cisára.

31 ŠTENPIEN, E. *Tripartitum*. Bratislava : EUROKÓDEX, 2008, s. 124.

32 HUSZTY, S. *Jurisprudentia Practica seu Commentarius Novus in Jus Hungaricum Compositus. Liber primus*. Editio tertia. Agriae : Typis episcopalibus, 1794.

33 KELEMEN, E. *Institutiones Juris Hungarici Privati. Liber I. De personis*. Editio secunda correctior, et auctior. Budae : Typis Regiae Scientiarum Univer. Hungaricae, 1818.

14 „O šľachte“ je jasne zdôraznené, kto mohol a kto nemohol adoptovať, a kto mohol a kto nemohol byť adoptovaný.

Z pohľadu stavovského delenia spoločnosti právo adoptovať bolo jasne vymedzené len prelátom, magnátom a šľachticom, to znamená, všetkým tým, ktorým mohli byť panovníkom udelené donácie. Preláti ako cirkevní predstavitelia v tomto neboli výnimkou, napriek skutočnosti, že z dôvodu celibátu bola v ich prípade možnosť ďalšieho legitímneho potomstva vylúčená. Jasne z možnosti adoptovať boli eliminovaní sedliaci, čo bolo logicky zdôvodnené absenciou vlastníctva dedičných donačných majetkov podliehajúcich kráľovskej pokladnici. Čo sa týka mešťanov, tí zostali opomenutí.

Pri stanovení okruhu osôb, ktoré bolo možné adoptovať Huszty konkretizoval, že „adoptovať možno pokrvných príbuzných, ktorí nemajú právo na dedenie donačného majetku, a taktiež šľachticov, ale aj nešľachticov z iných rodov.“ Dôležitý bol aj aspekt pohlavia a veku. Adoptovaná mohla byť len osoba mužského pohlavia po dovŕšení legitímneho veku (v ponímaní dobového práva dospelá osoba), čo v uhorských podmienkach bola hranica 12 rokov. Dovŕšenie hranice legitímneho veku Huszty zdôvodňoval tým, že keďže adopcia bola bilaterálnou zmluvou, ku ktorej sa vyžadoval súhlas oboch strán, nemohlo dôjsť k adoptovaniu osoby, ktorá nemala právnu spôsobilosť na uzatváranie tohto typu zmluvy.

Ženy a dievčatá boli z adopcií prakticky vylúčené – nemohli ani adoptovať, ani byť adoptované. Huszty k tomuto uviedol následne aj zdôvodnenie vychádzajúce z premisy, že keďže prostredníctvom ženy nepokračuje rod a teda nemajú nárok na dedičný majetok, nemôžu potom logicky adoptovať ani byť adoptované, nakoľko podstatou inštitútu adopcie bolo nahradenie dediča. Čo sa však javí zaujímavým, kastráti a eunuchovia adoptovaní byť mohli, napriek tomu, že (podobne ako v prípade žien) ich prostredníctvom rod pokračovať nemohol. Huszty i na tomto mieste uviedol zdôvodnenie, pričom poukazyval na skutočnosť, že na rozdiel od žien eunuchovia a kastráti sú mužského pohlavia, a tým pádom majú aj v dedičskom práve postavenie osoby – dediča mužského pohlavia.

Huszty sa venoval i otázke vzniku otcovskej moci. Uvádzal, že adoptovaní neprechádzali automaticky pod otcovskú moc, lebo „poznáme nielen adopciu synovskú, ale aj adopciu bratskú.“ Otcovská moc vznikala podľa neho len v tom prípade, ak bola výslovne súčasťou adopčnej zmluvy.³⁴

V knihe II., v titule 50 „O dedičskom nástupníctve manželských detí“ sa adresnejšie vyjadruje k otázkam, ktoré sa v súvislosti s adopciou vynárali pri problematike dedičského nástupníctva. Adopciou sa adoptovaný dostával do pozície manželského dieťaťa, čo následne kopírovalo i jeho postavenie v dedičskom práve. Adoptovaný dedil zo zákona po svojom adoptívnom otcovi alebo bratovi, pričom musela byť naplnená podmienka, že adopcia trvala až do smrti adoptujúceho. Pôvodná adopčná zmluva mohla strácať platnosť, napríklad v prípade urážky majestátu alebo nevernosti panovníkovi³⁵ adoptujúcim (osvojitelom). V takom prípade adoptujúci prichádzal o svoj

34 HUSZTY, S. *Jurisprudentia Practica seu Commentarius Novus in Jus Hungaricum Compositus. Liber primus. Editio tertia prioribus correctior.* Agriae : Typis episcopalibus, 1794. s. 99–100.

35 Vo význame porušenia vazalskej vernosti ako základnej podmienky seniorsko-vazalského vzťahu. Toto porušenie sa často označovalo pojmom „vierolomnosť“, resp. felónia (pozn. autoriek)

donačný majetok, čoho automatickým následkom bolo, že o svoje dedičské nároky na tento majetok prišiel i adoptovaný. I na tomto mieste podal Huszty vysvetlenie, keď uvádzal, že kvôli nevernosti sa totiž všetky privilégia stávali neplatnými. Aj v prípade, že by privilégia či donácie boli neskôr obnovené, adopcia sa opäť automaticky neobnovovala, podobne ako sa automaticky neobnovovalo v takejto situácii právo dedenia manželských detí narodených pred stratou privilégií.

Keďže súčasťou bratskej a synovskej adopcie nezvykla byť otcovská moc, adoptovaný naďalej zostával legitímnym dieťaťom i svojich biologických rodičov, z čoho vyplýval nárok dediť i po nich.³⁶

Nároky osvojiteľa vo vzťahu k ním adoptovanej osobe sa riadili iným pravidlom. V prípade, že zomrel adoptovaný skôr ako adoptujúci, v knihe II., v titule 52 „O dedení predkov“ je v zdôraznené, že adoptívny otec nemal v žiadnom prípade právo dediť po svojom adoptívnom synovi, ak tento zomrel bez závetu, v ktorom by ho výslovne určil za svojho dediča. Právo dediť napriek existencii adopčného pomeru prináležalo biologickým rodičom adoptovaného.³⁷

Kým v priebehu druhej polovice 18. storočia bolo Husztoho dielo najrešpektovanejším dielom uhorskej právnej vedy,³⁸ v 19. storočí sa pohľad na súkromné feudálne právo výrazne začal meniť. Už na prelome storočí sa postupne presadzujúce spoločenské zmeny súvisiace s úpadkom feudálnych vzťahov a rodiacou sa občianskou spoločnosťou prejavili i v oblasti práva, kde významnú rolu zohrala recepcia rímskeho práva. Táto sa síce v Uhorsku neprejavila v takej miere ako napríklad v rakúskej časti monarchie (konkrétne v podobe nového občianskeho zákonníka ABGB), no i napriek odolnosti, resp. nevhli uhorskej šľachty k modernizácii uhorského práva bol jej vplyv evidentný i v dielach uhorskej právnej vedy.

Tieto premeny chceme demonštrovať i na základe druhého nami vybraného diela uhorskej právnej vedy – od Imricha Kelemena *Institutiones Iuris Hungarici Privati* z roku 1818. Ako predostrieme, Kelemen mal práve pod vplyvom rímskeho práva tendencie posúvať sa od feudálneho chápania adopcie ako vyslovene inštitútu dedičského práva, k inému, takmer súčasnému poňatiu adopcie. V zásade sa však i naďalej v základoch pridržal Verböczyho Tripartita.

---

36 HUSZTY, S. *Jurisprudentia Practica seu Commentarius Novus in Jus Hungaricum Compositus. Liber secundus*. Sine dato. s.209–210.

Dostupné na:

https://books.google.sk/books?id=CtNhAAAaAAJ&pg=PA1&hl=sk&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false [cit. 2023-02-09]

37 HUSZTY, S. *Jurisprudentia Practica seu Commentarius Novus in Jus Hungaricum Compositus. Liber secundus*. Sine dato. s. 216.

Dostupné na:

https://books.google.sk/books?id=CtNhAAAaAAJ&pg=PA1&hl=sk&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false [cit. 2023-02-09]

38 Svedčí o tom jeho niekoľkonásobné vydanie, ako sme už uviedli aj vyššie (prvé v roku 1745 a posledné v roku 1794). Pozri LUBY, Š. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava : IURA EDITION, 2002. s. 99.

Imrich Kelemen – Institutiones Iuris Hungarici Privati

V knihe I., §169 „O rozdelení adopcií“ Kelemen na rozdiel od svojich predchodcov ponúkol prepracované systematické rozdelenie adopcií vyskytujúcich sa v uhorskom práve, keď uvádzal:

- adopcia môže byť synovská a bratská;
- synovská adopcia môže byť
  - 1) *adoptio perfecta* (úplná, dokonalá)
  - 2) *adoptio imperfecta* (neúplná, nedokonalá);
- bratská adopcia môže byť
  - 1) jednoduchá, jednostranná (*simplex, unilateralis*)
  - 2) obojstranná (*contractus mutuae fraternalis adoptionis*)
- adopcia môže byť
  - 1) univerzálna (*universalis*) – so všetkými právami adoptujúceho
  - 2) čiastočná (*partialis*) – ak sa týka určitej časti majetku
  - 3) jednotlivá (*singularis*) – ak sa týka vecí určitého označeného druhu
- adopcia môže byť
  - 1) dohodnutá (*pactitia*) – nemožno od nej proti vôli druhej strany odstúpiť
  - 2) s výhradou/ neistá (*precaria*) – adoptujúci ju môže meniť, pretože **adopcia má povahu poslednej vôle.**³⁹

Kelemen ďalej charakterizoval vzťah založený adopciou ako zákonné príbuzenstvo (*cognatio legalis*), ktoré vzniklo osobám zväzkom vyplývajúcim z adopcie, „... *pre útechu tým, ktorí nemajú deti...*“ Tento typ príbuzenského vzťahu bol podľa Kelemena pôvodne inštitútom práva civilného, pričom ho schvaľovalo i právo kanonické. Z uvedeného vyplýva, že vznikom tohto typu zákonného príbuzenstva zároveň vznikala i prekážka uzavretia manželstva medzi všetkými osobami, ktoré sa ocitli v adopčnom vzťahu.⁴⁰

V knihe I. §276 „O adopcii“ sa čitateľ dozvedá, že len dokonalou synovskou adopciou (*adoptio perfecta*) vznikala otcovská moc. Pri adopcii osoby sui iuris bol pre jej platnosť vyžadovaný súhlas adoptujúceho i osoby adoptovanej. V prípade adopcie s otcovskou mocou, keď sa adoptovaný dostával do pozície syna rodiny alebo išlo o adopciu nedospelého chlapca/sirotu, bol potrebný súhlas rodičov, respektíve poručníka.

I keď vo svojom diele Kelemen hovoril už o možnosti adopcie i nedospelého s otcovskou mocou, naďalej pretrvával z minulých období hlavný cieľ adopcie – t.j. vyriešenie problému absencie legitímneho dediča donačných majetkov. V prípade dedenia aviticitného majetku, právo adoptovať mal mať len posledný zostávajúci v rode, pričom v nadobudnutých majetkoch mohli byť určení ľubovoľní dediči podľa

39 KELEMEN, E. *Institutiones Iuris Hungarici Privati. Liber I. De personis*. Editio secunda correctior, et auctior. Budae : Typis Regiae Scientiarum Univer. Hungaricae, 1818. s. 194 – 198.

40 KELEMEN, E. *Institutiones Iuris Hungarici Privati. Liber I. De personis*. Editio secunda correctior, et auctior. Budae : Typis Regiae Scientiarum Univer. Hungaricae, 1818. s. 346 – 347.

jeho poslednej vôle. V prípade dedenia donačných majetkov sa naďalej vyžadoval súhlas panovníka a právny akt slávnostnej štatúcie – ustanovenia do vlastníctva majetku (štatúcia sa musela vykonať po smrti pôvodného vlastníka do roka). Ak by boli tou istou osobou adoptovaní dvaja, nemajúci pokrvné spojenie, a jeden z nich by zomrel, druhý jeho stanovenú časť nededil, ak to nebolo určené inak v adopčných listinách.

Adopcia podľa informácií od Kelemena nebola považovaná za stav definitívne nemenný, čo je evidentné už z jeho základného delenia adopcií. Očakávané práva adoptovaného totiž mohol adoptujúci zrušiť, a to svojím odvolaním, resp. zrušením adopcie. Adopcia zanikala i narodením zákonných dedičov, ako sme už podotkli vyššie. Tu je potrebné opätovne zdôrazniť, že v danom prípade sa myslelo dieťa mužského pohlavia narodené v legitímnom manželskom zväzku (dcéry narodené v právoplatne uzavretom manželstve, či nemanželskí synovia neboli ako dediči donačných majetkov vôbec akceptovaní). Narodením legitímneho potomka – pokračovateľa rodu – totiž pominul hlavný dôvod adopcie. Adoptovaný tak strácal dedičské práva voči svojmu osvojiteľovi, no napriek adopcii ani v tomto období adoptovaný nestrácal svoje dedičské práva vo vlastnej rodine.⁴¹

Záver

Z hľadiska historicko-právneho vývoja možno adopciu od čias staroveku považovať jednoznačne za inštitút dedičského práva, ktorého hlavným zmyslom bolo získať dediča, ak osoba zákonného dediča z určitého dôvodu nemala a chcela vyriešiť otázku prechodu svojich majetkových práv pre prípad smrti. Najprecíznejšie inštitút adopcie rozpracovalo rímske právo, uhorské stredoveké právo spočívalo de facto na totožných princípoch, dokonca pojem „adopcia“ sa ujal v uhorskej právnej vede na označenie tunajších zaužívaných inštitútov obyčajového práva – synovskej a bratskej adopcie. Oba tieto druhy adopcií známe v uhorskom práve boli vystavané na zmluvnom základe a pre svoju platnosť, keďže išlo o donačné majetky, vyžadovali súhlas panovníka, nakoľko sa s adopciou automaticky spájala aj nobilitácia nešľachtica. Z hľadiska uhorskej právnej vedy sa primárna úprava adopcie nachádza predovšetkým v diele *Opus Tripartitum*, kde Štefan Verböczy zaznamenal právny základ adopcií v šľachtickom práve. Následne boli tézy z jeho diela rozpracované, širšie interpretované a upresňované najmä v diele Štefana Husztea *Iurisprudentia Practica* (ktoré bolo prakticky najrešpektovanejším dielom uhorskej právnej vedy v 18. storočí), a potom v diele Imricha Kelemena *Institutiones Iuris Hungarici Privati*, uznávanom od 19. storočia vrátane obdobia dualizmu. Konštatujeme, že v podmienkach uhorského právneho partikularizmu patrilo inštitút adopcie takmer až do konca novoveku prioritne medzi inštitúty šľachtického práva, zmienky o tomto inštitúte v mestskom práve v stredoveku absentujú, okrajovo sa začínajú objavovať v podstate až na konci novoveku, pod vplyvom zrodu občianskej spoločnosti a výraznejšej recepcie rímskeho práva. Na základe nášho výskumu možno predostrieť názor, že vo feudálnom práve bola dominantná skôr arrogácia, pri

---

41 KELEMEN, E. *Institutiones Iuris Hungarici Privati. Liber I. De personis*. Editio secunda correctior, et auctior. Budae : Typis Regiae Scientiarum Univer. Hungaricae, 1818. s. 370–372.

ktorej išlo o osvojenie svojprávnej osoby. Majetkový záujem tu bol na prvom mieste, osobný záujem v zmysle určitej náhradnej rodinnej starostlivosti bol právne irelevantný. Adopciou vznikol vzťah len medzi adoptujúcim a adoptovaným, adoptovaný naďalej ostával legitímnym dieťaťom svojich biologických rodičov, pôvodné väzby medzi ním a jeho pokrvnými príbuznými nezanikali. Čo sa týka maloletých detí, klasická opatera a výchova detí sa zabezpečovala pomocou iných náhradných rodinných vzťahov, a to poručníctvom či opatrovníctvom. Využívanie adopcie ako zmluvy na účely dedenia a primárna majetková podstata tohto inštitútu boli z hľadiska právneho vývoja na našom území zásadne odmietnuté až úpravou osvojenia v československom zákone č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve. Až tento zákon obmedzil osvojenie výlučne na maloleté osoby a zhmotnil modernú filozofiu adopcie, v rámci ktorej sa mal potlačiť rozhodujúci vplyv majetkových vzťahov a na pomyselný piedestál postaviť možnosť dať maloletému jedincovi predovšetkým náhradu za chýbajúce rodinné prostredie a tu potom zabezpečiť jeho riadnu výchovu a výživu. Až tento zákon pre právo platné na našom území priniesol zásadnú hodnotovú premenu – osvojenie nadobudlo charakter inštitútu tzv. náhradnej rodinnej starostlivosti. Na tomto moderne vnímanom a v súčasnosti i medzinárodno-právne akceptovanom hodnotovom pilieri je vystavaná právna úprava adopcií dodnes.

Literatúra:

- BLAHO, P. 2000. *Justiniánske inštitúcie. Corpus iuris civilis*. Bratislava : IURA EDITION, 2000. 440 s. ISBN 80-88715-80-6.
- BUBELOVÁ, K. 2012. Dědické spory. In *Časopis pro právní vědu a praxi*. 3/2012, s. 266–274. ISSN: 1210-9126.
- HUSZTY, S. 1794. *Jurisprudentia Practica seu Commentarius Novus in Jus Hungaricum Compositus. Liber primus*. Editio tertia. Agriae : Typis episcopalibus, 1794. 356 s.
- HUSZTY, S. *Jurisprudentia Practica seu Commentarius Novus in Jus Hungaricum Compositus. Liber secundus*. sine dato. 465 s. Dostupné https://books.google.sk/books?id=CtNhAAAaAAAJ&pg=PA1&hl=sk&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false [cit. 2023-02-09].
- JÁGER, R. 2019. Dejiny štátu a práva na území Slovenska do roku 1848. Banská Bystrica : Belianum, 2019. 194 s. ISBN: 978-80-557-1547-6.
- KELEMEN, E. 1818. *Institutiones Juris Hungarici Privati. Liber I. De personis*. Editio secunda correctior, et auctior. Budae : Typis Regiae Scientiarum Univer. Hungaricae, 1818. 483 s.
- KINCL, J. 2007. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. 326 s. ISBN 978-80-7380-054-3.
- KNOLLOVÁ, M. 2012. Stereotypy a specifika v dědickém právu vybraných zemí starověkého světa. In *Časopis pro právní vědu a praxi*. 3/2012. s. 222–227. ISSN: 1210-9126.
- LAZAR, J a kol. 2010. *Občianske právo hmotné I*. Bratislava : Iura edition. 2010. 730 s. ISBN 978-80-8078-346-4.
- LUBY, Š. 2002. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava : IURA EDITION, 2002, 626 s. ISBN 80-89047-48-3.

- OLECHOWSKI, Th. – GAMAUF, R. Studienwörterbuch Rechtsgeschichte und Römisches Recht. Wien : MANZ, 2006. 386 s. ISBN-13: 978-3-214-00085-1.
- RAUSCHER, R. 1928. O bratrské adopci v zemském právu uherském. In *Sborník věd právních a státních*, roč. XXVIII., 1928. Zvláštní otisk 13 s. https://digi.law.muni.cz/bitstream/handle/digilaw/4211/Rauscher_01-0000-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- SEGEŠ, V. – ŠEĐOVÁ, B. eds. 2011. *Pramene k vojenským dejinám Slovenska I/2 (1000 – 1387)*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2011. 288 s. ISBN 978-80-89523-13-9.
- STLOUKALOVÁ, K. 2013. Adopce, arrogace a jejich rozlišení v pramenech římského práva. In *I. Česko-slovenské setkání doktorských studentů a postdoktorandů oboru právní historie a římského práva. Sborník příspěvků z konference*. Eds. L. Vojáček, J. Tauchen. Brno : Masarykova univerzita, 2013. s. 363–378. ISBN 978-80-210-6381-5.
- ŠTENPIEN, E. 2008. *Tripartitum*. Bratislava : EUROKÓDEX, 2008. 320s. ISBN 978-80-89363-24-7.
- ŠVECOVÁ, A. – LÁCLAVÍKOVÁ, M. 2022. Nemanželské dieťa – relikť doby a príklad sociálnej a právnej humanizácie v slovenských právnych reáliách medzi-vojnového Československa. In *Historický časopis*, roč. 70, č. 2, 2022 s. 243–270. ISSN 0018-2575.
- TACITUS. *Z dějin císařského Říma*. Praha, 1976. ISBN 25-056-76.
- TUROŠÍK, M. 2015. Obchodovanie s deťmi a nelegálne adopcie v historickom kontexte (Druhá kapitola). In ČEČOT, V. – MADLIAK, J. – TKÁČ, V. a kol. *Obchodovanie s deťmi a nelegálne adopcie*. Banská Bystrica : Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici, Inštitút kriminologických štúdií Banská Bystrica, 2015. s. 13–30. ISBN 978-80-557-0875-1.

Summary: Adoptions in a Historical Context from the Aspect of Hungarian Jurisprudence

In our current understanding, the institution of adoption is a part of family law, while its fundamental idea is to accept a foreign child as one's own. In the past, however, the intention of the institution of adoption was different, when the main and essentially the only purpose of adoption was to secure an heir, where he did not exist for various reasons.

In the conditions of Hungarian legal particularism, the institution of adoption can clearly be classified as a priority among the institutions of noble law during the Middle Ages and almost until the end of the modern era. Among the Hungarian nobles, we encounter adoption in two basic forms: filial adoption and fraternal adoption. Both of these types of adoptions known in Hungarian law were established on a contractual basis and, for their validity, since they were donated properties, they required the consent of the monarch, since the adoption was automatically associated with the ennoblement of a non-noble. The subject of this article was, through Hungarian jurisprudence, to clarify the development of this institute in the Hungarian environment, specifically in noble-land law, from the Middle Ages to the demise of Austria-Hungary. Finally, we managed to indicate

when there was a definitive change in the understanding of this institute in the legal thinking in our territory to the form we know even today.

Mgr. Zuzana Mičková, PhD.

doc. JUDr. Ivana Šošková, PhD.

Univerzita Mateja Bela

Právnická fakulta, Katedra dejín štátu a práva

Komenského 20

974 01 Banská Bystrica

Slovenská republika

e-mail: ivana.soskova@umb.sk

e-mail: zuzana.mickova@umb.sk

Obsah článku podlieha licencií Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (Zuzana Mičková - Ivana Šošková).

Adresa redakcie/Editors address:

Štát a právo
Právnická fakulta UMB
Komenského 20
974 01 Banská Bystrica
e-mail: statapravo@post.sk

Štát a právo

State and law

Časopis Štát a právo je vedecko-teoretickým časopisom pre otázky vedy o štáte a práve, právnej histórie a jednotlivých právnych odvetví právnej praxe. Je určený predovšetkým vysokoškolským učiteľom, vedeckým pracovníkom, študentom doktorandského štúdia na právnických fakultách, ako aj širokej právnickej verejnosti pôsobiacej v právnej praxi a v štátnych a samosprávnych orgánoch. Uverejňuje pôvodné štúdie a články z rôznych odvetví práva, eseje, informácie, diskusie, analýzy, správy z vedeckého života, recenzie a anotácie, ako aj správy k životným jubileám významných predstaviteľov vied o štáte a práve, taktiež z medzinárodných konferencií a sympózií na aktuálne vedecko-teoretické témy a podobne.

V záujme kvality obsahu, skladby i žánrovej pestrosti si dovoľujeme požiadať, aby autori rukopisov dodržiavali tieto pokyny:

1. Rukopis posielajte (výlučne v editore MS Word) na e-mailovú adresu: statapravo@post.sk.
2. Rozsah rukopisov:
  - a) štúdie v rozsahu 20 normovaných strán,
  - b) články v rozsahu 5 – 10 nstr.,
  - c) informácie do 5 nstr.,
  - d) recenzie do 5 nstr.Iný rozsah je potrebné vopred dohodnúť s redaktorom časopisu.
3. Pri konečnom spracovaní používajte výlučne font Times New Roman CE, písmo veľkosti 12 pt, pri riadkovaní 1,5, okraje zľava aj sprava po 2,5 cm, zhora aj zdola po 3 cm.
4. Rukopis má obsahovať názov článku, krstné meno a priezvisko autora (s pozn. * pod čiarou s uvedením titulov a pracovným zaradením na pracovisku), abstrakt, ktorý musí obsahovať názov štúdie alebo článku v rozsahu 15 riadkov, kľúčové slová max. 10 slov, nasleduje názov článku v AJ, abstrakt v AJ, kľúčové slová v AJ, citovanie literatúry žiadame realizovať prostredníctvom poznámky pod čiarou. V závere článku žiadame uviesť zoznam použitej literatúry v abecednom poradí a resume v anglickom jazyku.
5. Štúdie a články požadujeme štruktúrovať:
  - a) abstrakt, kľúčové slová,
  - b) úvod s naznačením problematiky,
  - c) rozbor problematiky podľa zvolenej metodológie,
  - d) záver a resume v anglickom jazyku.
6. K materiálom uveďte presnú adresu pracoviska, pracovné zaradenie (funkciu) a e-mail.

Prosíme autorov, aby dôrazne rešpektovali pokyny na úpravu a formu článkov. Rukopisy, ktoré nebudú spĺňať formálne požiadavky, nemôžu byť zaradené na publikovanie.

Vzhľadom na kapacitné možnosti je počet publikovaných príspevkov limitovaný. O zaradení, či prípadnom nezaradení príspevku budú autori včas informovaní. Autorský honorár sa nevypláca. Autorom publikovaných príspevkov bude zaslané aktuálne číslo časopisu so zverejneným príspevkom.

Na tvorbe časopisu sa môžete podieľať aj ako recenzent. V prípade záujmu nás kontaktujte prostredníctvom e-mailového kontaktu: statapravo@post.sk.

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Národná 12, 974 01 Banská Bystrica, IČO: 30232295. Časopis je vydávaný 4x ročne. Dátum vydania 31. 3. 2023. Cena výtlačku: 10 EUR.